

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל
שמיני
קובץ
שלשלת האור
שער
שלישי

לקוטי דיבורים

פון כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא

הרב יוסף יצחק

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

(ענטהאלט די לקוטים איב: תרצ"ג)

— הוצאה חדשה ומתוקנת —

תרפ"ס



ארויסגעגעבן פון

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע לבריאה

מפתח כללי

לקוט א. שמיני עצרת ושמחת תורה, תרצ"ג א
לקוט ב. ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ג כג



LIKKUTEI DIBURIM

LIKUT 1-2

Copyright © 2019

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

ORDER DEPARTMENT

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a registered trademark of
Merkos L'Inyonei Chinuch.

ISBN 978-0-8266-6169-2

Printed in the United States of America

פתח דבר

לקראת יו"ד שבט הבעל"ט, התחלת שנת השבעים להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, הננו מוציאים לאור קובץ המכיל בתוכו ליקוט א' וב' של „לקוטי דיבורים“, הכולל שיחותיו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בשמע"צ ושמח"ת; יט"כ כסלו – תרצ"ג.

קובץ זה הוא „תדפיס“ מההוצאה החדשה והמתקנת של „לקוטי דיבורים“ שמכינים עתה לדפוס¹.

קובצי ה„לקוטי דיבורים“ יצאו לאור בזמנים ובמקומות שונים, ובשנות תשי"ז-תשי"ח נדפסו בד' חלקים, בדפוס צילום בתבנית ובצורה המקוריות, ולכן צורת וגודל האותיות, כמו גם העימוד וגודל העמודים, שונים זה מזה. בהוצאה זו: א) נסדר הספר מחדש², ב) תוקנו כמה טעויות שנפלו בהוצאות הקודמות. ג) לתועלת הלומדים והמעיינים ניתוספו הערות³ בשולי הגליון⁴, ובהן: 1) מראי מקומות לפסוקים ומרז"ל וכו'. 2) ציונים לשיחות וכתבי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שבהם הובא אותו ענין⁵. 3) מראי מקומות

1) אף שרוב שיחות אלה נדפסו גם בספרי השיחות של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, הרי מחמת חביבות ה„לקוטי דיבורים“ ובהמשך למעשה רב של כ"ק אדמו"ר זי"ע שהורה להדפיס את ה„לקוטי דיבורים“ גם אחרי הופעת ספרי השיחות, מוציאים אנו לאור את השיחות גם במתכונת המקורית של „לקוטי דיבורים“.

2) בצידי העמודים צויינו מספרי העמודים המקבילים שבהוצאות הקודמות.

3) ראה שיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז תשמ"ט (ספר השיחות תשמ"ט חלק ב' ע' 572 בהערה 92) אודות „הספר שהגיע מבית הדפוס (בהשגחה פרטית) לכבוד חג הגאולה – ספר השיחות תרצ"ו-חורף ה'ש"ת, שניתוספו בהם שיחות שלא נתפרסמו עד עתה, וגם בהשיחות שנתפרסמו כבר, ניתוספו מראי מקומות וצינונים כר, ונעשה דבר השלם“.

4) הערות שסומנו באותיות הם מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, והערות הממוספרות הם מהמז"ל.

5) לאופן עריכת ההערות – ראה מכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע להרה"ח רא"ח שי' גליצנשטיין בקשר לעריכת „ספר התולדות“ של רבותינו נשיאנו:

במכתב ר"ח סיון תשכ"ו (אגרות קודש חכ"ד ע' קמא): „בסתירות שמצא בר"ד דישיות מזל"ז – יעיר ע"ז בסוף הס[פ]ר [או בשולי הע[מ]וד], וע"ד שעשו ב„בחנוך לנער“ מהד"ב*„ ובעוד מכתב מאותה שנה (מקדש מלך (אה"ק, תשמ"ז) ח"ב ע' 18): „הסתירות שמצא בהרשימות וכו' יעיר (בהוספה בסוף הס' ע"ד שבחנוך לנער מהדו"ב), שברשימה פ[ל]וינית אחרת כתוב וכו'“. ובמכתב ימי חנוכה תשל"א (אגרות קודש

למקומות אחרים שבהם נתבאר הענין בפרטיות יותר. 4) רשמים ביוגרפיים על אישים המוזכרים בשיחות.

*

כל הנ"ל נערך ע"י הרה"ת ר' אהרן לייב (בהרש"ב) שי' ראסקין.

מערכת „אוצר החסידים“

ר"ח שבט, ה'תשנ"ט
ברוקלין, נ.י.

חכ"ז ע' מח): „אין הזמ"ג כלל לבירור הסתירות שבהר"ד (וחבל שמתעכבת ההו"ל דס' התולדות כ"ב) ורק יעיר עד"ז בפרטיות בהערות [וע"ד הנעשה מכבר ב„חנוך לנער“ (מהד"ת)].“

הערה כללית: בכל מקום שנוכר בפנים השיחות ובהערות: כ"ק אדמו"ר שליט"א – הכוונה לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.
בכל מקום שצויין לאגרות קודש (סתם) – הכוונה לסדרת אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.
בכל מקום שנוכר בהערות: כ"ק אדמו"ר – הכוונה לכ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.
בכל מקום שצויין לאגרות קודש כ"ק אדמו"ר – הכוונה לסדרת אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

לקוטי דיבורים

די רייד

פון כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא

הרב יוסף יצחק

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שני אורסאהן

מליובאוויטש

שמיני עשרת ושמיחת תורה, תרצ"ג



ארויסגעגעבן פון

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

בסעודת שמע"צ לילה בסוכה.

מחשבה מועלת, הנה לבד זאת וואָס מחשבה איז דער ערשטער
לבוש¹, און אַ לבוש המאוחד², איז מחשבה מועלת און עס איז נוגע
למעשה. דער טראַכטין מכח יענעם במחשבה טובה ועיונית, דאָס אַליין
איז אַ ענין של מעשה, נאָר דאָס איז דער עשי' פון עולם המחשבה, עס
דאַרף נאָך דעם האַבין אַ השתלשלות פון דיבור און מעשה בפועל.

(הוסב הדיבור אודות אנ"ש שברוסיא, והוזכרו כמה מאברכי התמי-
מים, תלמידים בהוה ואנ"ש שי')

מחשבה אין לה מעצורים, ואין בעדה מחיצות המבדילות, ובכל עת
מגעת למקום שצריכה להגיע.

שאל אחד מהמסובים³, און וואָס האָט יענער פון דעם.

והשיב, גאָר גאָר אַפולע.

ואחר זמן ארוך אמר לו כ"ק, ואי' היית בחג הסוכות שעבר.

ב.

בליל שמחת תורה.

עס איז אַ דבר ידוע ומוחלט, אַז מחשבה מועלת. דאָס וואָס מיא
טראַכט, איז דער טראַכטין אַ יסוד צו דעם בפועל, וואָס ער איז בא נאָך
אַ געוויסער השתלשלות מדרגא לדרגא, און יעדער איינער ווייס דאָס
פון זיך אַז מחשבות זיינען דער יסוד פון פועל.

(א) אחד מאברכי התמימים שבאו לא כבר מרוסיא.

(1) ראה תניא פ"ד.

(2) ראה לקו"ת בהר מא, סע"א. סה"מ תרמ"א ע' רצה. תרמ"ד ע' שיח ואילך. תרנ"ט ס"ע ד ואילך.

ע' מז. ע' קנב.

מרובה מדה טובה ממדת פורענות³, מדות הייסט לבושים, וכמ"ש ולבש הכהן מדו בד⁴, וילבש שאול את דוד מדי⁵, לבושו. מדת פורענות הפירוש לבושים וואָס בריינגען פורענות, והם המחשבות והרהורים רעים, דלדב זאת שממעט את הדמות כו', עוד פועל חלישות בריאותו, עד שגורם ר"ל הריסות וחורבן גופו.

מרובה מדה טובה, לבושים המביאים טוב, והם בכללות המחשבות בתורה ועבודה, שהוא ענין ההתבוננות, ניט נאָר דער טראַכטין אין תורה, נאָר דער אַראַיין טראַכטין אין דעם, ביז עס בריינגט אים צו אַ פועל ממש.

און אַזיי איז מחשבה מועלת גם בהנוגע אל הזולת⁶, אַז מיט אַ מחשבה העלפט מען דעם אַנדערין, און בעיקר אַ מחשבה עיונית איז אַ יסוד צו פועל.

ג.

הרה"ק ר' פנחס מקאָרעץ⁷ כותב (ערב סוכות תקכ"א⁸) להה"מ נ"ע זי"ע, רוב תודה לכ"ק בעד ההזכרה שזכר ונשא אותי כ"ק על מחשבותיו הק' ביום הכפורים, וידע כ"ק כי באותו הרגע שזכיתי להעלות על זכרונו הק' תיכף הרגשתי בפה.

דעם ענין דאָרפמען פאַרשטיין וויא ער איז בפנימיותו, וואָרום הדברים כפשוטן איז דאָס כלל ניט קיין מדריגה נפלאה.

אין גילויי האהבה איז דאָ מדריגות חלוקות, וואָס לפי אופן די

(ב) הרב המגיד ממעזריטש נ"ע זי"ע.

(3) סוטה יא, א.

(4) צו ו, ג. וראה לקו"ת הוספות לויקרא נא, ד. פ' ראה כד, א. מאמרים שצויינו בהערה הבאה.

(5) שמואל"א יז, לח. מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ח"ב ס"ע תקה ואילך. סה"מ תר"ס ע' קיג.

(6) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 376 ואילך. ח"ח ע' 431.

(7) הרה"ק ר' פינחס שפירא מקאָריץ. ראה אודותיו – אגרות קודש ח"ג ע' שכו. ספר השיחות תרפ"ח

ע' 19. ובכ"מ. נולד שנת תפ"ה לערך ונסתלק י אלול תקנ"א (ראה אמרי פנחס השלם (בני ברק, תשס"ג)

ח"ב ע' תמד. ע' תעח).

(8) נדפס בקובץ "התמים" חוברת ו כט, א (רפב, א).

מדריגות אור האהבה, אָט אַזיי זיינען די תנועות וואָס דאָס זיינען די
כלים אין וואָס דער אור האהבה איז זעך מתגלה.

- ג הדרגא הראשונה בכלי האהבה הוא השטת יד בנתינת וקבלת שלום, והגם כי אינו אלא ענין חיצוני, כמו שנהוג בכל העולם דכשפוגשים זה את זה נותנים ידם זה לזה, ואין בזה שום רגש של אהבה, והוא רק אות הכירות, נאָר באמת אָט די חיצוניות האָט גימאכט די וועלטיקע קאָלטקייט.

אַמאָל איז דער פּראָסטער שלום עליכם אויך גיווען אַ אַנדערער, אַ אמת'ער, אַ ריינער, אַמאָל איז גיווען אַנדערש, דער אמת איז גיווען אַ מטבע מהלכת, אין מטבעות איז אויך פּראָן חילוקים, אַ צווייער, אַ פּיטאַקי און אַ רובל און מעהר, אַבער אַ צווייער אמת, איז טאַקע גיווען אמת.

מיא איז אַליין גיווען אמת איז דער פּראָסטער שלום עליכם און עליכם שלום אויך גיווען אמת. מיא איז אַליין גיווען וואָרעם איז דער מיטוואָכדיקער שלום עליכם און עליכם שלום אויך גיווען אַ וואָרעמער, און אַ צוויי אידין האָבין זעך גיטראָפּין האָט זעך גיזאַגט שלום עליכם און עליכם שלום, מיט אַ חיות פּנימי.

די וועלטיקע הנחות האָבין אַריינגיטראָגין אַ געוויסן סדר אין דרכי החיים, אַבער אויך אַ געוויסע קאָלטקייט, אַ געוויסן העדר האמת, און לפעמים אַ שקר.

אין דעם איצטיקן געוויינליכן שלום עליכם קאָן מען אָפט מאָהל, אַדער מעהרערע מאָהל, פיהלען אַ גיי-געזונד.

אַבער דער תורה-דיקער שלום עליכם, דער אַמאָהליקער שלום עליכם איז אַ כלי צו אור האהבה.

- 6 נאָר דאָס איז דרגא ראשונה פון אהבה, ולמעלה מזה הוא כאשר שני אוהבים נפגשים זה עם זה, אז רגש האהבה בא בנשיקה שהוא גילוי אור אהבה נעלה יותר מכמו השטת יד בלבד.

למעלה מזה הוא אריכות הדיבור באהבה וחיבה יתירה, כמו שרואין

במוחש דשני רעים אוהבים נאמנים מרבים לדבר ביניהם ולספר איש לרעהו מכל הנעשה אתם עמם.

ולפעמים באהבה גדולה יותר אי אפשר לדבר כלל, כי הדיבור לא יכלנו, ווערטער זיינען צו טרוקן אויף קאָנען אַרויסגעבין דעם אינער־לעכן ליבשאַפט געפיל, והוא רק בא בהסתכלות עינים שמסתכלים זה בזה, ואינם מדברים כלל.

וכל זה הם אופני אהבה גלויים, והיינו דכללות ענין האהבה הוא התקשרות והתאחדות, ובאה בגילויים באופנים שונים הנ"ל.

אמנם ישנו התקשרות פנימי, התקשרות של מחשבה, וואָס איינער פילט דעם אַנדערין, כשם שעומדים בקירוב מקום פנים אל פנים, האחד רואה את חברו, כן הוא במחשבה שאין לפני הענין של ריחוק מקום, האחד מרגיש את חברו, וכמו רעי איוב⁹ דהגם שהיו במקומות רחוקים הרגישו זה את זה, אשר כל זה הוא בכלל מדות כי היו בעלי מדות טובות, ואין זה עדיין ענין השכל ממש, כ"א מדות טובות.

והגם שזהו יופי המדות, ומדות אלו הם כבר ממעלת האדם, אמנם מאחר שהם ענין המדות, ומדות ישנם בעלי חיים גם כן, לזאת גם יופי המדות אינם עדיין מהשלימות האמיתית שבמעלת מהות מדריגת אדם.

והמשל בזה, מי שהוא עשיר מופלג, הרי גם הדיר לבעלי חיים שלו הוא טוב ויפה בדירה מרווחה, ומ"מ הרי זה דיר של בע"ח, וכן הוא בענין המדות גם כשהם יפים ביותר מ"מ אין זה מענין השלימות במעלת אדם.

ולזאת הנה זה שהרה"ק ר' פנחס כותב להה"מ נ"ע זי"ע, שבאותו הרגע שהעלה אותו הה"מ על זכרונו הק' הרגיש בריחוק מקום, הדבר כפשוטו אין זה פלא כלל, ודעת לנבון נקל להבין כי אין הכוונה בזה ח"ו להקטין בערך הענין, אלא אדרבא להיות כי קטן שכלינו להבין דבריהם הק', ע"כ עלינו החובה להבין כל דבר על אופןו.

והוא, כי אז התחיל להתגלות אותו הדרך אשר אח"כ עבד בו רבינו הגדול וסללו, והוא אשר במחשבה זאָל מען זיין מיט יענעם במקומו ואו ער איז, און דאָס איז דער פירוש אַז אַ מחשבה עיונית איז אַ יסוד אל

9) איוב ב, יא. בבא בתרא טז, ב. וראה גם שיחת ש"פ שמיני תשמ.

הפועל, מיט מחשבה העלפין יענעם אַרויס ממקומו ומצבו בגשמיות וברוחניות.

וזהו ענין ההודעה שהרה"ק ר' פנחס מודיע להה"מ נ"ע, שבאותו רגע שהעלה אותו הה"מ על זכרונו הק' הרגיש זאת, ההפלאה אינו בזה שהרה"ק ר"פ נ"ע הרגיש זאת, כ"א ההפלאה הוא בזה אשר הה"מ נ"ע הנה בזה שהעלה אותו על זכרונו הק' פעל דבר של פועל ממש, וואָס מיט מחשבה העלפט מען יענעם אַרויס ממקומו ומצבו בגשמיות וברוחניות.

ד.

מכל אות ותיבה דתורה ותפלה נברא מלאך טוב¹⁰, ובימים נוראים בר"ה ויוהכ"פ, הנה כן ירבו זיבעצין מיליאָן אידן דאָוונען, זאָגן תהילים, לערנען, טוען מעשים טובים, וואָס פון דעם אַלץ ווערין בעשאָפֿין מלאכים.

- 8 איז אויפן הימעל אַ יריד, עס קומען גאַנצע מחנות מלאכים, אַ מחנה מלאכים פון יעדער מדינה וואָס זיינען בעשאָפֿין גיוואָרין פון די היציגע תפלות און די גישרייען קדוש אתה, ובכן תן פחדך, ותמלוך, מלוך על כל העולם כולו, ונתנה תוקף כו' וכו'.

פון יעדער מדינה איז דער קדוש אתה און דעם ותמלוך כו' אַ אַנדערער, דאָס הייסט לפי מצב פון דער מדינה, איז דער קדוש אתה און דער ותמלוך כו' פון רוסלאַנד מאַכט אַ גוואַלדיקן רושם, נאָר דאָס איז דאָך אַ ווייטיק גישריי, צער הגוף ויסורי הנפש.

אַבער אַז עס קומען די שמחת תורה פרייליכע מלאכים, די אתה הראת מלאכים¹¹, דאָרטין איז די רוסישע פאַרנעמען דעם ערשטין אָרט.

עס יצט אַ איד באַיי זיך אין דער היים, אין שטוב איז פינסטער ער איז אַ אָפגעריסענער, אַ הונגעריקער, די וואַייב און קינדער שי' אָפגישוואַכט צובראָכענע, די האַרץ וויינט אים אויף זיך און אויף זיי, ער איז ח"ו ויא אַ מיואש אַז עס וועט ווערין בעסער.

(10) ראה אבות פ"ד מ"א. שער היחודים פ"ב.

(11) באחד ההתקוות (שעם הגהות בכ"ק): אתה הראת מלאכים, שישו ושמחו מלאכים.

אין דעם דערמאָנט ער זעך אַז היינט איז שמחת תורה, און אַ שטראַל פון ליכטיקע פרייליכע זכרונות לייפט אים דורך ויא אַ פליץ, און ווערט בעגייסטערט און לייפט אין בית מדרש צו הקפות, אַריינארפּין זעך אין רעדיל, זאָגט אלקי הרוחות הושיעה נא, בוחן לבבות הצליחה נא, גואל חזק עננו, און חאַפט זעך אָן אין אַ עץ חיים פון אַ ספר תורה און שרייט שישו ושמחו בשמחת תורה.

אָט די אידן, איז ניט נאָר וואָס אַלע מלאכי מעלה זיינען זיי מקנא, נאָר אויך אפילו נשמות הגבוהות, נשמות הצדיקים, נשמות הכללים נשמות דאציילות, זאיינען זיי מקנא דעם גרויסן מסירת נפש, מיט דעם ריין קלאַרין תמימות פון אמונה פשוטה.

„אַזאַ מסירת נפש איד איז טייער און הייליק אין אַלע עולמות, און מיט די אידן דאַרפן מיר גיין צו הקפות צו זאַממען, און ברירו מילתא אַז מחשבה מועלת.“

השי"ת זאָל צונעמען די אַלע בקשות און התעוררות רחמים רבים און זאָל זיי בקרוב בעפרייען פון זייערע און אונזערע צרות, און זיי זאָהלין קאַנען מקיים זיין תורה ומצות מתוך הרחבה, און אויב צום סדר הגלות דאַרף מען האָבן דעם סדר ח"ו וואָס ביז איצטער, זאָל ער שיקן מלאכים, און מיא וועט זעהען וואָס וועט מען פון זיי האָבן, וכמו שהראו כבר בירידתם למטה¹².

ה.

בשנת תר"ן ר"ה האָט דער טאַטע¹³ גיזאַגט דעם מאמר היום הרת עולם (הוא מאמצע המאמר תקעו דשנת תר"ן¹⁴). האָט ער געטייטשט: היום הרת עולם, היינט ציטערט די וועלט. ובשמחת תורה נאָך קידוש

(12) נפלו מקדושתם בנפילה גמורה ונתגשמו וכו' (ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח ע')

שע. אוה"ת בראשית ח"ג תקצה, א. ועוד).

(13) כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(14) סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך.

(קידוש פלעגט מען מאַכין באַ דער באַבען, און מיא פלעגט פאַרבריינגען¹⁶) האָט ער גיזאַגט:

אַ ר"ה לעת ערב איז די וועלט ווי אַ אַפגעחלשטע, אַזיי ווי אַ געחלשטער ציטערט¹⁷ שישוב חיותו אליו, און שמחת תורה בעת ברכת שהחינו על התורה¹⁸ בערואיקט זעך די וועלט.

1.

- 10 בשנת תרמ"ח¹⁹ נבחר אאמו"ר לגבאי דחברה קדישא בלויבאָוויטש²⁰, וכנהוג אז הובילוהו תחת חופה לביהכ"נ, ואמר אצל העמוד²¹ המאמר²² אין הקב"ה בא בטרונאי, ותוכן הדיבורים היו²³ מענין בעלי מוחין ואנשים פשוטים, אשר איש פשוט אַז עס קומט צו אַ ענין פון תורה, איז ער מוכן אָהן הכנות און אָן הקדמות, מען דאַרף מאַכין אַ חדר איז ער גיט דעם ערשטין צווייער, באַ אים איז דער ענין המס"נ ניט שווער, אָבער אַ בעל שכל קלערט און קלערט און לבסוף איז שכל ניט מסכים אויף מסירת נפש.

עס איז געווען אין לויבאָוויטש אונזערער אַ קרוב, דעם פעטערס ר'

(ד) הרבנית של אדמו"ר מהר"ש זצ"ל¹⁵.

(15) הרבנית הצדקנית מרת רבקה. ראה אודותיה – רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה” (קה"ת, תשע"ד).
 (16) ראה אגרות קודש ח"ג ע' תא ואילך.
 (17) ראה גם סה"מ תרצ"ז ע' 306. וש"נ.
 (18) ראה ספר השיחות תש"ד ע' 32. תש"ה ע' 55. סה"מ תש"ה ע' 69. וראה לקו"ש חי"ט ע' 371 ואילך.
 (19) ראה אגרות קודש ח"ג ע' תקסט ואילך.
 (20) באגרות קודש שם: „בחורף תרמ"ז נבחר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לגבאי חברה קדישא, ובשמחת תורה תרמ"ח הובל הוד כ"ק אאמו"ר כחוק מבית דירתו לבית הכנסת בשמחה גדולה”.
 (21) בעמידה – ספר השיחות תרצ"א ע' 216 ואילך.
 (22) נדפס בסה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך.
 (23) ראה גם אגרות קודש שם. ח"א ס"ע תפו ואילך. שיחת שמע"צ תרצ"ז (לקמן חלק ב ושלה, ב ואילך). „היום יום” יב טבת. ספר השיחות תרצ"ו ס"ע 11 ואילך. תרצ"ז ע' 178. תש"ג ע' 46. תש"ה ע' 40.

חיים אברהם²⁴ (בן רבינו הגדול) אַ אייניקל, מיא האָט אים גירופן ר' חיים אברהם²⁵ (ער איז געווען אַ שטיקל צייט אין מאַסקוואַ לרגלי מסחר, האָט מען אים גירופן אברהם מאַסקווער, והי' בר דעת אך הי' משכיל. בהנוגע למצות מעשיות הי' שלם, רק שהי' חושב מחשבות ועוסק בחקירה), אמר לו אז אאמו"ר, אברהם טו תשובה, און טו תשובה וויא אַ איש פשוט אָן חקירה חכמות, ודיבר עמו בארוכה מנושא המאמר אין הקב"ה הנ"ל, אַז ח"ו ניט, איבער אַ יאָר ווייס איך ניט, נאָר איבער צוויי יאָהר וועט ער זיין אין עולם האמת (אאמו"ר אמר זה בלשון נוכח, אך אינני רוצה להגיד דברים כאלו בלשון נוכח), צי וועט דאָס זיין וואו דו וועסט זיין אַ עולם האמת²⁶ ווייס איך ניט. (שאל אחד מה הי', והשיב, שנתן לו תקיעת כף שיקיים, וכפי הנראה לא קיים, כי במשך השנתיים נסע לאַמעריקא, ותיכף בכּוּאו נשארה ר"ל אשתו אלמנה ובניו יתומים, ובכּוּא הידיעה הצטער אאמו"ר על זה).

ז.

ו

התחיל בענין שלחך פרדס רמונים²⁶ (אשר דבר מענין זה בהמאמר ביום השמיני שלח הנדפס בקונטרס כ"א²⁷) לעשות מרמונים פרדס, כי רמון קליפתו קשה, והעיקר הוא תוכו וכמאמר²⁸ תוכו אכל קליפתו זרק, והיינו כי רמון יש בו פנימי וחיצוני²⁸ שזה יש בכל המדריגות ביז אין אַ זיידענע זופעצע, ומדריגות התחתונות ג"כ, ומכ"ז צריכים לעשות פרדס,

(ה) הכוונה על זמן המשפט עד שבאים לגמול השכר.

24 נולד באלול תקל"ז או תקל"ח*. נפטר בשנת תר"ח ומ"כ בליובאוויטש. ראה אודותיו – רשימת היומן מיום כ"ז טבת תרנ"ו (קובץ „התמים“ חוברת ח ע' ח (שפ, ב ואילך)). שיחת כה שבט תרצ"ו (לקמן חלק ב ורל, ב. ורסו, ב. וערה, ב). ספר השיחות תרפ"ט ע' 33 הערה 30. וש"נ.

25 ראה אגרות קודש ח"ג שם. וראה גם ספר השיחות תרצ"ט ע' 269. תש"ד ע' 18.

26 שה"ש ד, יג.

27 סה"מ קונטרסים ח"א רנד, ב. ולאח"ז בסה"מ תרצ"ג ע' תפ.

28 חגיגה טו, ב.

(* רשימת היומן של רבינו מיום כ' מ"ח תרנ"ו – סה"מ תש"ט ע' 90. מאמר „אבות החסידות“ בקובץ „התמים“ חוברת ד ע' כט (קפ, א) ואילך. וראה שיחת כה שבט שם (לקמן חלק ב ורסו, טע"ב). ספר השיחות תש"ד ע' 77.

וכמו שאמר במדרש²⁹ המשל מאחד שהי' לו קרקע במקום אשפה והי' עלי' גל של אבנים ומכרה, והקונה סקל האבנים וחפר מעין וזרע אילנות זיתים ענבים והמעין הי' משקה אותם עד שנעשה גן נאה, ועבר פעם המוכר ואמר אוי לי שמכרתי זה (שם הוא במדרש לענין יציאת ישראל ממצרים לגבי המצריים), וכמו"כ צריכים לעשות מהרמונים פרדס, חאפין אידן און איין ריידין זיי אָן טאָן תפילין, טראָגין ציצית, הגם שלמחר אפשר לא יניח כו' בכ"ז הוא ענין, אפילו אַ שטוב פון גבירשע מענטשין, וואָס האַלטין נאָך שטאַט, פירן זעך ויא דער טאַטע זייערער האָט זעך גיפירט, אַז דער רב שיקט אַריין אַ אתרוג, איז אַז עס איז דאָ אַ אתרוג, גיט ער אַ טרייסל, איז דאָס אויך אַ ענין.

וואָס מיא קאָן פועל זיין אַ גוטע זאָך באַ אַ אידן אופמינטערן דעם תוכו דאַרפמען לייגן כחות אויף דעם. נאָר אַלץ מיט קירוב, נאָר מיא דאַרף גידיינקען אַז דער קירוב מוז האָבין אַ זהירות גדולה, מיא זאָל מיט יענעם צו נאָהענט ניט ווערין, כי כשם שפועלים על הזולת, כך גם הזולת פועל עליו, און עס איז פראָן אין דעם דרגות, מתחלה פילט מען יענעמס רחמנות, פון דעם ווערט גישאַפין אַ לימוד זכות, און אַזיי דאַרף זיין, מיא דאַרף געפינען אַ לימוד זכות, אָבער יענער טאָר פון דעם לימוד זכות ניט וויסן, דער לימוד זכות דאַרף זיין באַ זיך אין אַ כבי' עצומה זאָגענדיק אַ קאָפיטל תהלים פאַר יענעם בעטין השי"ת אַז ער זאָל אויף יענעם רחמנות האָבין, און דאָס איז אהבת ישראל, וואָס יעדער איד דאַרף טאָן פאַר זיין גוטן פריינד, און היטן זעך פון צופיל קירוב ביז השי"ת וועט העלפין אַז יענער וועט שטיין אויף אַ מצב טוב וישר אַז מיא דאַרף זעך מיט אים חברין.

עס שטייט³⁰ לאַ תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, אַז חאָץ עס דאַרף דאָך זיין תכלית שנאה שנאתים³¹ בכל זה לאַ תשנא³² (ופירוש הפסוק יובן עפ"י פירוש הרמב"ן). און אַזוי דאַרף

29) שמור"ר פ"ב, ה.

30) קדושים יט, יז.

31) תהלים קלט, כב.

32) להמבואר כאן — ראה מכתב רבינו מיום ו' תמוז שנה זו (אגרות קודש ח"ב ע' תקכו ואילך):

„שאלתו במ"ש בליקוטי דבורים ש[מחת] ת[ורה] רצ"ג אות [ד] בענין לאַ תשנא את אחיך וגו', יפה כיון, דכל הנאמר הוא כמו שאמר רבינו בתניא [פלב"ב], ורק בזה שאמר רבינו בסוף פרק בהמוסגר ולא

מען ריידין מיט אַ אידן וועגיין תפילין, דאָוונען מנחה, עס איז פראַן וואָס מאַכן חילוקים בין שחרית למנחה, דאָרפמען זיי מסביר זיין אַז אין צעהן מינוט וועט ער ניט אָנווערין און טאַמער פאַרשטייט ער ניט איצט וועט ער פאַרשטיין אויפן 121-טן יאָר, יעמולט וועט ער דאַנקען פאַר דעם וואָס מיא האָט אים צו גירעט דאָוונען וכו' און יעמולט וועט ער זיין צופרידן פון דעם וואָס ער האָט גיפאַלגט.

ח.

בכתבי קודש אדמו"ר האמצעי נמצא לפעמים הלשון, ובדרך צחות יש לומר³³. וכמו כן יש לומר בדרך צחות בפירוש שלחך פרדס רמונים, שלחך פרדס רמונים שלוחי בני"ש' בכל מוסדי הצבור, אשר עליהם ז

אמר כו' אלא על המינים וכו'. הנה בדורינו זה, ת"ל, כמעט שאין מינים ואפיקורסים כלל, כי מיין ואפיקורוס נקראים אלו הכופרים בתו"מ ובאלקות בסבות הדעות זרות, כי זה הי' בדורות הקודמים שהיו בעלי שכל ועוסקים בחקירה, אבל בדורינו זה, הנה גם החפשים לגמרי ר"ל, רובם ככולם רחוקים המה מידיעת החקירה האמיתית, והם נמשכים רק אחרי אלו הדעות מכחישי האמת, והעדר קיום המצות על הרוב הוא מפני שכך נקל יותר, אבל אין זה בכוונת מרידה ובגידה ח"ו, וכן אפילו בהל"ת, אין זה להכעיס, כ"א למלאות תאות נפשם.

ואשר על כן, אם היות שמצד עניניהם ומעשיהם הם בדוגמת אלו הנחשבים אצל רבינו בהמוסגר, אבל לפי מהותם באמת יש להתחשב עמהם כמו עם אלו שאמר עליהם רבינו שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ, לפי שאינם עושים להכעיס, וזהו פירוש הדברים, דהגם שלפי מעשיהם צריך להיות תכלית שנאה כו' להיות מעשיהם מעשי מינים ואפיקורסים, מ"מ להיות כי אין זה באותו ענין כמו הכוחשים ר"ל בד' ובתורתו, וכמאמר הרבה חברים רעים עושים וכו', לזאת הנה הנהגתם אינה רא"ע על מהותם העצמי, והיינו דבאמת יכולים בנקל לשוב אל ד'.

וכמו שאנו רואין במוחש, אשר ת"ל כמה וכמה (כן ירבו) חזרו בתשובה, ובפרט כאלו שהורתם ולידתם היתה בנתים שנתרחקו מן היהדות לגמרי, ג"כ באופן הנ"ל שנמשכו בלי דעת אחרי פורקי עול תורה ומצות, והתחנכו באופן כזה שלא ידעו מה הוא ענין היהדות, ואח"כ כשכאבו בין יהודים נתקברו. ובפרט כשעוררו אותם על קיום המצות כדבעי, קבלו זאת בכל לבבם, ואנכי יודע במוחש מטפוסים כאלו, ולהיות כי כל אחד ואחד מישראל צריך להיות יקר במאד, ע"כ גם על ספק ספיקא פן ואולי יתקרב אל התורה ומצות צריכים לקרבו, כמובן במדה ושיעור ידוע שלא להפריז על המדה.

וגם בזה צריכים להתנהג עפ"י התורה, ולא כהוראת שכל האנושי, והיינו לקרב אותו לעצמו, ולא ח"ו לקרב את עצמו אליו, מאכין אים נעהענטער צו זיך, און ניט בייגיין זיך צו אים, אשר יש הטועים בזה טעות גם, ועלולים לשגיאות רבות ותוצאות לא טובות, ולפעמים גם רעות ח"ו .. דכל עניני קירוב לקרב לתורה ומצות הוא אך ורק בדרכי התורה במדה ושיעור באופן שיועיל בעוה"י ... "

33) ראה גם דרך חיים פא, ב (רע"ד הלצה). מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים ע' סג (ובדרך הלצה). וראה גם שיחת שמח"ת תר"ץ (לקמן חלק ב וש, ב).

מוטל לעשות מהרמונים פרדס בחיזוק התורה והיהדות והשי"ת יהי בעזרם.

ט.

עס שטייט³⁴ התורה נקנית, התורה צריכה להיות קנין בנפש. הר"י צייטלין שאל מאדמו"ר הזקן וואָס איז באַ אייך מיט תורה, והשיב לו אדמו"ר הזקן, בע"ב יש להם קביעות ללימוד, ואמר לו הלא גם אצלנו כן, איז וואָס האָט איהר מחדש גיווען מיטן דרך החסידות. והשיב לו אדמו"ר הזקן, וואָס מיא האָט מחדש גיווען בדרך החסידות כבר הרבה הראתי לכם, ועוד אַראה, ובהנוגע בענין זה החידוש הוא, אצלכם הקביעות בזמן, ועפ"י דרך החסידות צריך להיות הקביעות לא רק בזמן לבד כ"א שיהי' הקביעות בנפש³⁷.

י.

בראשונה הי' הסדר אשר המאמרים היו עניני עבודה והביאור בהשכלה, אאמו"ר אשר עמד וימודד ארץ³⁸ עד משיח בהמשכה האלקית הנמשך בעולם, היו המאמרים הכל בהשכלה, ועניני עבודה על יחידות, וכעת דאַרפמען ריידין ביאורים אין עבודה, ברבים.

יא.

במאמרי אאמו"ר¹³ רגיל הביטוי³⁹ להרגיש ענין האלקי או להרגיש

(1) אחד מגאוני שקלאָו³⁵, שהיה מהשלשה שנבחרו מהמתנגדים להתווכח עם אדמו"ר הזקן על אודות דרך החסידות³⁶.

34) אבות פ"ו, ו.

35) ר' יהושע ב"ר צבי הירש צייטלין מאוסצ'ע. תק"ב – בדר"ח אלול תקפ"ב. בעל 'הגהות חדשות' על עמודי גולה להסמ"ק. דודו וקנו של ר' נחמ"י מדובראָוונא. ראה אודותיו – קריה נאמנה (ווילנא, תרע"ה) ע' 271 ואילך. קובץ על יד א (יא) תרצ"ו ע' קעב ואילך. בית רבי ח"א פכ"ו (סט, א) הערה א.

36) ראה שיחת כ כסלו שנה זו. אחש"פ תרצ"ד (לקמן ע' עז. וקמו, ב).

37) ראה אוה"ת ויגש שנ, א ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' קיו. המשך תער"ב פ"ד (ח"א ע' ט). וש"נ.

38) ע"פ חבקוק ג, ו.

39) ראה סה"מ תרס"ג ח"א ע' ת.

עצם ענין האלקי, אָט דאָס פאַרגינט זעך אַ איד צו מאָנען און צו דער גרייכין.

יב.

במחשבה יש חסרון, אשר לצאת מהמחשבה צריכים התעסקות, ע"ד ר"ז שצם מאה תעניתא בשביל לשכח תלמוד בבלי⁴⁰, במחשכים הושיבני⁴¹, אף שאח"כ יחזור על זה, אבל בשביל להגיע לתלמוד ירושלמי הי' צ"ל הצם מאה כו'.

14

יג.

אאמור"ר¹³ אמר⁴² אשר הואהבת לרעך כמוך⁴³ הוא הכלי לואהבת את ד' אלקיך⁴⁴. יעדער איד דאַרף זיך תמיד מעורר זיין אין אהבת ישראל וואָס דאָס איז אהבת השי"ת, און האָבין גוטע פריינד, טאָן פאַר זיי בגשמיות וברוחניות, ניט יוצא זיין בענין כללי, ער איז זעך מתבונן אין אהבת ישראל ויוצא בזה, עס דאַרף זיין אין אַ בפועל ממש ולהרבות אוהבים ורעים להתקרב בעצמו ולקרבתם לתורה ועבודה בכל אחד לפי ערכו.

אח"כ אמר, מיר וועלין גיין צו הקפות מיט די מסירת נפש אידן מיטן כלל ישראל. ועמד וברך בברכה של בני חייא ומזונא, אַלע אידן דאַרפן האָבין בני, נאָך די וואָס זייערע הערצער זיינען נאָך ניט דערפרייט גיוואָרן לעת עתה, ישמח השי"ת את לבבם בשנה זו, אַלע אידן דאַרפן זיין געזונד, די וואָס דאַרפן אַ רפואה זאָל זיי השי"ת געבין דעם יאָר אַ רפואה, אַלע אידן דאַרפן מזונא, די וואָס עס פעלט נאָך זאָל זיי השי"ת געבין דעם יאָר מזונא.

אח"כ היו ההקפות.

(40) בבא מציעא פה, א. וראה תו"א יתרו טז, ג. ובכ"מ.

(41) איכה ג, ו. סנהדרין כד, א.

(42) ראה סה"מ תרצ"א ע' צד. ספר השיחות תרפ"ט ע' 56. קייץ ה'ש"ת ע' 3. אגרות קודש ח"ב ע' קלד ואילך (הועתק ב"היום יום" יב מנחם"אב). ח"ג ע' תכו.

(43) קדושים יט, יח.

(44) ואתחנן ג, ה.

יד.

בעת קניית פסוקי אתה הראת לכבד באמירתם את כ"ק אדמו"ר שליט"א, קנה חסיד א' בע"ב נכבד ועסקן גדול בהחזקת תלמידי הישיבה בתו"ת שבריגא⁴⁵, פסוק ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל.

טרם אמרו הפסוק, אמר, ישנם תיבות בפסוקי התורה שהם קרי וכתוב, היינט איז שמחת תורה, די תורה פרייט זעך.

שטיין⁴⁶ שטייט ויהיו נא אמרינו דאָס איז דער כתיב, אָבער דער פועל דאָרף זיין וויא דיא כונה פנימית איז ויהיו נא פעולתנו לרצון.

הרבצת התורה איז אַ ענין של פועל, מיא דאָרף אין דעם טאָן. ניט נאָר גיזאָגט, נאָר טאָקע גיטאָן והשי"ת יעזור כי התלמידים שי' יהיו יר"ש חסידים והמתעסקים יצליחו בגור"ר.

טו.

בעת הסעודה בלילה טבל פרוסת המוציא במלח, והי' על השולחן גם דבש כנהוג. ואח"כ אחר אכילת המוציא אמר שמיני עצרת און שמחת תורה דאָרפמען ניט קיין דבש⁴⁷ וויילע אַלץ איז שוין מוכן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

(ז) עס איז אַ ליובאוויטשער מנהג, אַז די אנ"ש קויפן די אתה הראתה פסוקים, הן די אָנוועזנדע, און אויך (דורך שריפטלעכע מעלדונגען) די ניט אָנוועזנדע אנ"ש מכל המדינות, און זיינען מכבד באמירתם את כ"ק אדמו"ר שליט"א. די הכנסה פון דעם ווערט פאָרווענדעט לתמיכת הישיבות תומכיי-תמימים ליובאוויטש אשר תחת הנהגתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(45) אודות ישיבת „תומכיי-תמימים“ בריגא – ראה „תולדות חב"ד בפולין, ליטא ולטביא“ ע' רלז ואילך. וש"נ.

(46) ראה גם שיחת שמחת תרצ"ד (לקמן וע, ב).

(47) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים ע' תנד (לקו"ש ח"ד ע' 372 ובהערה שם). ספר השיחות

טז.

אין תורה איז דער סדר אויך תורה⁴⁸, און דאָס איז אַ הוראה אין עבודה. אין פרשת פנחס שנאמרו כל המועדים, המועד האחרון הוא שמע"צ, און דער פסוק ויאמר משה וגו'⁴⁹ י"ל אַז דאָס איז שמחת תורה, און נאָכדעם איז פרשת נדרים⁵⁰. און נאָכדעם איז פרשת מלחמת מדין⁵¹.

נאָך שמע"צ איז די עבודה נדרים, באַ נדרים שטייט⁵² איש כי ידור נדר, ניט דער תואר אדם, באַ נגעים שטייט⁵³ דער תואר אדם, און באַ נדרים שטייט דער תואר איש⁵⁴, וואָס תואר איש איז מורה על המדות⁵⁵, וויילע נדרים בכלל איז אַ ענין פון מדות.

16

אין דרכי העבודה דאָך יעדער זאָך זיין בסדר מסודר, וכל סדר איז דורש זמן, איז ביז וואָנען וואָס, דאָרף זיין אַלע ענינים הגשמים הבלתי מוכרחים ביותר, דער לאו קודם להן, וזה הכלל בעבודה, אַז אַלע עניני הגשמים איז אויף וויפיל מיא קאָן דאָרפמען זיך מונע זיין.

נאָך דעם סדר פון מדות איז מלחמת מדין, מדנים וריבות דקדושה, דאָס הייסט אַז אפילו מדות דקדושה דארפין אויך האָבין אַ הגבלה, און מיט וואָס איז מען מנצח די מלחמה, מיט דעם אלף למטה⁵⁶, אַלף למטה אַלף חכמה⁵⁷ מטה מדות, אלף למטה המשכת המוחין במדות.

דאָס איז דער ענין בכללותו, אַז דער סדר העבודה איז שמע"צ קליטה⁵⁸, בכדי די קליטה זאָל זיין מיט אַ גוטין עיבור און אַ גרינגע לידה, איז דאָס שמחת תורה, שמחת המקבל, נאָכדעם איז דער סדר הנדרים און

48 ראה גם שיחת י"ג תמוז תרצ"א (לקמן חלק ד ותשמו, א). לקו"ש חכ"ד ע' 629 בהערה.

49 פינחס ל, א.

50 מטות ל, ב ואילך.

51 שם לא, א ואילך.

52 שם ל, ג.

53 תוריע יג, ב. וראה אוה"ת תוריע ע' תקטו. סה"מ תרל"ה ח"א ע' קצ.

54 ראה גם ספר השיחות תרצ"ט ע' 385.

55 ראה לקו"ת שה"ש כה, א.

56 מטות לא, ד"ו.

57 ע"פ איוב לג, לג.

58 ראה פרי עץ חיים שער הלולב פ"ח. לקו"ת דרושים לשמע"צ פה, ג. פה, ד. צא, א. ובכ"מ.

מלחמת מדין, און בפרטיות דארף מען דעם ענין פארשטיין עפ"י חסידות
בביאורים ארוכים.

יז.

שמחת תורה און נעילה זיינען זמנים כאלו, וואָס דאָס איז פאָר
אלעמען גלייך, טאָקע יעדער כפי מהות ענינו אָבער אַלע גלייך, שמחת
תורה⁵⁹ און נעילה⁶⁰ איז גילוי בחי' יחידה שבנפש הכונה יחידה שבנפש
איז בהתעוררות, אַלע אידן זיינען שמחת תורה עולה לתורה⁶¹.

יח.

בהקידוש ובהסעודה ביום שמחת תורה.

תמול הבטחתי לספר מעשה (ולא תשאלו ממני פרטים בהמעשה כי
רק במה שהורשתי אספר), וכוונתי בזה עס זאָל זעף אַרויס טראָגין אַ ענין
פנימי. וסיפר⁶² אשר החסיד רש"ב פאָריסאָווער⁶³ הי' בשנת תרי"ד שמחת
תורה בליובאָוויטש, בית אדמו"ר הצ"צ הי' במקום שהי' אח"כ האולם
הגדול של ישיבת תומכי-תמימים⁶⁴, ובחצר הי' עוד בית אשר דר בה
אדמו"ר מהר"ש⁶⁵. החסיד הנ"ל נרדם בהמנין שהי' אצל החדר של
אדמו"ר הצ"צ ופתאום הקיץ, ושמע אשר אדמו"ר הצ"צ הלך לבית
אדמו"ר מהר"ש ושמע איך שאומר לו כי ילך עמו, כי אאזמו"ר (אדמו"ר
הזקן) הבטיח לו ללמוד עמו משנה במסכת סוכה כמו שלומדים בג"ע

(59) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 2.

(60) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1154.

(61) ראה רמ"א ולבוש אור"ח סתרס"ט ס"א.

(62) ראה גם ספר השיחות תרצ"ו ע' 12 ואילך.

(63) החסיד ר' שמואל דובער ליפקין מבאָריסאָו (תקט"ח לערך – תרמ"ט). ראה תולדותיו בקובץ

„התמים“ חוברת ה ע' צט (רסב, א) ואילך. ספר השיחות תרצ"ו שם. וש"נ.

(64) אדמו"ר הצ"צ הורה בצוואתו „ששום אחד מזרעו מבניו או בני בניו בל ידורו במקום ביתו

וחדרו, ושם יהי' מקום ת"ת לתשכ"ב, או בית מדרש, או שום דבר שבקדושה אחר“ (אגרות-קודש חי"ג

ע' א. וראה אגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' לט ואילך), וברשימת רבינו מיום ב' ניסן תרס"ג

(אגרות-קודש שם ע' יג): „ובדבר שכ' [הצ"צ] שלא ידור, כ"א ת"ת, הכוונה תומכי-תמימים“. וראה גם

שיחת כ כסלו שנה זו (לקמן ע' סח ובהערה כ). רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה“ (קה"ת, תשע"ד) ע' לב.

(65) ראה גם רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה“ ע' לה ואילך.

התחתון, ונכנסו לחדר אדמו"ר הצ"צ, והוא שמע התחלת המשנה ופי"ר
רושה ונרדם, למחר אמר לו אדמו"ר הצ"צ אַז מען הערט אונטער וואָס
מען דאַרף ניט, חאַפט מען אַ סנעל, קינדער עמי הארצים. החסיד רש"ב
לא גילה את הדברים ולא ספר המעשה כל ימיו, עד אשר הרגיש בעצמו
שהוא זמן האחרון אצלו, ספר אז המעשה לכ"ק אאמו"ר.

יט.

נכנס אחד באמצע, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שביאתו הוא גילוי
המחשבה שלו, היום חשבתי אודותו הרבה (והזכיר שמו ושם אמו).

כ.

נגנו ניגון והי' לא במתינות, ואמר מעשה כזו הי' בי"ט כסלו תרס"ג⁶⁶,
האָט דער טאַטע גיזאַגט, כשעומדים בענין אחד וממהרים לענין השני
הוא אחד בפה ואחד בלב⁶⁷, ומי התיר זה.

18

כא.

דבר עוד מענין המחשבה, ודבר במעלת המחשבה אשר במח' יכולים
להיות בשני מקומות בזמן אחד, השנית אשר במחשבה יכולים גם נשמות
להיות שלוחים להצלה, כי בכלל כל עניני שליחות שיש להם שייכות אל
הגשם זה נעשה ע"י מלאכים, והשליחות שע"י הנשמות הוא רק בנוגע
לבאר עניני תורה ועבודה (ורק אלי' הנביא הוא לשני הענינים להיותו
גם מלאך⁶⁸ וכידוע הענינים), אבל שליחות הצלה שבמחשבה זה יכול
להיות גם ע"י נשמה.

66) תרס"ג: כ"ה בספר השיחות תרצ"ו ע' 156. וראה שיחת יט כסלו תרס"ד (הנחת רבינו – ספר
השיחות תורת שלום ע' 39). נתבאר בשיחת ש"פ פינחס תנש"א (ספר השיחות תנש"א ח"ב ע' 700 ואילך).
ועוד.

67) ע"פ פסחים קיג, ב.

68) ראה פרדס שער כד (שער ההיכלות) פי"ב"יד.

כב.

עס שטייט⁶⁹ ונוזלים מן לבנון, פון ל"ב און נו"ן⁷⁰ וואָס דאָס איז חו"ב שבעצם הנשמה, איז נוזל תמיד אין הארת הנשמה וואָס איז מלוּבש אין גוף.

וואָס אויף דעם האָבן מיר צוויי הסברים ביידע אונבעגרעניצטע מוחשים. הא' הוא כח המשכיל שהוא משכיל תמיד, והיינו דכח המשכיל אין זה שהוא רק בעת גילוי השכל, כ"א תמיד הוא בהתגלות בעצמו, ורק ע"י שמיגע כלי שכלו, אז בא גם בגילוי בכלי השכל בשכל גלוי המשתכלל ומסתדר ע"י הכחות דחב"ד והעיקר בהתבוננות שהוא עיון. והב' הוא כמו כח הצומח אשר בארץ אשר עומד מוכן תמיד להצמיח ומחכה על הזרע מגרעין פרטי הנזרע.⁷¹

כג.

הבעש"ט נ"ע גילה, ותלמידיו רבותינו הק' ביארו ושכללו, כי בכח כל אחד מישראל ע"י הדביקות באותיות התורה והתפלה, להפוך מצר"ה י לצה"ר.⁷¹

כד.

אמר שינגנו ניגון, ואמר לאחד שיהי' הוא מנהל בסדר הניגון, כמו מלמד וואָס טייטעלט מיטן פינגער. ואח"כ התחיל לבאר לו איך שצריך להיות אַ חסידות'שער מלמד, שצריך להכניס אור בהבית, מיא דאַרף מאַכין ליכטיק די שטוב, אָהן ריבוי חקירות און חכמות, ואיך הרבותא

(ח) כנראה אשר זהו ביאור עמוק חריף וקצר על מה שאמר תחלה כי יתרון המחשבה הוא בזה שיכולים להיות בזמן אחד בשני מקומות.

(69) שה"ש ד, טו.

(70) ראה מאורי אור אות ל סעיף ז וביאר נתיב שם. סה"מ תרצ"א ע' שלח. וש"נ.

(71) ראה בשם הבעש"ט: תולדות יעקב יוסף פ' נח (יג, א בהוצאת קאָרעץ, תק"מ). כתר שם טוב

(קה"ת, תשס"ד) סימן פז: הוספות סימן ג. סימן ט"י. וש"נ. וראה אוה"ת נח ח"ג תרמ, ב. המשך תער"ב

פרק צ (ח"א ע' רלג).

ממך מה שהנך מלמד קמ"ץ אל"ף אָ⁷². כי הלא על התמימים אמר
אאמו"ר¹³ על כפים חקותיך⁷³, און איר האָט (אָן עין הרע) כח רב ואדיר
מאָכין ליכטיג באַ אידן באור התורה והמצוה.

אמר להנ"ל הנך מנעוועל, וידוע המעשה בימי כ"ק אדמו"ר האמצעי
כשבאו מנעוועל כשני מנינים וכו' אברכים הסמוכים על שולחן אבותיהם
או חותניהם, והיו מאריכים בתפלה ושוקדים בלימוד (כמבואר במכ' הק'
בענין זה⁷⁴) אמר, הללוהו בנבל⁷⁵ הללוהו בנעוועל⁷⁶. ואאמו"ר אמר, עס
איז באַ מיר טייערער אַ נעוועלער קצב פאַר אַ קרעמענטשוגער משכיל.

כה.

שאל אחד, איך צריך להיות הלימוד בבית או ברבים. והשיב, בודאי
צריך להיות הלימוד ברבים בביהכ"נ או במקום שמתקבצים ברבים, והגם
שבלימוד בבית יש בזה מעלה גדולה בהנוגע להנהגת הבית, אשר
הנשיאות פנים פון אַ מאַן און אַ טאַטין בבית א"צ להיות רק עבור
הפרנסה שהוא המפרנס ונותן כל צרכיהם כ"א מצד ענינים יותר נעלים,
היינו ענינים הרוחניים, די שטוב דאַרף וויסן אַז מיא לערינט און מיא
ליגט אין ענינים פון תורה ויראת שמים, און יעמולט האָט מען גאַר אַ
אַנדער חן אין שטוב, וואָס דער⁷⁷ אמת'ער שלום בית וואָס עס איז זייער
טייער עפ"י תורה (בענין שלום בית האמור לדאבון לבבנו יש כמה
טעותים שצריכים לתקן זאת), ובכ"ז צ"ל הלימוד ברבים. והעצה להנהגת
הבית אשר בבואו הביתה יספר איזה ענין מהלימוד, איזה מאמר גמרא
והדומה.

20

(72) ראה ספר השיחות ע' תרפ"ט 44. וש"נ.

(73) ישע"י מט, טז.

(74) בכ"ק: "כמבואר במכ' הק' המתחיל נצויתיה". ואח"כ העביר קולמוס על "המתחיל נצויתיה".

(75) תהלים קג, ג.

(76) ראה גם ספר השיחות תרפ"ו ע' 117. תש"א ע' 141. תש"ב ע' 12.

(77) וואָס דער: אוצ"ל: וואָס דאָס איז דער.

(*) נדפסה – בתור הקדמה – בסידור עם דא"ח (ווארשא, תרמ"ו). מאה שערים ט, ב. גני נסתרות סימן נח.

אגרות יקדוש אדמו"ר האמצעי (קה"ת, תשע"ג) ע' יג ואילך.

כו.

אמר, לחיים יתן השי"ת שהמשקה תלך בדרך הישר און איהר זאָלט גיין בדרך הישר, כל תיבה מתפרשת בכמה אופנים, יש דרך הישר בפשטות און העכער און העכער, בעילוי אחר עילוי בגו"ר.

כז.

שאל אחד מה שמדברים בענין עבודה שבלב, איך הוא בזה עם בעלי עסקים, כפי המבואר בהקונטרסים בענין עבודה שבלב לכאורה שייך זה ליושבי אהל שיכולים ליתן זמן נכון על עבודה, אבל הבעלי עסקים וואָס דעם טאָג איז מען פאַרנומען, וויא זאָל זיין.

והשיב, נת"ל⁷⁸ מה שאמר רבינו הגדול, הקביעות בנפש, אַ חסידוֹ ת'שער בעל עסק צריך להיות כמו אַ איידים אויף קעסט, ווען מיא איז אויף קעסט דאַרפמען גאָר ניט זאָרגין, נאָר אַז דער שווער הויבט אָן געבין צו פאַרשטיין אַז לפי המצב דאַרפמען עפעס טאָן אין געשעפט, יעמולט הויבט ער אָן זיך מישן, אַביסל מיט־העלפין, נאָר ער זיצט דאָך אויף קעסט, עסט ער און טרינקט אָפּ פריער און דערנאָך גייט ער אין גישעפט. און אַזוי דאַרף זיין אַ חסידות'שער בעל עסק, וואָס עסין און טרינקן איז ברוחניות ווייס מען, והשי"ת יתן פרנסה טובה לכללות אנ"ש בתוך כאחב"י שי' שיוכלו להתעסק בתורה ועבודה.



(ט) היינו תורה ועבודה.

(78) סעיף ט (ע' יא).

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

לקוטי דיבורים



די רייד

פון כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא

הרב יוסף יצחק

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש



ליל י"ט וליל כ' בסלו, תרצ"ג



ארויסגעגעבן פון

„אוצר החסידים“

בס"ד. ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג.

ריגא.

א.

דער פעטער ר' נחום* בכל שנה ושנה הי' מספר המעשה די"ט כסלו מתחלתה ועד סופה.

סדר הסיפור הי' מתחיל, דער זיידע איז גיווען צעהן יאָר אַ תלמיד באַיים מעזריטשער מגיד², און פינף יאָהר איז ער גיווען ראש החבריא

א) כ"ק הרה"ק ר' נחום הוא בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי, נכד כ"ק רבינו הגדול¹.

1) נולד תקמ"ז תקמ"ח ונסתלק תרל"ו*. חתן הר"ר זלמן ריבלין משקלאָוו**.. ובזווג שני הי' חתן גיסו הרה"ק ר' יעקב ישראל טווערסקי מטשערקאָס (תקנ"ד יג אלול תרל"ו) בן הרה"ק ר' מרדכי מטשערנאָביל (בית רבי ח"ב פ"ז).

2) דער זיידע איז גיווען צעהן יאָר אַ תלמיד באַיים מעזריטשער מגיד: אודות שנת כוואו רבינו הזקן למעזריטש מצינו תאריכים שונים:

באגרות קודש אדמו"ר הזקן ע' רכא: „שבהיותי בן עשרים שנה בערך במשך זמן שהייתי בויעפסק, נסעתי משם למעזריטש“. וב„הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר“ לשו"ע אדה"ו (הועתק בבית רבי ח"א פ"ב ב, א): „וכאשר היותו בן עשרים לרדוף .. לא מצא בכל עיונו כדי המספיק למלאות כל עמקי משאלותיו ובפרט בדיעת סתרי התורה וסודותי .. מאת ה' היתה לו זאת שהורוהו .. לעלות לפני ולפנים להיכל קדשו של .. מו"ר דוב בער נ"ע מ"מ דק"ק מיזעריטש“. באגרות קודש ח"ט ע' נג שבא להרב המגיד בשנת תקכ"א. ושם ע' נז: „וכבן עשרים ע"פ עצת אחיו הצעיר – בעל שארית יהודה – הוא נוסע להגאון המקובל המגיד ממעזריטש“. בספר השיחות תרח"ץ ע' 297 (הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא בדיקת חמץ ע' ב). „היום יום“ יא מנחם אב) שאדה"ו הלך למעזריטש בפעם הראשונה ביחד עם אחיו מהר"ל, בשנת תקכ"ד. בספר השיחות תש"ד ס"ע 130 ואילך: „מען דארף רעכענען, אז דער רבי – הוד כ"ק רבינו הזקן – איז געקומען קיין מעזריטש אין יאָר תקכ"ד אָדער תקכ"ה, איך ווייס ניט – איך זאָג איך ווייס ניט, ווייל כ"האָב אָזוי מקבל געווען – ווייל אַכט יאָר פאַר די הסתלקות פון הרב המגיד ממעזריטש איז געקומען הוד כ"ק רבינו הזקן קיין מעזריטש – און הרב המגיד ממעזריטש איז געקומען צו מורנו הבעש"ט אַכט יאָר פאַר די הסתלקות פון בעש"ט – קומט עס אויס אין יאָר תקכ"ד

* כן נשמע לקטן סעיף ריח (פז, א, יט, א). ועוד נוסחא (אגרות קודש ח"ד ע' תסו) שנולד אחר הסתלקות הר' מנחם נחום מטשערנאָביל (נסתלק יא מ"ח תקנ"ח) ונקרא על שמו (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר ח"ב ע' רסט).

** ראה אודותיו – בית רבי ח"א פכ"ו (עב, א).

קדישא, ביז ער איז נתגלה גיוואָרין און נתפרסם גיוואָרין בשם דער ליאָזנער מגיד ומדריך מישרים³.

עשרים שנה עמל ויגע כ"ק אאזמו"ר בהתיסדות שלשה החדרים הידועים והזרכת החסידים⁴. והתעסק לפרסם לבאר ולהסביר תורת רבותיו הבעש"ט והמגיד, דעם שווערסטין טייל פון דער התיסדות און קביעת עבודת החסידות עפ"י תורת הבעש"ט והרב המגיד נ"ע האָט גינומען אויף זיך דער זיידע, גם המקום גרם, דער זיידע איז גיווען מער נאָהענט צו ליטאָ.

אַז עס איז נתפרסם גיוואָרין די קונטרסים⁵ און עס איז שיים ב"ה

(ב) קודם שנדפס ספר התניא, ה' זה בקונטרסים פרקים בודדים וחצאי פרקים ונקרא זה בשם קונטרסים, ואלו שהורגלו בקריאת שם זה קראו גם אח"כ את ספר התניא בשם קונטרסים.

אָדער אין אָנפאַנג יאָר תקכ"ה ומקצת השנה ככולה". בספר השיחות תש"ה ע' 132: "ווען דער אַלטער רבי האָט באַדאַרפט ווערן אַ בן עשרים, איז נאָך פסח אין יאָר תקכ"ה, האָט דער אַלטער רבי מחליט געווען .. צו פאַרן אין דער פרעמד .. אחי הגאון מהר"ל איז אַ בעל שכל הישר, האָט ער געזאָגט, אַז איך זאָל גיין אין מעזריטש". בספר השיחות תש"ו ע' 22: "ווען ער איז אַלט געוואָרן אַכצן יאָהר האָט ער אָנגעהויבן זוכן שלימות .. איז דאָן דער רבי אַוועק קיין מעזריטש". ברשימת רבינו "ריכוח הגדול במינסק" ע' כג: "ע"פ מכתבי הגניזה החערסאָנית* הנה ח' שנה כ"ק מורנו ה"מ ממעזריטש מתעכב במעזיבוז אצל אצל כ"ק מורו ורבו מורנו הבעש"ט, ובמשך זמן זה עוסק הנהו בעבוה"ק בהתיסדות והתפשטות תורת רבו ושיטתו, ובערך משך כזה הנה כ"ק רבינו הזקן נוסע למעזריטש". בשיחת כח מ"ח תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' שנח): "אדמו"ר הזקן ה' אצל הרב המגיד י"א שנה כנגד י' ספירות עם ספירת הכתר. ל"ב חדשים**".

(3) ראה רשימת רבינו מאמר "אבות החסידות" בקובץ "התמים" חוברת ב' ע' נ (עב, ב ואל"ך). רשימת רבינו "ריכוח הגדול במינסק" ע' ד ואל"ך.

(4) בראשית התיסדות חסידות חב"ד, הקהיל אדמו"ר הזקן אברכים בעלי כשרון מצויין, לומדים מופלגים וביניהם כמה עליונים נקובי שם, וסידרם בכתות ולמד עמהם תורת החסידות, וכל כחה וכתה נקראה בשם חדר: חדר א. ב. ג.

אודות חדרים אלו – ראה לקמן סעיף כב (ס"ע נו ואל"ך). קונטרס תורת החסידות פכ"ו (נדפס גם

* כנראה הכוונה למו"ש במכתבי הגניזה שבשנת תק"י הגיע הרב המגיד להבעש"ט ("התמים" חוברת ב ע' כו (ב, ט) ואל"ך), והבעש"ט נסתלק יום א' חגג השבועות תק"ך. וראה ספר השיחות תש"ד שהועתק לעיל בפנים.

** לכאורה הכוונה, שמתוך י"א שנים שה' אדמו"ר הזקן תלמידו של המגיד, הנה הזמן ששהה במחיצתו בפונל הוא ל"ב חדשים (ראה הערת המו"ל ברשימת היומן שם).

גיווען אַפּולע טוויזנטער חסידים, און אַפּולע מורי הוראות לומדים מופלגים, בעלי הוראה כהוראת אאזמו"ר בכמה דינים כמו תיקוני מקוה, סכינים מלוטשים וכו', איז יעמולט אַרויס די מסירה.

דער פעטער ר' נחום פלעגט דערציילן אַלע פרטי עניני המלשינות, ופרטי הענינים ויא מיא איז גיקומען אים צונעמען אין פעטרבורג, וגודל השמחה שהי' בין המתנגדים על נצחונם (עד כי כאשר ביום א' כ"ז תשרי באו השטפטיין⁵ לווינאָ מינסק ושקלאָוו, והודיעו אַז דעם זיידען האָט מען אַוועקגיפירט אין פטרבורג מיט אַ שוואַרצע ביידיל² אונטער אַ גרויסער שמירה פון רייטער מיט אַפּענע שווערדין, האָט מען מכריז גיווען ברבים, אַז יום ב' כ"ח תשרי זאָל מען אין אַלע בתי כנסיות און בתי מדרשים זאָגן הלל שלם און מיא זאָל מאַכין אַ סעודת יום טוב (אחדים מזקני גאוני המתנגדים היו נגד זה, כי בכל א' מהג' עיירות הנ"ל כבר היו כאלו שהכירו בכ"ק רבינו הגדול, והם התאמצו שלא לתת מהלכים לרצון הנצחנים, ובכן ברוב בתי כנסיות לא קיימו דברי ההכרזה בפועל, יהי זכרם ברוך), הישיבה במאסר, ופרטיות הגאולה, ופרסום הבשורה טובה בין החסידים והמנגדים, וסדר נסיעותיו חזרה בכבוד גדול מהרבה אלפי ישראל שלוו אותו על דרכו עד בואו ביום ג' ב' דחנוכה לוויעבסק⁶, ויצאו לקבל פניו הרבה אלפים איש, והתעכב שם כל ימי החנוכה.

ג) מחוייבי מלכות והנדונים ר"ל למשפט מות היו מוליכים בעגלות מכוסים בטסי ברזל (עם נקבים קטנים בשביל אויר) והצבע שלהם הי' שחור, מבהיל ומטיל אימה.

באגרות קודש ח"ד ע' שלג). מאמר „אבות החסידות" שבהערה הקודמת. שיחת כ"ה שבט שנה זו (לקמן חלק ב רמב, א. רנט, ב. רעו, א ואילך). ספר השיחות קיין הי"ש ע' 22. תש"ב ס"ע 4 ואילך. ועוד. 5) שלוחים המיוחדים.

6) להעיר מהמבואר בכ"מ, ששלימות הגאולה דייט כסלו היתה כשחזר אדמו"ר הזקן לוויעבסק, שאז חשיב „חזר לברוי" לענין ברכת הגומל* (ראה שיחת יט כסלו תשל"א. ש"פ וישב תשמ"א. ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 156 הערה 13. ובכ"מ).

* ראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ס"ה.

ב.

דער פעטער ר' נחום הי' מספר המעשה בכל פרטי' בלשון קצרה ובשפה ברורה, ובעת סיפורו דבר התפיסה הי' מדבר בקול נמוך ובקול בוכים, וכשהי' מספר אודות הגאולה הי' מגביה קולו בשמחה וצהלה, ואופן סיפורו הי' כקריאת המגלה בלילה ולשנותה ביום, וכאשר היו נכנסים בתחלת הסיפור מי מהמכובדים הי' חוזר ומתחיל.

דער פעטער ר' נחום איז גיזעסין סוף ימיו כמה שנים אין האַדיטש כוונה מיוחדת, וואָס פריער האָט קיינער ניט גיווסט דעם טעם פאַרוואָס ער זיצט אַזוי פיל אין האַדיטש.

24

אַז דער פעטער ר' נחום איז אַריבער גיפאָרין פון ליובאַוויטש אין נייעזין בקביעות, הנה בכל שנה ושנה הי' לו זמן קבוע שהי' נוסע להאַדיטש, והי' מתעכב שם משך זמן ארוך כשני חדשים ויותר, ועל הרוב הי' מקום ישיבתו בביהמ"ד שסמוך להציון, ובבית השמש של האהל הי' לו חדר, אשר שם הי' גר במשך ימי שבתו בהאַדיטש, ובעיר עצמה הי' בא רק לפרקים, וכה הי' דרכו בקדש מדי שנה בשנה.

אמנם בהגיעו לשנות השבעים ויותר התחיל להתעכב משך זמן יותר בישיבותיו בהאַדיטש, עד כי בפעמים הראשונים הי' נוסע מנייעזין על שבת מברכין אלול והתעכב עד אחר חנוכה, ואח"כ התחיל להקדים נסיעתו להאַדיטש על ש"ק נחמו ולאחר ישיבתו עד קודם לפורים, ואח"כ התחיל להרחיב יותר ולהתעכב שם עד אחר פורים.

בשנת תרכ"ד הי' בליובאַוויטש לבקר את גיסו הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צ"צ, והתעכב בליובאַוויטש איזה חדשים, ומשם נסע ישר להאַדיטש, ובנסיעה זו התעכב בהאַדיטש כשלשה שנים, בהפסקות קצרות שהי' נוסע לביתו לנייעזין, ובעת הסתלקות הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צ"צ הי' בהאַדיטש. ומני אז ישב כ"ק הר"נ כמה שנים רצופות בהאַדיטש כעין בקביעות והי' מרגלא בפומי', איך בין באיין זיידען צו גאַסט.

ג.

ישיבתו בהאַדיטש הי' מוקשה להחסידים, כי בכל הנגב' ההוא היו

יג

נוסעים לכ"ק דודינו הר"נ בהיותו יושב בניעזין, ואף כי לא הי' אומר דא"ח בקביעות, מ"מ אותם הפעמים שהי' אומר גם מאמרים קצרים היו הננים במאד, ובעיקר היו מתלמדים מאתו מדות טובות.

והי' מרגלא בפומי', דער זיידע האָט זעך מוסר נפש גיווען בפועל ממש אָף נוטע זיין באַ חסידים עבודת הלב, בירור וזיכוך המדות.

ולעתים קרובות הי' כ"ק דודינו הר"נ חוזר אותם מאמרים ששמעו בעצמו מפי החסידים שזכו בעצמם לשמוע מפי קודש הקדשים רבינו הגדול בתחלת נשיאותו תקל"ח-תק"מ. וכשהי' חוזר הי' מדייק בלשונו, וגם אפילו מהדר לאמר באותו הקול ונעימה ששמע. וכידוע אשר חסידי רבינו הגדול כשהיו חוזרים אותן התורות שזכו לשמוע מפי קדש כ"ק רבינו הגדול היו משתדלים לשמור גם הניגון וסגנון הקול.

וזה אחד הדרושים של כ"ק רבינו הגדול מאשר שמעתי ממה שהי' כ"ק דודינו הר"נ חוזר מה ששמע מאחד ראשוני תלמידי כ"ק רבינו הגדול.

כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו,⁸ כפירוש הרא"ש⁹ דמתוך כעסו בא לידי עבירה ומשליט עליו גיהנם, והי' רבינו הגדול מבאר הסוגיא דנדרים באופן הירידה ר"ל, דכשלבנו של אדם רחב עליו¹⁰ מתולדתו כמ"ש¹¹ כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואינו עוסק בחסידות לברר מדותיו, ונשאר בטבע תולדתו להתכעס, בא לידי עבירה, שעובר ח"ו מרשות הקדושה לרשות הסט"א, ולא עוד אלא שהתחתוניות שולטות בו, אַז ער ווערט אַ חומרי וואָס ליגט אין תחתוניות שבאדם, האדם כלול מעליונים ותחתונים, נשמתו גבוה מהנאצלים הראשונים, וגופו נמוך מהנבראים היותר תחתונים וכאשר החומריות ר"ל שולט באדם, אז ח"ו ר"ל אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו, ואז משכח תלמודו שלמדו אתו קודם יציאתו לאויר העולם, וכאשר מחדש חידושים בתורה עפ"י הבנתו, הוא רק מוסיף טפשות, עד כי בפסקי הלכותיו עוונותיו די קרומקייט מרובין מזכותיו מערער ווי די קלאַרקייט, כי התחלת העבודה הוא בירור המדות.

(8) נדרים כב, א.

(9) נדרים שם.

(10) ראה לקו"ש ח"י ע' 263 ואילך.

(11) נח ת, כא.

מיט דער חסידות האָט דער זיידע גימאַכט באַ אידן אַ נייע האַרץ, און האָט מקרב גיווען טויזנטער אידן לעבודת ד', וואָס אַ חלק גדול פון זיי זיינען גיוואָרין חסידים.

דער זיידע¹² האָט גיהאַט מסירת נפש בפועל ממש אויף קובע זיין עבודת הלב, און דער טאַטע¹³ האָט גיהאַט מסירת נפש אויף נוטע זיין באַ חסידים עבודת המוח, יונגע לאַייט האַבין גירעדט אין די טיפסטע הבנות אין אחדות מיט די אמת'ע יסודות.

וכאשר כ"ק דודינו הר"נ התמיד לשבת בהאדיטש נתמעטו הנוסעים לניעזין, ובבוא כ"ק דודי זקני הרה"ק מהרי"נ¹⁴ לניעזין, התרבו הנוסעים לניעזין, אבל כ"ק דודינו הר"נ הי' יושב בהאדיטש והיו החסידים תמהים על זה.

ד.

בשנת תקע"ב, במלחמת נאָפעליאַן ברח כ"ק רבינו הגדול עם כל ב"ב והרבה חסידים (שהיו כולם נוסעים בששים עגלות, לבד ההולכים ברגל) ביום עש"ק פ' ראה כ"ט מנ"א ער"ח אלול מליאדי¹⁵, וכפי עצתם של הגענעראַלין מצבא רוסיא הי' על כ"ק רבינו הגדול לברוח מנאָפעליאַן

(12) אדמו"ר הזקן.

(13) אדמו"ר האמצעי.

(14) הרה"ק ר' ישראל נח נולד בשנת תקע"ז* בעיר ליובאוויטש. לאחריו הסתלקות אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ (יג ניסן תרכ"ו) התנהג כשתי שנים בנשיאות בעיר ליובאוויטש, ובסוף שנת תרכ"ח העתיק מושבו לעיר ניעזשין, פלך טשערניגוב. נסתלק א' דחול המועד פסח, יז ניסן, תרמ"ג ומ"כ בעיר ניעזשין באהל כ"ק זקנו אדמו"ר האמצעי. ראה אודותיו – בית רבי חלק ג פרק ח (יד, ב) (קכב ב) ואילך. הקריאה והקדושה" (ניסן תש"ג ע' ד).

(15) ראה רשימת אדמו"ר הצ"צ (אגרות קודש שלו (קה"ת, תשע"ג) ע' א). וראה רשימת המאסר (לקמן חלק ד ותרגום, ב), „דברי ימי החוזרים" ע' ז ואילך. „דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' נח. ספר השיחות תרצ"א ע' 170. וראה בארוכה – ע"ד נסיעת אדמו"ר הזקן בעת מלחמת נאָפּאַלעאַן – אגרות קודש אדמו"ר האמצעי (קה"ת, תשע"ג) ע' לב ואילך.

(* „דברי ימי החוזרים" (קה"ת, תשס"ו) ע' סז. וש"נ. בבית רבי* שם: תקע"ז. בהקריאה והקדושה" שם: תקע"ה. ברשימת בני המשפחה עלי"פי המפקדים מחדש כסלו תרי"א – אגרות קודש אדמו"ר הצ"צ (קה"ת, תשנ"ג) ע' קכא, שבחדש כסלו תרי"א הי' בן שלשים וחמש שנה.

דרך עיר באייעו, אמנם כ"ק רבינו הגדול אמר כי יסעו לעיר קראַסנאָ, ויזרו את כב"ב לנסוע ולמהר ככל האפשרי לעבור את נהר דניעפר. יד

וכנסוע כ"ק רבינו הגדול כשני פרסאות (וויאַרסט) מן ליאָדי ציוה לכולם כי ימהרו לנסוע ויעברו את נהר דניעפר, וציוה לבקש מאת פקידי החיל (שהיו נוסעים עמו מצבא רוסיא לשלחם ולשמרם בכל דרך מסעם) עגלה קלה רתומה לשני סוסים טובים עם שני עגלונים – אנשי חיל מזויינים – ולקח עמו שני אנשים ויסעו במרוצה גדולה חזרה לליאָדי, וימהר אל בית דירתו, ויצו¹⁶ את אנשיו כי יבדקו היטב פן נשאר מכלי ביתו מאומה, וימצאו על הבוידעם שתי פאַנטאָפּל¹⁷ בלויים שלם, ואיזה קאַצעלקעס¹⁸ וזיפ¹⁹ ישנה, ויצו לקחת זאת עמהם, ולמהר להצית את הבית כולו, ויברך את אנשי העיר וימהר לנסוע.

ואך יצא כ"ק רבינו הגדול את פני העיר מעבר מזה בדרך העולה להדניעפר, בא הרץ הראשון של חיל נאַפעליאַן אל העיר מעבר השני, וכעבור שעה קלה בא נאַפעליאַן, עם לוית שריו ורוכבים בסוסים אדירים, וימהר אל מקום ביתו של כ"ק רבינו הגדול, וירא כי הבית וכל אשר מסביב בוער באש מתלקחת, ויצו נאַפעליאַן כי יכבו את השריפה, ולא יכלו לגשת מפני גודל האש וריבוי העשן, ויצו נאַפעליאַן להודיע לכל גרי העיר והכפרים הסמוכים, לאמר: כי כל איש או אשה אשר יביא לו איזה חפץ או כלי של כ"ק רבינו הגדול או גם מטבע אשר קבל מיד קדשו ישלמו לו בעד זה ברענדלעך²⁰, ויחפשו בכל העיר ולא מצאו.

בעת ההיא עבר כ"ק רבינו הגדול את מעברות הנהר דניעפר וימהר להשיג את התהלוכה, ויסעו יחדיו עד בואם לכפר, חצי שעה קודם הש"ק, וישבתו שמה, ובמוצש"ק נסעו כל הלילה ויבואו ביום א' ב' דר"ח אלול לעיר קראַסנאָ, וינוחו שמה. 28

וביום עש"ק שופטים ו' אלול הוכרחו לברוח הלאה, ובנסיעה זו היתה העגלה אשר בה ישב כ"ק רבינו הגדול, השלישית, ובעגלה ראשונה ישב

(16) ראה רשימת "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" ע' נו ואילך. ספר השיחות שם.

(17) = נעלי בית. וראה לקו"ש ח"י ע' 228. שיחת אחש"פ תשל"ג.

(18) = מערוך; מעגילה.

(19) = נפה.

(20) = מטבעות זהב.

כ"ק דודינו הר"נ עם שני פקידי האנשי חיל. והסדר ה' אשר בהגיעם לפרשת דרכים היו שואלים מאת כ"ק רבינו הגדול לאיזה דרך לנסוע.

על הרוב ה' כ"ק רבינו הגדול יורד מן העגלה וה' הולך למקום הפרשת דרכים וה' נשען על מקלו בדביקות, ואחרי כן ה' אומר באיזה דרך לנסוע, ולפעמים ה' כ"ק רבינו יושב במקומו וה' אומר באיזה דרך לנסוע.

והנה באחד הפרשת דרכים טעה כ"ק דודינו הר"נ מכפי שאמר לו כ"ק רבינו הגדול, וכאשר נסעו כעשרה פרסאות, שאל כ"ק רבינו הגדול, אימתי יגיעו לכפר פלוני, וראה כ"ק דודינו הר"נ אשר טעה בהדרך שאמר לו כ"ק זקנו, ובא בכ"י וצעקה לכ"ק רבינו הגדול. כ"ק רבינו הגדול התאנח במאד, ואמר: ווייל איז, אַז אַ אייניקל גייט בדרך זקנו, ולהיפך הוא אַז דער זיידע מוז גיין בדרך וואָס דער אייניקל פירט. ויצו לנסוע הלאה.

כל החסידים ידעו אותה הברכה אשר התברך כ"ק רבינו הגדול בברחו מליאדי לאמר, „ירחם השי"ת ונבוא בגבול פלך פאָלטאָווע קודם ר"ה", והטעות בפרשת דרכים הנה מלבד אשר הביא התוצאות רבות בטלטולים רבים הנה העולה על כולנה הסתלקות²¹ כ"ק רבינו הגדול בפיענע²², ומני אז ה' כ"ק דודינו הר"נ בצער גדול כל ימיו כי אשם א"ע בכל אשר קרה לסיבת הטעות בהפרשת דרכים, אשר על כן חשבו החסידים כי ישיבת כ"ק דודינו הר"נ בהאדיטש, הכל הוא מתיחס לאותו הענין.

טו

ה.

אמנם פעם אחד הזדמן אשר התאספו הרבה משרידי זקני חסידי כ"ק זקינו, ונכבדי חסידי כ"ק אביו להאדיטש, וישבו יחדיו וישוחחו בעניני חסידות בזכרון ימי קדם, וירחיבו לשאול את פי כ"ק הר"נ מדוע כמעט העתיק מושבו להאדיטש, הלא טוב טוב לו לשבת בביתו בניעזין, ובפרט לעת זקנותו, הלא טוב טוב יותר לשבת בקרב אנשי ביתו.

(21) ראה שיחת כ"ף מנ"א תשי"ב (תורת מנחם התוועדיות תשי"ב ח"ג ע' 119).

(22) כ"ד טבת תקע"ג.

ויספר להם כ"ק דודינו הר"נ המעשה מהבגד.

והכי הוה עובדא²³. קודם חתונתו תפרו לו מלבושי חתונה, ובתוך הלבושים הי' גם קאָטינקע (בגד עליון), ויקרא אותו כ"ק זקנו – כ"ק רבינו הגדול – ויאמר לו: נחום, דו וואָלסט מסכים זיין אַז די קאָטינקע די זיידענע, זאָל זיין מיט אַ לאַטע²⁴. ועניתו לכ"ק זקני, ניט נאָר וואָס איך בין ניט מסכים, נאָר איך וויל טאָקע ניט. ויאמר לי כ"ק זקני, און וואָס ווילסטו דערפאַר, אַז דו זאָלסט מסכים זיין אַז די זיידענע קאָטינקע זאָל זיין מיט אַ לאַטע. ועניתו, אין אני חפץ בבגד מיט אַ לאַטע, איך וויל אַ גאַנצין בגד. ויאמר לי כ"ק זקני כי יבטיח לי ללמוד עמי, ולא חפצתי. ויאמר לי כ"ק זקני אם תעשה הדבר הזה אבטיח לך להיות אתי עמי במחיצתי. דאָס – מספר כ"ק הר"נ – האָט אויף מיר שטאַרק פועל גיווען. ואמרתי לכ"ק זקני, טוב הדבר. ושאלתי את כ"ק זקני, צי איך דאַרף וועלין מיט אַ אמת, צי עס איז מספיק וועלין אַ לאַטע על הבגד מיט קבלת עול, האָט דער זיידע גיענטפערט, אַ ודאי מיט אַ אמת און מיט דעם אמת פון יחידה. בשמעו המענה מכ"ק זקני, שתקתי ולא אמרתי דבר ונשאר הדבר כך.

30

להקאָטינקע הנ"ל היו עושים קאָלענר ארוך כמו פאָלערינאָ מסיבייל או מאיזה עורות אחרים כמו טחורין פוקסין וכו', וכשנכנס כ"ק דודינו הר"נ לכ"ק זקנו – רבינו הגדול – להתברך קודם החופה, האָט דער רבי – רבינו הגדול – אַראָפּגעריסן אַ פעלכל פון קאָלנער, והבטיח לו עבור זה אריכות ימים.

ובשביל לתקן זאת (ענין הקאָטינקע) ישב כ"ק דודינו הר"נ בהאָדיטש כמה שנים, והי' יושב על האהל של רבינו הגדול, עד בערך²⁵ שנה ומחצה או שנתיים לפני הסתלקותו הי' צריך לנסוע לניעזין, באמרו אשר כ"ק זקנו מסר לו שליחות לכ"ק אביו, ומסכות שונות לא יכול לשוב חזרה להאָדיטש.

(23) ראה שיחת אחש"פ תשי"ב. יו"ד שבט תשט"ו. מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו תשי"ז (תורת מנחם

התועודיות תשי"ב ח"ב ע' 155. תשט"ו ח"א ע' 244. תשי"ז ח"א ע' 285).

(24) = טלאי.

(25) בנוד: אוצ"ל: אשר בערך.

ו.

כ"ק דו"ז הרה"ק מהרי"נ הי' חתנו של כ"ק דודינו הר"נ, אשר לקח את בתו חנה חיקע ז"ל²⁶, וכ"ק דו"ז הרה"ק מהרי"נ התחתן עם כ"ק אחיו אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוהר"ש, כי דודי הרה"ח הרז"א²⁷ אחי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, לקח את בתו מרת שטערנא ז"ל²⁸ והחתונה היתה במ"ח תרל"ד²⁹ בליובאוויטש³⁰, וכ"ק דו"ז הרה"ק הרי"נ הי' דר בניעזין, ובקיץ תרל"ד אחר חגה"ש נסע דודי הרה"ח הרז"א עם ביקור לחותנו לניעזין ויתמהמה שם עד תחלת אלול שנה ההיא.

כ"ק דודינו הר"נ הי' מקרב מאד את דודי הרה"ח הרז"א, גם דודי אהב במאד לבקר אותו בכל עת ולשמוע ממנו סיפורים.

דודי הרה"ח הרז"א אמר לי על כ"ק דודינו הר"נ, כי לבד זה אשר בעצם טבעו הי' מזג טוב בפנים מאירות, שערות ראשו וזקנו היו לבנים, גם שער גבות עיניו היו לבנות, והי' קל התנועה אשר בשום אופן לא הי' אפשר לאמר עליו כי הוא כבר בן שמונים. הנה עוד זאת, הי' מספר מעשי בדקדוק רב, לקרוא בשם כל איש ואיש, כן הי' דייקני בסדר הזמנים, מונה ימים וסופר חדשים, וכאשר היו שומעים ממנו איזה סיפור הרי כאלו הדבר נצב חי לנגד עיני השומע³¹.

בכל עת הילוכי – מספר דודי הרה"ח הרז"א – לדודינו זקן זוגתי כ"ק הר"נ הייתי חושב כי הולך הנני לקרוא בספר דברי הימים של שבעים

26) חנה חיקע ז"ל: ככל הנראה היה למהרי"נ שלשה זיווגים: מרת פריידא בת הרה"ח ר' יקותיאל זלמן (חתנו של אדמו"ר האמצעי). מרת נחמה דינה (אמו של הרה"ק ר' אברהם שניאורסאהן חותנו של רבינו). מרת חנה חיקע (ראה, שם ושארית" (תל-אביב, תש"ג) ע' מה ואילך. קובץ „נחלת צבי" (בני ברק, תשנ"ד) חוברת י ע' קנב ואילך).

27) הרב שניאור זלמן אהרן בנו הגדול של אדמו"ר מהר"ש. ראה אודותיו – שיחת כה שבט תרצ"ו (לקמן חלק ב ו'לא, א ואילך).

28) ביווג ראשון. אשתו ביווג שני – מרת בתי' (ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) ע' 22).

29) ראה, תורת שמואל – דרושי חתונה" (קה"ת תשס"ג) הוספות ע' רכב ואילך.

30) ב„זאל" הקטן – ראה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ה ע' רב.

31) ראה גם שיחת כה שבט תרצ"ו שם.

שנים. ולענג גדול הי' לי שיחותיו וסיפוריו, גם דברי חסידות שהיו שגורים על פיו, ועל הרוב היו מאמרי כ"ק רבינו הגדול משנים הראשו-
נות, והי' מזכיר בדיוק שם החסיד אשר ממנו שמע זאת.

כ"ק דודינו הר"נ הי' זקן מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צ"צ בשתי שנים ואפשר בשלשה, בכל ימי חייו לא ידע ממכאובים וחולי, והוה מרגלא בפומי, כל משפחתינו בריאים הם מלבד הרביים שנחלשים בגופם מצרתם של ישראל.

דער זיידע איז גיווען אַ אייזון, ווען ניט די עבודה קשה מיט די רדיפות ויסורים מהכלל, וואָלט ער גילעבט מאה ועשרים שנה.

דער טאַטע איז גיווען אַ גבור, ווען ניט די אידישע עניות און די גזירת יון, וואָלט ער גילעבט מיט דעם חיות וואָס אַ יונגעראַן פאַרשטייט דעם הפרש פון ד"ת און דעת עליון, נאָר פון די אַלע גזירות און עניות האָט ער זעך גינומען צום האַרצין, און פועל גיווען באַיין זיידען אַז ער זאָל אים נעמען צוא זיך.

32

ווער האָט גיקאַנט גלויבן אויף דיין זיידען – כוונתו על הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צ"צ – אויף דעם גבור, וואָס פלעגט פאַסטין גאַנצע וואָכין, בכל יום ויום, און אַפּפאַסטין זעך מיט אַ שטיקל ברויט מיט ציקאַריע, און שלאָפּין דריי שעה אַ מעל"ע³² זאָל פינף יאָר זיין אַזיי קראַיניק, און אַזאַ בעל יסורים.

דודי הרה"ח הרז"א שמע מכ"ק דודינו הר"נ כל פרטי עניני המסירה והגאולה שידע הכל מדוייק כנ"ל, וכן סיפר לו כל פרטי עניני הבריחה מליאדי הטלטולים וההסתלקות, ואופן הובלתם את כ"ק רבינו הגדול להאדיטש, וכל זה הי' רשום אצל דודי הרה"ח הרז"א כפי אשר שמע, והי' כתוב בשפה ברורה ובאותיות קצרות כי הי' בעל לשון, ובהיות דודי הרה"ח הרז"א בקיץ תרס"ו גר אתנו יחדיו בנאות דשא (צאַרנע רוצע³³, הסמוכה כפרסא לליאָזנאָ) הראה אז הכתבים האלו (וכן עוד רשימות ענינים והנחות) להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ונהנה לקרוא אותם.

(32) ראה גם יומן י' סיון תרס"ד (הועתק באגרות קודש אדמו"ר הצ"צ (קה"ת תשע"ג) ע' נה בהערה).

וראה גם ספר השיחות תש"ו ע' 49.

(33) ראה גם ספר השיחות תש"ג ע' 66.

ז.

תחלת הענין בענין המאסר סיפר כ"ק דודינו הר"נ כי במוצאי שמחת תורה אור ליום ה', בשעה מאוחרת ללילה נודע כי באו הצירים מיוחדים לתפוס את זקננו ולהוליכו לפ"ב³⁴, וסיפר גודל השערורי' אשר נעשה בתוככי החסידים, וביום ה' לעת ערב תפסו את רבינו, והניחוהו להתפלל ערבית בביתו, ואח"כ הוליכוהו מיט א' שווארצע ביידיל עם שוטרים מזויינים, וחרדת מות נפלה על כל משפחתינו.

באותה לילה התאספו קבוצת חסידים מאלה שהיו תלמידי חדר א' ב' וג'³⁵ (אשר כבר היו נודעים בתוככי החסידים בגודל שקידתם לטובת קביעות תורת החסידות) לטכס עצה בדבר המאורע.

האסיפה החליטה, כי הם כולם וכן עוד איזה אנשים אשר פרטו בשם, הנה כולם כאיש אחד יפנו להם מכל דבר עסקי ועניני ביתם הפרטית, וימסרו ויתנו את עצמם בגופם ונפשם ובכל אשר להם ברכוש, בשביל הצלת כ"ק רבינו הגדול והצלת החסידות.

האספה בחרה בועד מיוחד, אשר ינהל כל הנוגע בהצלת כ"ק רבינו, ושמירת הסדר בכל אשר קבע והנהיג כ"ק רבינו, ולהגן על החסידות ולחזק רוח החסידים בכל אתר ואתר, וכל אנ"ש מקטן ועד גדול מחוייבים לקיים כל פקודת הועד בלי שום טענה ומענה, והממאן ימחה שמו, ח"ו, מקהל עדת החסידים.

הועד החליט, כתב וחתם צו ופקודה לכל אנ"ש.

א. כל הימים אשר כ"ק רבינו תפוס א) יתענו כל אנ"ש שני וחמישי בציבור (מלבד מי שא"א לו כמבואר בדינא). ב) כל ימי השבוע יאכלו אנ"ש רק לחם עם מים מבושלים חמים, ובש"ק לילה ויום בכל סעודה רק תבשיל אחד. ג) בתוך הזמן הזה לא יגבילו זמני אירוסין ונשואין, והמוגבלים מכבר יהיו הנשואין בזמנם אבל בלי כלי זמר, ורק סעודה אחת לא יותר מעשרה אנשים, וסעודה בלא בשר. ד) כל מלמד יקבץ תלמידיו ויאמרו תהלים בכל יום, וקודם אמירת תהלים יבאר להם פרשת הענין כי

34) - לפעטערבורג.

35) אודות החרדים - ראה לעיל (ע' כד). וש"נ.

צדיק הדור נתפס על עון הדור³⁶, ואשר בעלילה באו עליו. ה) כל אחד מאנ"ש יספר לאשתו ובניו ובנותיו הקטנים וכל גרי ביתו מכל המאורע, ויספר להם גודל היסורים של התפוס, וגודל החטא של המלשינים, וגודל השכר של המשתתפים בצערן של ת"ח וצדיק. ו) כל אחד מאנ"ש ישמור לשלם המעמדות של החזקת בית רבי, וקופת אחינו שבאה"ק ת"ו. ז) כל אחד מאנ"ש יעשה רשימה מכלי כסף וזהב ותכשיטין שיש לו. ח) בכל קבוץ ומושב מאנ"ש יבחרו נאמן אשר הוא יפקח על קיום כל התנאים הנ"ל ואליו יביאו כספי המעמדות הנ"ל באות ו' והרשימות הנ"ל באות ז'. ט) אם ח"ו יעדר מי מאנ"ש במשך זמן זה, יתקבצו כל העדה של אנ"ש וילכו למקוה ואחרי טהרתו והלבשתו של הנפטר ישיעו אותו בשבועת חבר שליח אשר נשמתו תעלה בהיכלי קדש הרב המגיד³⁷ והבעש"ט³⁸ ויודיעם כי כ"ק רבינו תפוס, ותורת החסידות בסכנות, וההשבעה הלזאת ישיעוהו ג"פ, אחרי ההלבשה, בהביאו לבית הקברות, קודם סתימת הגולל, וכל העדה יתענו ביום ההוא.

ב. הועד קבע ג' פלוגות מתעסקים, א) אלו אשר יתעסקו בהצלת כ"ק רבינו. ב) אלו אשר יתעסקו בקיבוץ כספים לצרכי הפד"י, החזקת בית רבי, קופת אה"ק ת"ו. ג) אלו אשר יתעסקו להגן על החסידות ולעודד רוח החסידים.

ג. הועד קרא בשם כל אחד מחברי הפלוגה, ויסדרו כל דבר על אופן. פלוגה א' המתעסקים בהצלת כ"ק רבינו יתחלקו לג' ראשים.

א) ישבו בפטרבורג לידע מכל הנעשה ולהשתדל כפי צורך הענין.
 ב) ישבו בוויילנא (כחשאי ובהסתר) למען דעת מהנעשה אצל המנגדים.

ג) ישבו גם בשקלאוו כנ"ל.

יח שלשה מערכות אלו יתדברו ביניהם רק על ידי צירים מיוחדים ולא ע"י פאָסט. וכל מעשיהם יהי בסוד גמור.

36) ראה שבת לג, ב. נד, סע"ב. סה"מ תר"ל ע' פה. תרפ"ד ע' רטו ואילך. אגרות קודש ח"ג ע' שעט ואילך.

37) באַניפּאָלי.

38) במעזיבו.

פלוגה ב' יסעו בכל המדינה לקבץ כספים לצרכי הפדי', (א) מה שדרוש על הנסיעות של היושבים בפטרבורג, בוויילנאָ ובשקלאָוו, (ב) מה שדרוש על הוצאות בית רבי, (ג) להביא המעמדות של קופת הרמבעה"נ³⁹ לידי גובינא.

אופן הקיבוץ יהי' בהערכה במעמד הנאמן ושנים מזקני אנ"ש של המקום ההוא. (א) כסף מזומן. (ב) יבקרו את כל הרשימות (מכל כלי כסף וזהב, תכשיטין וכל דבר יקר מהנמצא אצל כל אחד מאנ"ש) הנמצאו אצל הנאמן, אם ישנם הכל בעין, ויקחו מבעלי החפצים שטרי מכירה על החפצים, ויודיעום אשר באם ח"ו יעבור איזה זמן וכ"ק רבינו יהי' עוד תפוס, מחוייבים כולם להביא כל הנ"ל להיות למשמרת ביד הנאמן, אשר באם יודרש כספים לא יהי' שום מניעה. (ג) באותו מעמד יעשו רשימה מכל כספי נדוניא הנמצא אצל אברכי אנ"ש ויקבלו אצלם פתקאות אשר על ידם יוכל הנאמן לקבל ההשלשות של כספי הנדוניא. (ד) הרשימה והפתקאות ימסרו להנאמן והעתק מזה ישלחו אל הועד כפי הידוע להם.

פלוגה ג' המתעסקים בהגנת החסידות וחיזוק החסידים, יסעו מעיר לעיר מכפר לכפר וממושב למושב לגלות תורת החסידות ולפרסם ברכים לחזור התורות לפני ההמון ולהסביר להם למען אשר כל קהל עדת ישראל ידעו שיטתו של האדמו"ר הרבי מליאָזנאָ ויעשו עוד חסידים חדשים, ובאותה ועידה חלקו את הגלילים, ואשר בכל מקום נסיעתם יהיו שנים או שלשה ביחד, ובמקום האפשרי טוב יותר אשר אחד ישאר איזה זמן יותר, ואשר הנסיעות יהיו גם במקומות המפורסמים למנגדים.

36

ח.

הרבה קראתי בהרשומים וכמעט שפעלתי מדודי הרה"ח הרז"א שיתן לי להעתיקם, אך לפתע פתאום נתעורר ענין כללי (וכידוע אשר בשנה

(ד) כי כבר נכתר בשם רבי תמורת אשר תחלה נקרא בשם מגיד, ובפולין היו נקראים אז עוד בשם מגיד.

(39) הר' מאיר בעל הנס. – ראה גם שיחת י"ט כסלו – ליל א' – תרצ"א (לקמן חלק ד ותשטו, סע"א

ההוא – תרס"ו – צוררי ישראל – מאה השחורה⁴⁰ – הבאישו שם ישראל בספירות הגבוהות במוסדי הממשלה, ובכל יום ה' עלול אשר, ח"ו, יהיו פרעות בישראל, ה"י) ולרגלי שליחות נחוצה הוכרחתי אז לנסוע לחו"ל ולא אסתייע מילתא שאוכל להעתיק רק איזה רשומים קצרים, ורשימותי מאת אשר שמעתי מדודי הרה"ח הרז"א נ"ע.

בחדש מרחשון תרס"ט ימים אחדים קודם הסתלקותו⁴¹ שרף דודי הרה"ח הרז"א כל הכתבים והרשומים שהי' אצלו בכתב ידו עם הרבה חבילות ניירות בהנחות וכו' שהי' לו, ויצבור את האפר וישימם בכיס של בד לבן, ויקרא את ידידי ביתינו החסיד ר' מאיר מרדכי ז"ל⁴² ואת הישיש ר' לוי יצחק⁴³ (אחי הגאון רש"ז מלובלין נ"ע⁴⁴) ז"ל, וימסור על ידם את החבילה הקטנה, ויאמר להם, זהו אפר מהניירות אשר כתבתי יותר על שלשים שנה, ומבקש הוא מהם אשר יעשו אתו חסד של אמת⁴⁵ להניחו אתו עמו, ואשר יבטיחו לו לקיים ואשר לא ידעו מזה.

ביציאתנו ביום א' ט"ז מרחשון תרע"ו⁴⁶ מליובאוויטש⁴⁷ ונסענו אז לאַרְאָל ג' ימים, אשר באנו לשם ביום ד' י"ט מרחשון בשעה הששית ערב, הנה בישיבתנו במרכבה (ואַגָּן מערכה ב') אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק, מאה

(40) = ארגוני הימין הקיצוני שאירגנו פוגרומים ביהודים.

(41) נסתלק ביום יא מרחשון.

(42) טשערנין מבאַריסאָוו. ראה אודותיו – קובץ „התמים” חוברת ז ע' קב (שסט, ב) ואילך. וראה גם „התמים” חוברת ג ע' כז (קל, א), חוברת ה ע' ח (רטז, ב) ואילך. ע' קא (רסג, א). ח"ג תקכט, ב. ספר השיחות קיץ ה'ש"ט ע' 29. ע' 136. ע' 152. תש"א ע' 103. תש"ה ע' 17. תש"ז ע' 89. ע' 101. ע' 109. ועוד. נזכר כמ"פ באגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ומהוריי"צ (כנסמן במפתח להנ"ל).

(43) פּראָדקין.

(44) „תק"ץ – ה' ניסן תרס"ב. בעמח"ס שו"ת „תורת חסד”. ראה אודותיו – ספר „הגאון מלובלין” (ירושלים, תשל"ז). אגרות בעל „התורת חסד” (ירושלים, תשס"א).

(45) ראה ב"ר פצ"ו, ה. פרש"י ויחי מז, כט.

(46) ביום א' ט"ז מרחשון תרע"ו: כ"ה ברשימת רבינו שבערה הבאה, רשימת רבינו מיום י"ט מ"ח תרפ"א (ספר השיחות תרפ"א ס"ע 12). ספר השיחות קיץ ה'ש"ט ע' 96 ובקונטרס „חנוך לנער” ע' 15. באגרות קודש ח"ג ע' רפא, שעזבו את ליובאוויטש ביום ג' י"ז מרחשון. וכ"ה בספר הזכרונות חלק א פרק א (ע' 15) וברשימות הרב"ש (רשימת ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן (קה"ת, תשס"א)) ע' קנט. בראשי פרקים מתולדות בית רבינו ב, בהיום יום" בתחילתו: י"ז מרחשון.

(47) על ההעתקה מליובאוויטש לאַרְאָל, ומשם לרוסטוב – ראה רשימת רבינו מיום ב' אד"ר תרע"ו.

אגרות קודש ח"ג שם ואילך.

ושתים שנה האָט אונזער פּאַמיליע געלעבט אין ליובאַוויטש⁴⁸, מאה ושתים שנה מחדש לחדש⁴⁹, כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי התישב בליובאַוויטש במרחשון תקע"ד⁵⁰, ובמ"ח תרע"ו אנחנו עוזבים את ליובאַוויטש, ודיבר אז בענין המספרים באיזה בחינה ובאיזה מדרגה (עפ"י המבואר⁵¹ בענין אורות וכלים דלפעמים מספר המרובה למעלה, ולפעמים מספר המועט למעלה), והאריך בביאור המאמר⁵² אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. וסיים, כי המספר ק"ב הוא מספר מרובה מק"א, שלא לפ"ע ההוספה במספר א', כי ק"ב הוא בגימט' יסו"ד וכ"ב אותיות. ליובאַוויטש האָט מיט די הונדערט און צוויי יאָהר ב"ה גימאַכט אַ יסוד מוסד מיט כ"ב אותיות (והרבה דברים נאמרו אז כמבואר ברשימה).

48) ברשימת רבינו שם מתאר את היציאה מליובאַוויטש: „ביום א' בקר בשעה האחד עשרה בקר, ט"ז מרחשון, יצאנו מליובאַוויטש. התלמידים, המורים, המשגיחים והמשפיעים, הרב ואנשי העיר, אנשים נשים וטף, וגם נכרים רבים התקבצו בחצר, איש את רעהו ידחקו וילחצו, וכאשר דרך כבוד אבי הרב שי על מפתן העגלה, כל האנשים פנו פניהם אליו, ועמד בהעגלה ואמר זאייט גיוונד, גיוונטער הייט צוא זעהען זיך, הרימו כולם קולם וענו, פאָרט גיוונד און קומט גיוונד (רעד עבר בי מהקול האיום), וגם הנכרים הרימו מגבעותיהם לאות ברכה, וברגש זה נסענו“.

בספר השיחות קייץ ה'ש"ת שם: „זונטאָג ט"ז מרחשון תרע"ו פאָרט אַרויס הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מיט דער פּאַמיליע פון ליובאַוויטש. זיצנדיק אין וואַגאַן זאגט מיר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: מיר האָבן בקבלה אַ דעם אַלטן רבינס ברכה לשון אריכות ימים ושנים מיינט דאָס הונדערט יאָר. ח"י אלו תרע"ה איז געוואָרן הונדערט מיט צוויי יאָר זינט מען איז אָנגעקומען איז ליובאַוויטש. דעם רבינס ברכה אויף הונדערט יאָר אין ליובאַוויטש איז אין מקום, אָבער חסידות חב"ד אין זמן איז בלי גבול ביז ביאת משיח צדקנו“.

49) ראה שיחת ש"פ פינחס תשמ"א הרמו בזה שרבותינו נשיאנו היו בליובאַוויטש משך ק"ב שנה. 50) התישב בליובאַוויטש במרחשון תקנ"ד: אדמו"ר האמצעי קבע דירתו בעיר ליובאַוויטש ביום ב' פרשת נצבים וילך, י"ח אלול תקע"ג (רשימת היומן של רבינו: כד סיון תרנ"ו (אגרות-קודש ח"ג ע' תקב ואילך); „אופן השתלשלות בהתייסדות חסידות חב"ד“ (קה"ת, תשס"ט) ע' יט. ספר השיחות קייץ ה'ש"ת ע' 95 ואילך. ועוד). אבל ההתיישבות בקביעות היתה בחודש מרחשון תקע"ד, ככפנים (ראה ספר השיחות שם).

51) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי כת, ב ואילך. תורת חיים חיי שרה קכו, ד. וישב רה, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי בחוקותי ע' תצב ואילך. אוה"ת בחוקותי ח"ג ע' תתקמט ואילך. ענינים ע' קצג ואילך. המשך תער"ב פל"ד. פפ"ו (ח"א ע' עה ואילך. ע' ריט ואילך). סה"מ פר"ת ע' ג. 52) תגיגה ט, ב.

(* ראה אגרות-קודש ח"ב ע' תצה.)

ומענין לענין הזכיר כי כ"ק דודינו הר"נ מניעזין נסתלק⁵³ במלאות ק"ב שנה מלידת כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי⁵⁴, ונזכר על הסיפורים שקרא בכתבי דודי הרה"ח הרז"א נ"ע, וכאשר ידע כי אנכי קניתי כל הספרים של דודי הרה"ח הרז"א נ"ע, שאלני על אודות הכתבים, וספרתי לו כי קודם הסתלקותו שרף את הרשימה, ואמר נו...⁵⁵ אַז מיא האָט ניט גיוואָלט דאַרף מען ניט.

ט.

במשך ימי שבתו של כ"ק רבינו הגדול בתפיסה נעשה רעש גדול בכל המדינות שהגיעה אליהם השמועה המבהילה, וכנודע אשר גם חברי כ"ק רבינו הגדול תלמידי הרב המגיד וכל החסידים בכל המדינות השתתפו בצערם של חסידי חב"ד, ונוסף על התעמולה של פלוגת החסידים 38 בנסיעותיהם בכל הישובים וקיבוצים כאמור לעיל, הכל יחדיו פעל ועשה כי נתרבו החסידים והנוטים על צדם בכל אתר ואתר, כי נודעו השקרים והעלילות אשר בדאו המחרחרי ריב ומבעירי הבערה, וכמה מגדולי המנגדים ראו כי נמשכו בטעות, ונסוגו לאחור, וצדקת כ"ק רבינו הגדול נתפרסם בעולם.

ובבוא כ"ק רבינו הגדול לוויטעבסק שהתעכב שם איזה ימים, הנה בבואו בליאָזנאָ כבר חכו הרבה מאות אנשים מהעיירות הסמוכות והקול נשמע אשר מחנות אנשים ממקומות הרחוקים הולכים ובאים לקבל פני רבינו.

חסידים האָבין גיוואָלט שרייבין אַ מגילת י"ט כסלו ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר, וכבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר בינם לבין עצמם הכינו נוסחאות המגילה והתדברו ביניהם זמן אימתי להתאסף יחדיו בליאָזנאָ, לשאול דעת קדש הקדשים, והיו עתידים לבוא בין פסח לעצרת, וכללות הדבר הי' אצלם בסוד, ובבואם לליאָזנאָ ויציעו לכ"ק רבינו הגדול משאלות החסידים בכתובת מגילת י"ט כסלו, ולא הרשה כ"ק רבינו הגדול, ויענה להם:

(53) בשנת תרל"ו (ראה גם תורת מנחם רשימת היומן ע' דש – משיחה זו).

(54) ט' כסלו תקל"ד.

(55) ו... כאילו: אינו מופרך כל כך מה ששרף (רשימות היומן שם).

ב נוסחא א"ה, "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל"⁵⁶, אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי רבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה חקוקה⁵⁹ בלב ישראל דלעילא וכתובה בלב ישראל דלתתא".

נוסחא ב' "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבא ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב, כי המעשה כשתהי' חקוקה בלב ישראל סבא' תהי' כתובה בלב ישראל דלתתא".

י.

בא דעם אַלטין רבי'ן, איז אידן בכלל און חסידים בפרט גיווען בבת עינו ממש, ער האָט מיט זיין רוח הקדש נוסף אויף זיינע גאונות בערעכינט יעדער וואָרט, ניט נאָר וואָס יעדער פועל איז גיווען אויסגיטאַקט ויא על פי הלכה אין זהירות ודקדוק בהידור של הידור לחומרא, נאָר אפילו אַ וואָרט איז געווען בעטראַכט אַז עס זאָל דערפון ניט אַרויס קומען קיין יניקה למדה לא טובה.

ה) אמרה החסיד ר' אבא פערסאָן⁵⁶ בשם זקנו⁵⁷ החסיד ר' זאב נ"ע וילענקער⁵⁶.
ו) אמרה החסיד הרד"ץ נ"ע⁶⁰ כפי שקבל מאביו החסיד הר"פ⁶¹ וזקני החסידים.
ז) כ"ק רבנו הגדול ה' קורא לבעלי מוחין ובעלי דעה בשם סבא, כמאמר⁶² סבא דעתי' סתים ומושב.

(56) ראה אודותיו – קובץ „התמים“ חוברת ו' ע' ח (רעא, ב ואילך).

(57) ר' זאב ה' חותן חותנו של ר' אבא פערסאָן (אגרות קודש ח"ד ע' רסו).

(58) זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל: נתבאר בלקו"ש ח"ה ע' 172 ואילך.

(59) חקוקה: נתבאר בשיחת י"ט כסלו תשכ"ו (תורת מנחם התועדויות תשכ"ו ח"א ע' 211 ואילך).

(60) הרה"ח ר' חיים דוד צבי חן. רב בטשערניגוב, מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"א ע' 223. ע' 238. תרצ"ט ע' 333. קייץ ה'ש"ת ע' 49. תש"ב ע' 92. תש"ג ע' 43. רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח' תמוז תרנ"ח – קובץ „התמים“ ח"ג ע' כא (קכו, א).

(61) הרה"ח ר' פרץ חן. רב בבעשענקאָוויטש, נעוועל, טשערניגאָוו. מחסידי אדמו"ר האמצעי

ואדמו"ר הצ"צ. ראה – רשימת היומן שבהערה הקודמת. תורת שלום ע' 83. ספר השיחות תרצ"א ע' 221.

קייץ ה'ש"ת ע' 137. תש"א ע' 54. תש"ג ע' 2. תש"ד ע' 82.

(62) זח"ג קכה, ב.

מדות ויא זיי זיינען ע"פ עבודה וואָס דאָס איז מדות טובות, און אַז אין די מדות איז פּראָן שכל איז דאָס דאָך יעמולט יופי המדות, מ"מ איז אפילו אין אַזאַ פּאַל קאָן זיין אַ יניקה למדה רעה.

אַ דער טאַטע האָט מיט מיר גילערנט תּניא ואגרת הקדש איז אויף די ווערטער (באגה"ק סי' ב' המתחיל קטונתי⁶³), „לבלתי רום לבבם מאחיהם⁶⁴ כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו, הס מלהזכיר⁶⁵ באזהרה נוראה“, האָט מיר דער טאַטע מבאר גיווען די טיפּסטע הסברים פון עבודה ווי אַ חסידות'שר אינגל דאַרף איבער מאַכין די האַרץ. ער האָט מיר מבאר גיווען דעם ענין פון ויגבה לבו בדרכי ד'⁶⁶, אַז דער נה"ב טענה'ט אַז דאָס איז גאָר מדות טובות דקדושה, און האָט 40 מיר אויף גיוויזען ווי ר"ל דורך דעם קאָן מען ווערין אַ מוטעה און אַ יורד מדחי אל דחי, גאָר ניט פּילינדיק ווי ר"ל מיא פּאַלט און מיא ווערט מגושם'דיק.

קוק זעך איין און טראָג זעך צוא – זאָגט מיר דער טאַטע – צו די ווערטער, וואָס דער רבי זאָגט „או לשרוק עליהם ח"ו“, שריקה הייסט אַ פּאַייף, וואָס דאָס איז די פּנימית פון אַ קדושהדיקן אַהא, איז אויף דעם זאָגט דער רבי, ח"ו, און בענוגענט זעך נאָך ניט מיט דעם און איז מוסף „הס מלהזכיר באזהרה נוראה“.

וויפּיל אהבת ישראל ליגט אין די ווערטער, וויפּיל קדושה און יראת שמים ליגט אין דער הדרכה, דערמאָן זעך, נאָך דעם וויא ער איז דורך גיגאַיינגען אַ ים פון יסורים, מיא דאַרף ניט און מיא טאָר ניט איבער ריידן, אָבער פּאַרשטיין און פּילין מוז מען דאָך, וויפּיל צרות גופנים און יסורים נפשיים דער רבי און חסידים זיינען אויסגעשטאַנען און נאָך אַלעמדעם איז דער רבי מזהיר „באזהרה נוראה לבלתי רום לבבם מאחיהם כו“.

אין דעם כללות הענין פון זהירות המדות, האָט דער טאַטע מיר

63 קג, ב.

64 ע"פ שופטים יז, כ.

65 ע"פ עמוס ו, י.

66 דברי הימים ב יז, ו.

יעמולט מבאר גיווען אַז מדות דקדושה דאַרפֿין האָבין אַ שמירה מעולה, כי בהמבוי המפולש דקדושה יכול להיות ח"ו יניקה לפלשתים⁶⁷.

און דאָס איז דער וואָרט וואָס דער טאַטע האָט גיזאַגט (אויף דעם וואָס מיא האָט ניט פאַרשריבין די מעשה פון גאולת י"ט כסלו, וכן רשימת דודי הרה"ח הרז"א נ"ע הנ"ל) אַז מיא האָט ניט גיזאַלט דאַרף מען ניט⁶⁸.

כא

יא

ווי עס איז מקובל איז בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס אין ליאַנאַ, התאספו קיבוץ גדול מאנ"ש והתרבו חסידים ממי שהיו תחלה מן המנגדים, ואמר אז הדרוש „ברוך שעשה נסים לאבותינו“ (ויש נוסחא מדוייקת אשר בתחלת אמירתו אמר בזה"ל „ברוך שעשה נסים לאבותינו הבעש"ט ורבינו הרב המגיד, בימים ההם פורים וחנוכה, בזמן הזה י"ט כסלו“) ובמאמר הזה משבח עבודת המוחין, משפיל ומבטל הענין דעבודת הלב בהתפעלות, והי' זה רק הוראת שעה לפי שהחסידים עמדו כל השנה בהתלהבות גדולה, ובהתפעלות עצומה מחסד הגלוי אשר עשה הוי' עמם ועמדו בהצלת כ"ק רבינו הגדול והצלת תורת הבעש"ט נ"ע.

דער מאמר „ברוך שעשה נסים“⁶⁹ איז בהמשך צו דעם מאמר בכ"ה בכסלו, וואָס כ"ק רבינו הגדול האָט גיזאַגט בחנוכה תקנ"ט בוויטעפסק בנסיעתו חזרה מפטרבורג⁷⁰.

(ח) דעם מאמר האָט דער רבי נאָך אַ מאָהל גיזאַגט לכ"ק אאזמור"ר הרה"ק צ"צ

67 ראה תו"א בשלח סא, סע"ג.

68 ראה קובץ „התמים“ חוברת ה' ע' קד (רסד, ב) שלקראת יט כסלו תרצ"ו, נשלח „מטעם ועד המרכז הכללי, לכל ערי אנוש, חוברת מגילה קטנה המבארת פרשת ענינה של תג הגאולה י"ט כסלו, שנלקט משיחות שונות של כ"ק אדמו"ר שליט"א, בכוננה הרצוי, לקרוא אותה משום פרסומי ניסא ברבים בעת התועדות אנוש בחגיגת ה"ט כסלו“. ובשנת תרח"ץ נדפס „די מגילה פון אלוועלטליכן חסידיש'ן יו"ט יוד טית כסלו“, ובהקדמת המו"ל שם: „צוזאַמענגענומען פון די שיחות, ערצעהלונגען פון כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש“. הוצאה שני' (עם שינויים) – קה"ת תשי"ב. בתירגום ללשון הקודש – קה"ת, תשי"ב.

69 הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בבוך 1144 כפג, ב ואילך. נדפס בקונטרס בפ"ע קה"ת, תשע"ו. ועם הוספות מאדמו"ר הצ"צ באוה"ת חנוכה ח"ה תתקנז, ב ואילך.

וכבר סיפרתי⁷¹ מענין המעשה הכתובה בכת"ק כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בסיבת אמירת מאמרים אלו, אך שם מסופר בקצרה ולכן יצא עירוב ענינים ועתה אפרשו.

המאמר בכ"ה בכסלו הוא העתק, והמאמר ברוך שעשה נסים הוא כתי"ק כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש⁷², ורשימת המעשה בכת"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש⁷³ הוא על המאמר ברוך שעשה נסים, 42 וזה לשונו הק':

„שמעתי מכ"ק אאמו"ר שי' שאאזמו"ר הזקן נ"ע בג"מ אמר דרוש זה הי' כוונתו להסירם מריבוי התפעלות הלב, ותנועות חיצוניות, שהיו נוסעים מהעיר לשדה נגד העיר להתפלל שם בצעקה גדולה, לכן אמר דרוש זה, והגביה חב"ד בהתפעלות השכל דוקא, ובאמת זהו הוראת שעה שהי' צריך לכך“.

עד כאן לשון הרשימה בהנוגע לענין זה, כי יש שם עוד רשימת דברים הנוגעים במאד בהבנה בעבודה ובהדרכה, ולכ"ק אאמו"ר הרה"ק בהיותו על יחידות אצלו ביאר לו כי התפעלות שלהם היתה גדולה כ"כ עד שהיו תולין עצמן בין שמים וארץ, און דער רבי מיט דיא מאמרים האָט זיי גיבראַכט אין התיישבות.

י.ב.

די פטרבורגער מאמרים איז גאָר גיווען אַן אַנדער זאַך⁷⁴, הגם עס

בשנת תקס"ג, וישנו בהנחה כפי ששמעו, ומאמר זה עצמו ישנו עם הגהות ארוכות מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק צ"צ משנת תקע"א או תקע"ב⁷⁰, ויש בו ט"ו פרקים גדולים עם קיצורים, ומחזיק יותר על תשעה בויגין בכתב בינוני. אבל בעיקרו כפי שקבלו מכ"ק רבינו הגדול הוא מאמר לא ארוך בערך כחמשה עמודים. אמנם זה העיקר שאלו המאמרים הם מהראשונים אחר פטרבורג.

(70) נדפס באוה"ת חנוכה רעה, ב.

(71) ספר השיחות תרפ"ח ע' 9. וש"נ. שיחת י"ב תמוז תרצ"א (לקמן חלק ד ותשלט, א ואילך).

(72) בוך 722 צא, א ואילך.

(73) בוך הנ"ל צט, ב.

(74) ראה שיחת יט כסלו תרס"ח (ספר השיחות תורת שלום ע' 114 ואילך). תרח"ץ ע' 286.

איז ניט בדומה צו פריער און נאך פריער און גאר אַמאָהל, כי מזמן לזמן סידר ושינה אופן התגלות התורה, וכאשר כבר מבואר במ"א בארוכה בענין זה, מ"מ קודם פטרבורג ואחר פ"ב הוא הבדל והפרש גדול.

עובדא הוה בתחלת שנת תקס"ז⁷⁵ בענין שאלה חמורה שבה השתתפו גם כ"ק דודינו הרי"ל⁷⁶ (אחי כ"ק רבינו הגדול) וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צ"צ, ובגלל זאת שהעביר על מדותיו⁷⁷ זכה אשר כ"ק רבינו הגדול עשה קביעות ללמוד אתו נגלה ודא"ת, ולמד עמו הכתבים והתורות שהי' לו מהבעש"ט [הה"מ נ"ע, וביחוד חזר כ"ק רבינו הגדול אותן התורות והמאמרים אשר הגיד ברבים וביחידות, בהיות הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק, עוד קטן בשנים, ואמר לו איך וועל דיר איפער זאָגין יענע תורות און דרושים וואָס דו האָסט גיהערט אין נשמה און ניט אין הבנה, אשר הרוב הי' זה מהמאמרים שלפני פ"ב.

כב

ט) זה הי' ענין פרטי של כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צ"צ עם הרבנית שלו כ"ק אמנו הזקנה על אשר הראתה הכתבים שלו לכ"ק רבינו הגדול, בהעלם דבר ממנו ושלא ברשותו⁷⁸.

י) וכידוע המעשה דחה"ש תק"ץ עם הרה"ג הרה"ח ר"א נ"ע מהאָמיל⁷⁷ בעת אשר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צ"צ אמר המאמר הראשון על שלשה דברים העולם יומד, ששמעו מפי קודש הקדשים רבינו הגדול בשנת תקנ"ג או תקנ"ד⁷⁸.

75) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) ע' 9 ואילך. אגרות קודש ח"ב ע' שכג. ר"פ מתולדות אדמו"ר הצ"צ בסו"ס שו"ת צמח צדק או"ח (הוצאת קה"ת).

76) הרה"ק ר' יהודה ליב רב ביאנאוויטש (ברוסיא הלבנה). בעמח"ס שארית יהודה. הי' בעל הוראה מופלג וכל סוגיא וסוגיא שהי' לומד גם עמוקה ביותר, הנה מכל סברא וסברא הי' מוצא דבר הלכה בהנגוע למעשה ומלבד בקיאותו הנפלאה בכל ד' חלקי שו"ע עם פרטי הדינים ומקורם בש"ס בבלי וירושלמי וראשונים הי' ממציא חידושי דינים בסברות נפלאות על צד הגאונות. (קובץ "התמים" חוברת ב ע' נא (עג), א). ראה אודותיו – בית רבי חלק א פרק כד. הוספות לספר שארית יהודה הוצאת קה"ת. וש"נ. נולד בשנת תק"ט בערך (ראה רשימת היומן של רבינו כ' מ"ח תרנ"ו (סה"מ תש"ט ע' 87). הוספות לשארית יהודה (שם). נסתלק תקפ"ו בערך (ראה מפתחות לשו"ת צ"צ (קה"ת, תשנ"ט) במפתח אנשים בערכו).

77) הר"ר יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאָמיל. מחסידי אדמו"ר הוקו, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 4. וש"נ.

78) ראה רשימת היומן ט' תמוז תרנ"ח (קובץ "התמים" חוברת ג ע' כב (כז), ב) ואילך. אגרות קודש ח"ד ע' תקו ואילך. רשימת המאסר (לקמן חלק ד' ותרסה, ב ואילך). ספר השיחות תרצ"ו שם.

יג.

שאל אחד, לכאורה החילוק בין קודם פטרבורג לאחר פטרבורג שקודם פטרבורג הי' גילוי אור, ואח"כ הותחל ענין ההשכלה.

והשיב, וואָס הייסט עס האָט זעך אָן גיהייבין השכלה, לפ"ז הייסט דאָך אַז אור און השכלה זיינען ב' ענינים, אַז פריער איז גיווען אַ זמן פון אור און נאָך דעם האָט זעך אָנגיהייבין אַ זמן פון השכלה. והיינו כאלו נאמר דעד כאן תחומו של אור, ומכאן ולהבא תחומו של השכלה. אין הענין כן. וח"ו לאמר כן על אור ושכל החסידות שהוא שכל אלקי. דער אמת איז, אַז ניט נאָר די השכלה וואָס האָט קין אור ניט איז ניט קין השכלה, וואָס דאָס איז דאָך אַ מושכל ראשון, נאָר אויך דאָס אַז אור וואָס ער האָט ניט קין השכלה איז דער אור ניט קין אור פון תיקון, עס איז אור של תהו ובהו.

44 אור און השכלה איז כחדא אינון, גוף ונפש אָדער טיפער דער ענין איז דאָס נר"ן וח"י. זה הכלל, אור אָהן השכלה איז קין אור ניט, השכלה אָן אור איז קין השכלה ניט, נאָר לאחר וויא עס איז מאיר די השכלה, איז אַ משכיל על דבר באמת דורך עבודה פון תפלה קאָן דערהערין אַז דאָס איז דער גוף פון דעם ענין דאָס הייסט די השכלה, אָדער בפנימיות יותר דער נר"ן פון דעם ענין, און דאָס איז דער נפש דאָס הייסט דער אור, אָדער טיפער דער ח' יחידה פון דעם ענין.

נאָר וואָס איצטער רופט מען השכלה, איז דאָס מסוה, באַ משה רבינו שטייט⁷⁹ והנה קרן עור פניו, וייראו מגשת אליו, אבל משה רבינו בעצמו לא ידע מזה כי קרן עור פניו, דבגילוי אור העליון שהאיר במשה הי' בתחלה וסוף כאחד, והיינו שקודם שנודע למשה מזה כי קרן עור פניו הי' גילוי אור, ואחר שנודע למשה מזה הי' גילוי אור, אמנם ע"י המסוה נעשה ההפרש בין הזמן שדיבר עם הקב"ה או ישראל בתורה שלא הי' במסוה, ובין שאר הזמן שהי' על ידי מסוה, הנה ע"י המסוה ידע גם הוא כי קרן עור פניו, און דאָס – מסוה – איז איצטערדיקע השכלה בכלל, און עס איז שרש יניקה למתחשבים למשכילים (הלומדים חסידות ואינם עוסקים בעבודה שכלב בבירור המדות ובהנהגה שעפ"י חסידות) אַז

השכלה און אור זיינען צוויי זאכין, דאָס איז אַ כאב לב, נאָר האַיינט איז יו"ט דאָרף מען ריידין נאָר ענינים של ענג.

יד.

אין מהות ועצמות פון רבי'ן איז קודם פטרבורג און אחר פטרבורג גלייך, כמובן האָט פ"ב פועל גיווען און ממשיך גיווען אַ עילוי גדול ויא על דרך דער עילוי וואָס ווערט אין אַ נשמה בירידתה למטה להתלבש בגוף, וואָס דאָס איז דאָך אַ גלות ושבי' פאָר דער נשמה, אָבער אַז די נשמה פירט דורך די כוונה העליונה אין ירידת הנשמה בגוף, איז דאָס דאָך אַ עילוי נעלה ומופלג בעצם מהותה, און אין דעם עילוי איז גיווען דער רבי נאָך פטרבורג, אָבער אין דעם גילוי עצמו לגבי הזולת דאָס הייסט לגבי התלמידים והחסידים איז קודם פטרבורג ואחר פטרבורג על דרך ויא משה רבינו קודם שהוכרח למסוה ואחר שהוכרח למסוה.

כג

איז הגם דער מסוה על פני משה איז גיווען שלא יזונו מקרני ההוד שלא בזמן לימודו בתורה, כי בעת שבא לדבר אתו ית' הסיר המסוה מעל פניו, וכן בעת לימודו עם אהרן ובניו זקנים וישראל (כסדר המבואר בעירובין⁸⁰ מובא ברש"י בחומש⁸¹) ה' בלא מסוה, א"כ מהו פעולת המסוה. אמנם ענינו ידוע על דרך המבואר בענין הצמצום ממשל השפעת הרב לתלמידו שבא ע"י צמצום בעצמו, וכן הוא בענין זה, דער עצם מציאות מסוה און ידיעה אַז מיא דאָרף האָבין אַ מסוה, אָט דאָס אַליין איז דער הפרש בין קודם פטרבורג און אחר פטרבורג.

ושאל אחד, א"כ הנה זה מה שתחלה לא ידע משה כי קרן עור פניו, איז דער העדר הידיעה אַליין אַ מעלה.

והשיב, כי ודאי כן הוא שהעדר ידיעת והרגשת עילוי מהות עצמו הוא מעלה נפלאה, והוא הביטול דתיקון עם מעלתו הנפלאה על הביטול תהו, דבתהו הוא ג"כ ביטול נפלא אבל הוא ביטול הנראה להזולת, דער אַנדערער זעט וויא ער איז בטל, הגם שהוא אינו יודע מציאותו, ער פילט ניט זיין מציאות בתור מציאות, ורק שהוא עצמי והעצם הוא בטל לאוא"ס

46

(80) נד, ב.

(81) תשא שם, לב.

ב"ה בתוקף גדול ויא אַ עצמי קאָן זיין בטל, אָבער דער תוקף הביטול אַליין איז נראה וניכר למציאות, ובוה יתרון הביטול דתיקון שהוא ביטול במציאות אַז עס איז כלל ניט נרגש.

לפי זה איז דער ענין מבואר, אַז משה רבינו קודם הכרח המסוה, און דער רבי קודם פטרבורג וואָס לא ידעו כי קרן עור פני קדשם איז אַ מעלה, וואָס דער אמת איז אַזיי, נאָר די מעלה איז אַ מעלה פון אַ פרטי, כי כל מעלה ועילוי הרי שינוי בזה או העדרו נהפך לחסרון, אמנם זה רק בפרטי, באַ אַ איש פרטי איז אַז עס ווערט אַ שינוי אין דער מעלה איז דער שינוי אַליין אַ חסרון, דער טעם הדבר איז וואַיילע דער שינוי קומט פון אַ סיבה פרטית, משה רבינו⁸² און דער רבי⁸³ זיינען נשמות דאצי/ נשמות כלליות פרנסי ישראל, דער פאָרוואָס איז אַ כללות/דיקער, דאָס הייסט – פאָרוואָס איז גיוואָרין אַ שינוי, איז דאָס ניט קיין שאלה פון אַ פרטי.

טו.

משה רבינו און דער רבי איז כל מהותם העצמי גיווען אהבת השם, אהבת התורה, אהבת ישראל. וכל מסירת נפשם איז גיווען לקשרם יחד, זיי האָבין גיזעהן אין יעדער סוג אידן, די נשמה וואָס אין אים איז, און האָבין געגעבן תוקף אין דער נשמה אַז זי זאָל זעך מתגבר זיין אויף די גופניות, וואָס דאָס זעהען מיר במוחש אין זייערע הנהגות.

משה רבינו איז אַז עס איז גיוואָרין באַ די אידן אַ ניט צופרידין קאָייט אַ התאוננות, און ווער רעט אַז עס איז גיוואָרין אַ מחלוקת, איז משה רבינו בעט זעך באַ זיי מיט גוטין, ניט נאָר וואָס ער איז אַ מעביר על מדותיו און איז מוחל די אַלע וואָס האָבין אים חושד גיווען אין אַזעלכע גראָבע און נידעריקע חשדים, ער איז מרבה השתדלות ובקשות להחזיר השלום.

און כמו כן דער רבי בעט זעך באַ מנגדים, כותב מכתבים ארוכים

(82) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ.

(83) ראה שיחות: יט כסלו תרס"ג (הובא במאמר אבות החסידות – קובץ „התמים“ חוברת ב ע' מג סט, א). יט כסלו תרע"ג (ספר השיחות תורת שלום ע' 166). שיחת יט כסלו תרצ"א (לקמן חלק ד ותשטו, א). ספר השיחות תש"ו ע' 6. וש"נ.

להסיר כל עניני החשדים אשר חשדו בשיטת תורת החסידות, ומבאר כל עניני דרכי עבודת החסידים, וכותב בתחנון ובקשה, ונוסף לזה עושה נסיעות של מסירת נפש והכל בשביל השלום.

וואיילע באַ פרנסי ונשיאי ישראל איז יעדער איד בבת עינו ממש, ווי עס דאַרף זיין עפ"י התורה, איז במילא דער ידיעת המסוה וואָס באַ משה רבינו, און דער שינוי אחר פטרבורג באַ דעם רבי'ן, איז דאָס ניט נוגע צום מהות עצמן לגבי עצמן, נאָר דער עיקר בהנוגע אל ישראל, וואָס דער טוב ישראל בגשמיות ורוחניות איז דאָס האָט פאַרנומען כל מהותם העצמי און מיט דעם ברען פון דער עבודה קוב"ה אורייתא וישראל כולא חד, האָבן זיי מפרנס גיווען אידן.

טז.

שאל אחד, לכאורה ההפרש בין קודם לאחר פטרבורג, שקודם פטרבורג הי' גילוי האור ואח"כ נעשה כענין התורה, שענין התורה הוא אז מיא האלט ניט באַ דעם איז דאָס אויך תורה.

והשיב, דער כללות הענין בשטחיות איז אזוי, אָבער כד דייקת אויף קומען להאמת פון דעם ענין, איז דער וואָרט אור און תורה נאָך ניט מכיל דעם גאַנצן ענין ווי ער איז לאמיתתו.

בקצרה איז דער ענין דערפון, אַז קודם הכרח המסוה, דאָס הייסט קודם פטרבורג, איז גיווען גילוי המאור, און דער גילוי איז גיווען לכלי, ולאחר המסוה דפטרבורג איז דער מאור נתעצם גיוואָרין מיט תורה און איז באַ אין לבושי הטבע פון השגה. דאָס הייסט אַז קודם פ"ב איז גילוי

48

(יא) וכהמעשה הידוע, סיפור הרה"ג החסיד ר' דוב זאב נ"ע⁸⁴ ששמע מהזקנים ר' אברהם ור' קאָפּיל (הי' למדן ושמע הרבה דרושים מכ"ק רבינו הגדול) מבאטורין – פלך טשערניגאָו – שסיפר להם אדון אחד האחויות (אימעהניעס) הסמוכות לעירם, שהוא בעצמו הי' מהשומרים שהובילו את כ"ק רבינו הגדול דרך נהר נעוא לפעטרפאָווסלקי קרעפאָסט בדבר הנחת תפילין של כ"ק רבינו הגדול וכי⁸⁵.

(84) הרה"ח ר' דוב זאב קאָזעווינקאָו. רב ביעקאטרינאסלאוו. נולד לערך תקצ"ח-תר"א. נפטר כז סבת תרס"ח. – ראה אודותיו – ספר השיחות קייץ ה'ש"ע ע' 32 ואילך. תרצ"ו 247. וש"נ.
(85) ראה אגרות קודש ח"ד ע' תצו. ספר השיחות תרפ"ו ע' 95. ועוד.

האור אָן לבושי השגה דטבע, און לאַחר פטרבורג איז דער מאור נתעצם גיוואָרין מיט תורה אַז עס זאָל פועל זיין אַ זיכוך אין לבושי השגה.

אמת הדבר דענין התורה איז אַז אפילו מיא האַלט ניט באַ דעם, דאָס הייסט אַז ער זאָגט אותיות התורה ולא ידע מאי קאמר, איז דאָס אויך תורה, וואָס אַזוי איז אויך אין תורת החסידות אַז קאמר ולא ידע מאי קאמר איז דאָס אויך תורה, און אַז מיא קומט הערן חסידות הגם מיא פאַרשטייט ווייניק, אָבער אַ וואָרט בלייבט און קאָן ברענגען און ברענגט רוב טוב, וואָס עס איז זייער גוט.

אָבער דער אמת לאמיתו איז, באַ חסידות אַז מיא האַלט ניט באַ דעם, איז דאָס ניט חסידות, כי החסידות עושה חסיד, חסידות מאַכט פאַר אַ חסיד, און די חסידות וואָס פועלט ניט אַז מיא זאָל ווערן אַ חסיד אָדער לכל הפחות אַ הכרה אין מדות חסידות, איז דאָס ניט דער ענין פון חסידות, דאָס קען מען רופין ידיעה הבנה חכמה אָבער ניט דאָס איז חסידות. חסידות דאַרף מאַכן אַז מיא זאָל זיין אַ חסיד מיט מדות חסידות, און אויב ניט איז דאָס קיין חסידות ניט.

ואמר השואל, עס איז דאָך פראַן מדריגות גבוהות וואָס מיא קאָן ניט האַלטין באַ דעם.

ההשיב, אַז מיא קען ניט האַלטין באַ דעם קאָן מען דאָך ניט. חסידות איז פנימיות, אַ חסיד איז אַ פנימי, אַ פנימי איז ניט קין מוטעה, ער נאָרט זעף ניט אין זיך, ער ווייס אַז עס איז דאָ דרגות, און ניט אַלע דרגות איז נאָך זיין ערך, פראַן באַ וואָס ער האַלט, און פראַן באַ וואָס ער האַלט נאָך ניט, און פראַן אַזעלכע דרגות וואָס ער קאָן ניט האַלטין, נאָר מיא דאַרף פאַרשטיין וואָס עס הייסט מיא קאָן ניט האַלטין.

יז.

עס שטייט⁸⁶ ודבר בעתו מה טוב, ופירש"י⁸⁷ שואלים בהלכות הפסח ובהלכות החג בזמנו, מיא דאַרף לערנען יעדער ענין בזמנו, למשל אַז מיא לערינט מאמרי פסח בחורף ומאמרי ר"ה שלא בזמנם, וואָס אין

(86) משלי טו, כג.

(87) עה"פ.

לערנען איז דאָ אַ חילוק אם הוא בשביל הידיעה והבקיאות, שלימוד זה הוא שוה בכל זמן, או אם הלימוד הוא מה שעוסק בעבודת הענין ההוא.

אַלע מוזין קלאָהר וויסין, אַז לערנען אָהן עבודה ופועל האָט מען פריער גירעדט, אַז דאָס איז ניט חסידות. חסידות מוז פועל זיין אין עבודה בפועל. הגם בכדי עס זאָל פועל זיין, דאָרף מען האָבין אַ ידיעה און אַ הבנה בהענין כל חד לפום שיעורא דילי, וואָס מיא דאָרף האָבין אויף דעם הרבה זמן מקודם, און יעמולט אַז עס קומט דער זמן פון פסח, און ער לערינט דעם ענין הנוגע לפסח נאָך אַמאָהל בקצרה און מיט די ענינים דאָווינט ער און פסח'ט, אָדער ער לערינט דעם ענין פון ר"ה און קבלת עול'ט, יעמולט טוט זעך דער ענין אוף, נאָר אין דעם גופא איז אויך אַ ודאי פראַן חילוקים ציא מיא האַלט דערבאָיי, און וויפל מיא האַלט דערבאָיי, אָבער אוף טאָן טוט זעך גיוויס אוף אפילו אויך באַ די וואָס האָבין מער ניט ווי אַ רצון כללי.

50

וועלין מיר דאָס פאַרשטיין אין אַ משל גשמי, נגינה איז אַ חכמה גדולה, און אין דעם שימוש פון כלי זמר איז דאָך פראַן טיפע חכמות באופני הוצאות הקול והתגלותו, הן כל קול וקול לעצמו, והן בשיתוף והרכבות כמה קולות מכלי זמר אחד, ובפרט בהרכבת נגינה היוצאת מכמה כלי זמר יחד אשר כולם צריכים להיות מתאימות לפי חוקי חכמת הנגינה. והנה יש אלו שהם חכמים גדולים בחכמה זו, והוא יודע כאשר יגע באצבעו בנימה זו בהכינור יוצא קול כזה, וכאשר יכה באצבעו בתוף יוצא קול כזה, וכן הוא בהרכבת כמה כלי זמר עד שמבין כולם יחדיו יוצא ניגון מתוק מעורר ומענג את הנפש. אמנם מי שאינו חכם בחכמת הנגינה, הרי גם מנגיעתו בנימה של כינור, או מהכאתו בתוף ג"כ יוצא קול, והקול היוצא הוא ג"כ כפי חוקי הנגינה רק שמוציא הקול אינו יודע מזה, ער ווייס ניט פון דעם.

והנמשל מזה יובן לכל, דהנה חמשה שמות נקראו לה נר"ן ח"י⁸⁸, וואָס דאָס איז תחתיים שניים שלישיים⁸⁹ רביעיים וחמישיים, וואָס עס איז כולל

88) ב"ר פ"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו. בכמה מקומות (ודפוסים) הוא בשינוי סדר. אבל כ"ה (גרנח"י) בעץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. שער הגלגולים בתחילתו. ובכ"מ.
89) ע"פ נח ו, טז. וראה אוה"ת נח ע, א. ח"ג תרמג, ב ואילך.

כל הד' עולמות אבי"ע⁹⁰ און עולמות הא"ס שלמעלה מן אצילות⁹⁰, וואָס דאָס איז אַלץ פּראָן אין כחות הנפש, ווי דער לשון הידוע⁹¹ אשר כחות הנפש הם מע"ס דאצי"ג⁹², ורעותא דליבא ומס"נ הם מעולמות הא"ס שלמעלה מאצי, וואָס די וועג פון רעותא דליבא און מס"נ בעבודה דק"ש איז ב"ה דורך תורת החסידות גיוואָרין אַ דרך סלולה לרבים, דאָס הייסט אַז תחתיים האָט אַ פאַרבונד מיט חמישיים.

איז אַז אַ איד איז עולה לתורה דאָ אין תחתיים, און זאָגט ברכו את ד' המבורך, איז הגם ער ווייס ניט וואָס צו מכווין זיין זאָגט זעך ברכו את ד' המבורך אין אַלע ד' עולמות אבי"ע, אָט כשם ויא דער נפש זאָגט אין עשי, אָט אַזיי זאָגין רוח נשמה וחי' אין די עולמות יצירה בריאה אצילות, און דאָס אַלץ דערהערט זעך אין יחידה כמו שהוא בעולמות הא"ס שלמעלה מאצילות, ובזה יש חילוק מי שיודע כל פרטי הכוונות, וישנו כזה שיודע כללות הענין, וישנו כזה אשר גם כללות הענין אינו יודע, ומ"מ איז דער ענין טוט זעך אָפּ אין אַלע עולמות העליונים בדוגמת דבר המשל מיציאת הקול מהנימה הנ"ל, נאָר ער ווייס נעבעך פון דעם ניט.

אַבער דער ניט וויסין וואָס מיא ווייס ניט, איז נאָר אין תחתיים, אָבער העכער פון תחתיים ווייס מען שיים, אויף דעם שטייט⁹³ וצדקתו עומדת

90 ראה אוה"ת שם תרכז, א (מרמ"ז), שג' הבחינות תחתיים שניים ושלישיים הם ב"ע אצילות וא"ק. וידוע (שערי קדושה להרח"י ח"ג פ"ב. ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"ג* – הובא בהמשך תרס"ו ע' שו. ד"ה ויהי אומן עטר"ת פ"א. ובכ"מ) שנר"ן הם מבי"ע, חי' מאצי, ויחידה מא"ק.

וזהו גם הכוונה במ"ש בלקוטי דיבורים [כאן], שחמשה השמות נרנח"ה הם תחתיים שניים שלישיים רביעיים וחמישיים שהם ד' עולמות אבי"ע ועולמות א"ס שלמעלה מאצילות, שמונה העולמות ב"ע לג' בחינות – כהפי' (אוה"ת שם, משל"ה), שתחתיים שניים ושלישיים הם ב"ע (ועפ"ז יש רביעיים וחמישיים – ובדוגמת ה' שמות דנשמה). – ד"ה לך לך תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"א ע' רפב (בהוצאה החדשה – ח"א ע' רנא) הערה 26).

91 ראה סה"מ תרצ"א ע' קלה. ע' רצג. תרצ"ב ס"ע שמ ואילך. ד"ה בסוכות תשבו תרצ"ד (סה"מ תשי"א ע' 56). ספר השיחות תשי"ג ע' 137. אגרות קודש ח"ד ע' תקמו (הועתק ב,היום יום" כא סיון).

92 ראה תניא פ"ג.

93 תהלים קיב, ט. וראה סה"מ תרפ"ב ע' סג. תרצ"א ע' צט.

* ע"ח שער דרושי אבי"ע פ"ג: כ"ה בעג' חיים דפוס שקלאוו, תק"ס. בדפוסים שלפנינו שער חב (שער דרושי אבי"ע) פרק א.

לעד, ער האָט אַ קאָפיטאַל אין עולמות העליונים, וואָס מיט דער צייט וועט ער וויסן.

וואָס מיט דעם וועלין מיר פאַרשטיין אַ דבר של פליאה, יתן השי"ת אריכות ימים ושנים טובות ומאירות בגו"ר לכל ישראל ונראה בביאת ג"צ כו', אין גן עדן הן אין גן עדן התחתון, עס איז אויך אַ גאַנץ פאַינע מדריגה, ווער רעדט אין גן עדן העליון, כאשר הצדיק יושב בהיכל וסביבו צדיקים חסידים גאונים בני תורה, וגם בע"ב פשוטים ובעלי מלאכות, ווערט אַ קשיא, מילא די חסידים גאונים בני תורה אַז זיי זיינען אין היכל הצדיק איז רעכט, אָבער די פשוטע אידן, די תהלים זאָגער די עין יעקב הערער, גלאַט אַ איד וואָס חאַפט זעך אַראַיין צו אַ חסידות'שן פאַרבריינגען ויא קומען זיי אַהין. אך הענין הוא, אַז אַ איש פשוט מיט מאַרק שטיוויל קומט אין בית מדרש להתפלל בציבור און איז עולה לתורה זאָגט תהלים, הערט עין יעקב, העלפט בני תורה, קומט הערין ויא מיא לערינט און מען זאָגט חסידות, איז הגם ער פאַרשטייט ניט, אָבער דער ענין טוט זעך אַפ, והחשבון בא לבסוף. און דאָס איז דער טעם וואָס גם אנשים פשוטים בידיעה נוטלים חלק בעמידת היכלי צדיקים.

52

וואָס מכל האמור וועט מען פאַרשטיין אַז עס איז אַ הפרש בין גליא שבתורה לפנימיות התורה, דבגליא שבתורה יש חילוקים בענינים וסו- גיות והיינו שיש דרגות בהבנה, וענין עבודת האדם להכשיר עצמו לעלות בהשגה וידיעה, והיינו אשר לבד קיום ההלכות הנוגעים לפועל צ"ל גם הידיעה כו', ופנימיות התורה העיקר הוא העבודה בהכשרת עצמו לקבל עול, טאָן אפילו וואָס מיא פאַרשטייט ניט, והיינו שיהי' המסירה ונתינה לחסידות וואָס במילא גם באיש פשוט טוען זעך די ענינים אָפ ויא דער אמת איז.

יח.

איצטער וועלין מיר פאַרשטיין דעם הפרש און דעם דרך ואופן פאַר פטרבורג און נאָך פטרבורג.

קודם פטרבורג איז גיווען גילוי המאור, המאור הי' בהתגלות, ולא הי' עדיין מסודר בכללות אנ"ש סדר העבודה בדרך מלמטה למעלה,

וכידוע המעשה מהחסיד ר' יקותיאל לעפלער⁹⁴, כשבא לליאָנאָ בפעם הראשון האָט ער זעך אַרוֹף גידראַפּעט צום רבי'ן – רבינו הגדול – אויף דער שאַלקע⁹⁵ און איז אַריין אין פענסטער, און האָט גיאָגט, רבי, האָקט מיר אָפּ דעם לינקן זייט (צד השמאלי) ואו דער יצר הרע ליגט⁹⁵. האָט דער רבי אַ מאַך גיטאָן מיט דער האַנט (רמז שירד מן החלון), דער רבי איז גיזעסין אין ר"ת תפילין, האָט ער זעך אָנגישפּאַרט על ידו הק' ואמר, רבש"ע, ואתה מחי את כולם כתיב⁹⁶. און פון יעמולט אָן האָט ער באַ החסיד ר' יקותיאל אָן געהייבן חיות (און פון דעם חיות איז גיוואָרין הבנה אין די טיפּסטע ענינים, נאָר דאָס האָט גידויערט יאָהרין ביז ער איז צוגעקומען צו הבנה, בימי כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, אָבער חיות האָט ער באַלד באַקומען) און דער חיות איז גיווען באופן גילוי אור, עס פלעגט אים געבין אַ שאַיין גילוי אור ממש.

ובבוא הגילוי אור ה' נהפך לאיש אחר והי' אומר בניגון „א טענצל דאַרפמען גיין, אַ טענצל דאַרפמען גיין“, און וועמען ער פלעגט אָנטרעפּין, פלעגט יענער מוזין גיין מיט אים אַ טענצל (ובאם לאו ה' יכול לכבד במקלו), פעם בהיותו בבאַריסאָוו הלך ברחוב, ופתאום נתעורר בהניגון שלו „א טענצל דאַרפמען גיין“, ורקד עם הפאַטשטער (מביא המכתבים). האָט כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש גיזאָגט, אַז בבוא לו הגילוי, פלעגט אים געבין אַ שאַיין גילוי אור ממש.

54 החסיד ר' יקותיאל בכללותו ה' איש פשוט בהבנה, והי' נושא ונותן באמונה⁹⁷, אך בהבנת החסידות נתגדל במאד וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר

(יב) חדרו של כ"ק רבינו הגדול ה' בעלי.

(ג) כמעשה הידוע, באיזה פרוטות שטעה עכו"ם בחשבונו בעד מלח שקנה בחנותו, והחסיד ר' יקותיאל חקר ודרש אחריו עד שנודע לו מאיזה כפר הוא והלך כמה וכמה

94 ראה שיחת יט כסלו תרע"ג (ספר השיחות תורת שלום ע' 170). רשימת רבינו מיום כ"ו ניסן תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' תסב). אגרות קודש ח"ד ע' תקמ ואילך. שיחת יב תמוז תרצ"א. יט כסלו תרצ"ב (לקמן חלק ד ותשלט, סע"ב ואילך. ותשנה, ב). ספר השיחות תרפ"ד ע' 54. וש"נ.

ראה אודותיו – אגרות קודש ח"ג ע' סד ואילך. ח"ד שם. ח"ו ע' שלד. ספר השיחות תרצ"א ע' 244. קיין הש"ת ע' 90 ואילך. תש"ד ע' 163. תש"ז ע' 84. ועוד.

95 ראה במדבר פכ"ב, ח. תניא רפ"ט.

96 נחמ" ט, ו.

מהר"ש אמר אַז אַ ענין אין אמרי בינה האָט ער מברר גיווען (פעסט גישטעלט) פֿאַר ר' יקותיאל לעפלער. (הענין הוא באמרי בינה שער הק"ש מתחיל מפרק י"ב בענין עצם והתפשטות העלם וגילוי⁹⁸, וכ"ק אאמור" הרה"ק למד ענין זה בהיותו ביאלטע – חורף תרמ"ה – וישנו בכתובים בקצרה⁹⁹, ונת' בארוכה בדרוש בשעה שהקדימו תרע"ב¹⁰⁰ בענין הפרש בהד' ענינים, כח ופועל, העלם וגילוי, עצם והתפשטות, יש ואין).

כ"ק אאמור" אמר לכ"ק אאמור" כי כ"ק אאמור" אדמו"ר האמצעי הנה הספרים שעשה, הי' כל ספר בעד סוג חסידים מיוחד, און דעם אמרי בינה האָט ער גישריבין פֿאַר ר' יקותיאל לעפלער, וכנ"ל אשר ההבנה בחסידות זה נעשה במשך כמה שנים, אמנם גם כאשר נתגדל בידיעת

פרסאות להחזיר לו, ואמר כ"ק רבינו הגדול פֿאַר אַזאָ קידוש השם האָט מען אייניקלעך גבירים אדירים, וכך הוה כי הבאנקיר סאָלאווי הי' נדו⁹⁷.

97) ראה ספר השיחות קייץ ה'ש"ת שם (ע' 91).

98) ראה גם ספר השיחות תרפ"ד ע' 52.

99) נדפס בסה"מ תרמ"ז ע' א ואילך, ושם שנכתבו ב"א[ל]טען [ת]רמ"ז, ובהערות כ"ק אדמו"ר ברשימת "מאמרי ודרושי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע" (קה"ת, תש"ט – ע' 7. בהוצאת תשמ"א – ע' נח); "וא"כ הי' כ"ק אדמו"ר נ"ע ביאלטע בחורף תרמ"ז ולא תרמ"ז. ועפ"ז צריך לתקן בחנוך לנער ע' 9: אלו תרמ"ה נוסע ליאלטע. ובספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 28 ואילך".

100) פשי"ב ואילך (ח"ג ע' תתסט ואילך).

* בתאריך הנסיעה ליאלטא הובא כמה נוסחאות (ראה הוספות ל, חנוך לנער קה"ת, תש"ט – ע' 57), השינויים הם הן בנוגע לשנת הנסיעה (תרמ"ה או תרמ"ז) והן בנוגע לזמן בשנה שבו נסעו (חודש אלול או בזמן החורף):

ברשימת היומן תרנ"ב-תרנ"ג (קה"ת, תשס"ז) ע' יא, שנסעו אלול תרמ"ז וחזרו לפני חג השבועות תרמ"ז. בשיחת כ" מ"ח שנה זו (ותורת מנחם רשימת היומן (תרצ"ג) ע' רמח): "חורף [תרמ"ה נסעו ליאלטע, וגם אותי לקור". בשיחת כ" כסלו תרצ"ד (לקמן קה"א): "שנסעו מחצי אלול תרמ"ז עד לאחר חג הפסח תרמ"ז ומשם נסע לחרקוב למשך ג' שבועות. וברשימת רבינו "יגלה אור", (פרשת ששת אגרות קדש" של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב משנת תרמ"ז): "בחדש מ"ח תרמ"ז היתה הנסיעה ליאלטע ושהינו שמה כל החורף עד אחר הפסח, כאיזה שבועות בין פסח לעצרת התעכבו בחארקוב, ועל חגה"ש באנו חזרה לליובאוויטש". ברשימת המאסר (לקמן חלק ד תרפ"ט א), כותב, שבחזרה מיאלטא היו בחרקוב ל"ג בעומר תרמ"ז. ביומן יט מ"ח תרפ"א (ספר השיחות תרפ"א ע' 13): "אלול תרמ"ז והיו שם, כל החורף תרמ"ז. בשיחת חג הפסח תרצ"ד (לקמן קכ"ב, ב), שנסעו חורף תרמ"ז. ובספר השיחות ה'ש"ת ע' 369: "תרמ"ז בערך".

במכתב הרז"א מיום כ"ז מרחשוון תרמ"ז, שהר"ר שניאור זלמן סלוניס נסע, על ימי החורף עם אחי הרש"ב שי' ליאלטע" (הובא באגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב חז"ו ע' ג בהערה)

החסידות ה' ג"כ בדרך גילוי מלמעלה. וכ"ק אאמו"ר אדמו"ר צ"צ האָט שיים גיוואָלט אָנטאָן אים לבושים, האָט ער אים גיהייסן לערנען קב הישר¹⁰¹ און חומש מיט רש"י, און עס איז ניט אַזוי גרינג צוא גיגאיינגען.

שמעתי מכ"ק אאמו"ר הרה"ק, אַז החסיד ר' שמואל דוב נ"ע¹⁰² האָט אים דערציילט, אַז החסיד ר' יקותיאל פלעגט קומען צו אים, און אַראַיין גיין מיטן פעלץ, און מיט דער באַייטש און פלעגט אַוועק לייגין די באַייטש אויפן טיש, און פלעגט זאָגין, שמואל בער זאָג וואָס איז מיר ניט רעכט, און זאָגין ר' יקותיאל'ן אַ גלייך ווערטל איז ניט שייך גיווען, מיא האָט זעך גידאַרפט היטן מיט אַ וואָרט. כי פעם אמר לו אחד אַ גלייך ווערטיל, ואמר ר' יקותיאל בפנים זועפות, ער ליָטש – עושה ליצנות – איך האָב אַליין גיהערט פון רבי'ן – רבינו הגדול – אַז מיא ליָטש האָט מען צו טאָן מיט שדים, שדים זאָלן יענעם נעמען. ויצא הנ"ל, ר"ל, מדעתו, ולא הועילו הרופאים וגם עשו כמה סגולות, ור"ל לא הועיל. והי' הרש"ב מעורר אותו על כמה וכמה ענינים עד שהי' מזדמן להענין שחפץ לשאול בו, והי' משיבו בהתפעלות, יע, יע, אמת געטראַפן, נו זאָג דעם פשט. ואמר הרש"ב שהיו שאלותיו בחריפות גדולה בענינים העמוקים שבחסידות.

און דאָס איז גיווען דער סדר פון פאַר פטרבורג, דער מאור איז גיווען בהתגלות לכל, דער רבי האָט אָנגיהייבן אַ סדר פון עבודה פנימית וואָס דאָס איז דער סדר החדרים חדר א' ב' וג'³⁵ וואָס ער האָט מייסד גיווען שהי' זה בדרך עשיית כלים. נאָר בכלל איז גיווען המאור בהתגלות לכל, און אַז מאור איז בהתגלות איז ניט כלי אויך מאיר, אחר פטרבורג איז שיים נאָר בסדר והדרגה בכלי ובריבוי אותיות דהבנה.

יט.

דרך החסידות היא דרך סלולה, עס איז ב"ה אַ ברייטע אויפגיפלאַסטערטע גיזונטע ריינע וועג, מער ניט בסבות שונות פון די צעירי החסידים, וואָס לערנען חסידות מיט אייגענע דרכים, איז דערפון

(101) להר"ר צבי הירש קיידאנאווער. נפטר בשנת תע"ב.

(102) החסיד ר' שמואל דובער ליפקין מבאַריסאָוו (תקס"ח לערך – תרמ"ט). ראה תולדותיו בקובץ

„התמים“ חוברת ה' ע' צט (רכב, א) ואילך. ספר השיחות תרצ"ו ע' 12 ואילך. וש"נ.

ח"ו וואַקסט אָן גרעזעלעך אויף דעם דרך סלולה, דאָס הייסט דער אייגענער איך (אני) וואָס דאָס איז דער אני פון השגה, דער אני וואָס איז ר"ל דוחק רגלי השכינה, דאָס מאַכט חסידות אויס חסידות, וכנ"ל חסידות אָהן עבודה בפועל במדות טובות איז קיין חסידות ניט (נאָר בשופטני לא עסקינן¹⁰³, מן הסתם איז אַזאַ לימוד החסידות ניט פראַן (שזהו ההפרש בין חכמה דקדושה לחכמה דלעו"ז) נאָר אין אייגעלטע פאַלין, ובעזה"י מוז מען דאָס פאַרריכטן, און השי"ת יעזור).

כ"ק דודי זקני הרי"ל נבג"מ זי"ע¹⁰⁴ ישב פעם אין אַ פאַרבריינגן אצל כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ (ד"ז הרי"ל היו לו זמנים שונים, פעמים ה' בהגבהה אויפגיהיבין (על דרך ויגבה לבו כו'⁶⁶) והי' שמח וטוב לב, וכידוע באופן עבודתו בתפלה בשיר וזמרה, ופעמים ה"י פאַרדאגה"ט ובעצבות, ובישבו אז בהפאַרבריינגען הנה כמו הביע צערו, וואָס חסידות, וואָס עבודה, וואָס השכלה. והשיבו כ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר הצ"צ, וואָס מיינסטו האָט גיוואָלט דער זיידע דער רבי — רבינו הגדול — פון חסידים מיט חסידות, ער האָט גיוואָלט אַראַפנעמען דאָס וואָס שטייט אין זהר הקדוש¹⁰⁵, אטימין לבין, סתימין עינין, חמין ולא ידעין מה דחמין, האָט ער מיט זיין מס"נ ב"ה אויסגיפירט אַז חסידות האָט אויפגיטאַן פתיחין לבין, פקחין עינין, וידעין מה דחמין.

אַמאָל איז גיווען חסידות עבודה, און די התחלה איז גיווען מיט זיך, און איצטער איז פראַן אַזעלכע וואָס חסידות איז באַ זיי אַ רוממות (פשוט ישות) און די התחלת העבודה איז פון יענעם לבטל את זולתו, וואָס דאָס איז היפך החסידות ממש. ובכל זאת אין ליפול ברוח, מיא דאַרף זיין צוגיבונדין צו חסידות און אַז מיא איז צוגיבונדין פאַלט מען ניט, אָבער עס איז שיים צייט אַרוף קומען על האמת.

(103) ראה ב"ק פה, א.

(104) כ"ק דודי זקני הרי"ל נבג"מ זי"ע: הר' יהודה לייב. נולד תקע"א (בערך). נסתלק ליל עש"ק ג' מרחשון תרכ"ז. ראה אודותיו — "הקריאה הקדושה" (חשון תש"ג ע' ה). בית רבי שם. וראה ג"כ סה"מ תרל"ז ח"ב ס"ע תצא. ספר השיחות תרפ"ז ע' 161.

(105) ראה זהר ח"א כח, א. סה, א. סב, סע"א (בתוספתא). קסה, א.

(*) בהקריאה הקדושה" שם: תקס"ז. ברשימת בני המשפחה על"פי המפקדים מחודש כסלו תרי"א — אגרות הקודש אדמו"ר הצ"צ (קרי"ת, תשנ"ג ע' קכ"א ואילך), שבחודש כסלו תרי"א ה' בן ארבעים ושתיים שנה.

כ.

הגאולה היתה בעת תפלת מנחה¹⁰⁶, ואותן הג' תפלות של אותו המצת לעת היו עמדו הבעש"ט והה"מ נ"ע, ואותן הג' שעות שישב בבית דירת המנגד כידוע, הי' לו אז צער גדול יותר מכל המאסר, כי לאחר שכבר נצח הענין – כי ישיבתו במאסר הי' ענין רוחני (היינו על רוחניות הענינים) וכאשר הענין נצח – הרי עניני גופו הק' לא היו נוגעים לו, דאָס האָט דאָך אים ניט גיאָרט, היינט זיין אין איינעם מיטן מגיד, און הערין דעם בעל שם, קאָן מען זיך משער זיין, אַז דעם רבי'ן האָט ניט גיאָרט להתעכב עוד ג' שעות ועוד יום שלם, ובכן כאשר בשרוהו כי חפשי הוא, לא חפץ ללכת משם¹⁰⁷.

כא.

הרה"ק רל"י מבאָרדיטשוב תבע (הרבה שנים אחרי המאורע דשנת תקנ"ט) מרבינו הגדול, פאָרוואָס האָט ער גענומען אויף זיינע פלייצעס (כתפיו) אַזיי פיל, וואָס דער רבי – הה"מ – האָט גאָר ניט גימיינט, עס איז גיווען אַזיי פיל יסורי כלל ישראל, ויסורים של מעלה, אַייערע יסורי הנפש ויסורי הגוף, מיא וואָלט דאָס גיקאָנט דורכפירן מיט מקיפים¹⁰⁸. ויענהו רבינו הגדול, נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים¹⁰⁹, עצמות האָט גיוואָלט אַ דירה בתחתונים¹¹⁰, אין מקיפים איז פראָן באופן כך און עס קאָן זיין באופן אחר אויף, אין פנימי קו האמצעי מדתו של יעקב¹¹¹ וואָס דאָס איז מדריגת אמת¹¹² איז ניט פראָן קין אמת דמיוני, אמת איז אַזיי און ניט אַנדערש.

כב.

בהחדר א' של רבינו הגדול³⁵, שהתחלתו היתה בשנת תקל"ח¹¹³, היו

(106) בהמשך לזה – ראה שיחת כ כסלו שנה זו (לקמן ס"ע עד).

(107) ראה שיחת יט כסלו תשכ"ב (תורת מנחם התוועדיות תשכ"ב ח"א ע' 284 ואילך).

(108) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 399. ח"ב ע' 169.

(109) ראה תנחומא נשא טו. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו. ובכ"מ.

(110) ראה המשך תרס"ז ע' ה. ובכ"מ.

(111) ראה לקו"ת ואתחנן ה, א ואילך. סה"מ תרפ"ב ע' לד.

(112) ראה תניא פי"ג. לקו"ת שם.

(113) בהחדר א' .. תקל"ח .. חדר ב' .. תק"מ .. וחדר ג' בשנת תקמ"ב: בספר השיחות ה"ש"ע ע' 400,

לו ט"ו תלמידים, ותנאי התקבלם הי' שיהיו בקיאים בש"ס במדרש ועיקרים¹¹⁴ וכוזרי¹¹⁵ ולהיות בע'הבנ"ט בזהר, ולמד עמהם חמשה שנים רצופות כמו פארשפארט (לבד מהנסיעות המוכרחות, וכנודע הי' אז אצלו זמן של נסיעות גם בסתר).

חדר ב' יסדו בשנת תק"מ, וחדר ג' בשנת תקמ"ב¹¹³, ושיעור זמן הלימוד בחדרים אלו הי' ג' שנה, ומאז התפשטו ת"ל התלמידים בהרבה מקומות והתחילו לפרסם תורת ועבודת החסידות, ונתרבו חסידים ואנשי מעשה.

עבודתו של כ"ק רבינו הגדול בענין התפשטות החסידות היתה על דרך ההפלאה בחכמה גדולה של הסתדרות והי' שולח שלוחים בסתר, לעורר לגשת להתקרב לדרכי החסידות, והי' שולח את תלמידיו גם למדינות רחוקות.

את תלמידו ר' משה ווילענקער¹¹⁶ שלח לגליל בעסאראביע, ואמר לו אשר לא ישוב אליו עד כלותו המוטל עליו, וארך לו דבר התעסקותו בשם ט"ו חדשים, ופירותיו הם החסיד ר' יצחק מיאסי¹¹⁷, וחסיד קאלאראש וכו'.

כג.

בעת אשר הלשינו את כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ בשנת תרי"ט (וזה הי' פעם החמישי) והי' אז ביסורים גדולים, אמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ לבנו כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש, כשהייתי קטן הי' גידולי בבית כ"ק אאזמו"ר (רבינו הגדול, כי הי' יתום ל"ע¹¹⁸) הנה בכל פעם לתקיעות

שכנראה היו שלשה זמנים כללים בסידור החדרים: תקל"ג (אחרי הסתלקות הרב המגיד ממעזריטש). תקל"ד – בהכתרת כ"ק רבנו הזקן לנשיא ליטא. תקל"ח – בבואו חזרה מנסיעתו ללוות את הרה"ק הרמ"מ האראדאקער בעלותו לאה"ק ת"ו (וראה ספר השיחות קייץ הש"ת שבהערה 4, ש"פ הכתוב בקובץ „התמים” שבהערה הנ"ל צריך לתקן בלקו"ד כאן).

114 להר"ר יוסף אָלבו.

115 להר"ר יהודה הלוי.

116 ראה אודותיו – קובץ „התמים” חוברת ו' ע' ח (רעא, ב ואילך). אגרות קודש ח"ד ע' תקמ ואילך.

„היום יום” יח תמוז.

117 החסיד ר' יצחק משה ב"ר שמואל. מצעירי חסידי רבינו הזקן ואח"כ מחסידי אדמו"ר האמצעי

הצ"צ. נפטר א דחוק"מ פסח תרכ"א. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 226. וש"נ.

118 ראה שיחת כ כסלו שנה זו (לקמן ע' פה).

וברכת כהנים הי' לוקח אותי תחת טליתו (לתקיעת שופר עד ט' שנה¹¹⁹, ולברכת כהנים עד החתונה), בשנת תקנ"ט בעת התקיעות ראיתי כי בשנה ל תהי' צרה גדולה ר"ל לכ"ק אאזמו"ר והישועה לא ראיתי, משמע לפי שלא היתה גאולה שלימה.

כד.

בשנה זו תרצ"ג יתמלאו מאה שנה לשני ענינים עיקרים בדברי ימי לויבאוויטש שהב' ענינים קשורים זה בזה, א) יתמלא מאה שנה מאז קנה כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ את המקום אשר בנה בית קדשו¹²⁰, ב) יתמלא מאה שנה ללידת כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע¹²¹.

כה.

באחד הפעמים – בחיי הה"מ בעלמא דין – אשר כ"ק רבינו הגדול הי' מוכן לנסוע ממעזריטש לביתו, הלך הרה"ק הרב המלאך¹²² ללוותו, ואמר להבע"ג – מיא דאַרף שמייסין די פערד אַז די פערד זאָהלין ווערין אויס פערד. בנוסחא אחרת, אַז די פערד זאָלין וויסין אַז זיי זיינען פערד. ואמר רבינו הגדול, אַז עס איז אים צוגיקומען אַ דרך אין עבודה – נתחדש לו דרך בעבודה, והניח את נסיעתו אז ונשאר עוד איזה זמן במעזריטש¹²³.

בשנת תקל"ג הי' – רבינו הגדול – אצל הרה"ק הרב המלאך משך

119) עד שנת תק"ס (תורת מנחם רשימת היומן ע' שה – משיחה זו). אודות שנת הולדת אדמו"ר הצמח צדק – ראה ספר השיחות תרח"ץ ע' 266. וש"נ.

120) ראה ספר השיחות קייץ הי"ט ע' 96. רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה” (קה"ת, תשע"ד) ע' לב. וש"נ.

121) אודות שנת לידתו – ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז) שנולד ב' אייר תקצ"ד. ובהערה שם: „א"א אשר נולד בשנת תקצ"ג (שיחת יט כסלו תרצ"ג אות כד). ואולי שם הכוונה על העיבור”. ראה הערות וציונים למהדורת תשנ"ז (ע' 89). רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה” ע' יג.

122) הרה"ק ר' אברהם המלאך בן הרב המגיד ממעזריטש. נסתלק בשנת תקל"ה (אגרות קודש ח"ג ע' קסג). ובכמה מקומות איתא שנסתלק יב תשרי תקל"ז. בספר הרב מלאדי (ווארשא, 1914) ח"א ע' 8, שנולד בשנת תק"א ונסתלק בשנת תקמ"א.

123) ראה רשימת היומן – פורים קטן תרפ"ז (ספר השיחות תרפ"ז ע' 152). רשימת „דברי ימי חיי אדמו"ר הוקן” ע' לח. אגרות קודש ח"ד ריש ע' תקנו. ח"יד ע' תמ. ספר השיחות תרצ"ז ע' 208. תש"ז ע' 117. לקוטי שיחות ח"א ע' 118.

זמן יותר על ב' חדשים והי' קורא אותו רבי ברבי. ואחרי הסתלקותו של הרה"ק הר"א המלאך¹²⁴, הי' איזה פעמים¹²⁵ אצל הרה"ק רמ"מ זצ"ל¹²⁶.

כו.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלח בשנת תרנ"ח שבע עשרה תלמידים לעיר זעמבין¹²⁷ לרש"ג ז"ל¹²⁸, ונמצאת אצלי הרשימה בכתי"ק עם הערותיו, כשרונותיו של כל אחד ואחד מהתלמידים, וכן טבע מדותיו והנהגותו ביר"ש, והשקפה כללית מה תהא עליו, זה הי' בתחילת שנת תרנ"ח (ההתייסדות של הישיבה תומכי תמימים היתה בט"ו אלול תרנ"ז¹²⁹) ובסוף תרנ"ח באו אלו התלמידים לליובאוויטש, ובעת שמחת תורה¹³⁰ בהקפות התחיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לאמר תומך תמימים הושיעה נא, והפסיק ואמר, וואָס איז דאָס פּאַר אַ שאלה ווי מיא זאָל רופין די ישיבה, עס שטייט דאָך מפורש (ואמר בניגון של שמחת תורה, הידוע) תומכי תמימים הושיעה נא, תקיף לעד הצליחה נא, תמים במעשיו עננו ביום קראינו. והכריז בקול רם די ישיבה הייסט „תומכי-תמימים" און איך בעט באַ אַלעמין, את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, הושיעה נא, און דערפאַר בין איך מבטיח הצליחה נא.

60



(124) ראה הערה 122.

(125) ראה גם לקי"ש ח"ב ע' 459 ואילך. שיחות ש"פ פקודי וש"פ שמיני תשמ"א. ליל שמח"ת תשמ"ח.

(126) הרה"ק ר' מנחם מענדל מוויטבסק. נולד בשנת ת"ץ לערך. בשנת תקל"ז עלה לאה"ק והתיישב

בטבריא. נסתלק בדר"ח אייר תקמ"ח. בעל מח"ס „פרי הארץ". ראה אודותיו – מאמר „אבות החסידות"

בקובץ „התמים" חוברת ב ע' נב (עג, ב) ואילך. ספר השיחות תש"ה ע' 67 ואילך. שיחות ש"פ פקודי וש"פ

שמיני תשמ"א. ליל שמח"ת תשמ"ח. יסוד המעלה ח"א ע' יט ואילך

(127) ראה גם אגרות-קודש ח"א ע' א ואילך. ע' שב. ח"ב ע' ק. רשימת היומן י"ח סיון תרנ"ח (ספר

השיחות תש"ג ע' 180).

(128) המשפיע החסיד והמשכיל ר' שמואל גרונום אסתרמאן. משיע בשיבת „תומכי-תמימים"

בזעמבין וליובאוויטש. נפטר חורף תרפ"א. ראה אודותיו ברשימת היומן י"ח סיון תרנ"ח (ספר השיחות

תש"ג ע' 180). שיחות סיון-מנ"א תרצ"ב (תורת מנחם – רשימת היומן ע' רמה). ספר השיחות תש"ה ע'

39. „ביאור תניא" שלו נדפס בשנת תשע"ו בהוצאת קה"ת (ושם ע' שמה – סקירה קצרה מתולדותיו).

(129) ראה אגרות-קודש ח"א ע' ב. ח"ט ע' תמו ואילך. ח"י ע' שסה. ספר השיחות תש"א ע' 105.

תש"ב ע' 133.

(130) שנת תרנ"ט – ראה אגרות-קודש ח"ו ע' מח. ח"י ע' שסז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו ע' 118.

המלוקט בהוספות לסה"מ תרנ"ט ע' רצה ואילך. וש"נ.

בפ"ד ליל ב' ב' כסלו תרצ"ג. במעודה.

א.

אמר אחד, אשר הבעש"ט נולד בקירוב לזמן המס"נ של גזירת ת"ח ות"ט.

והשיב כי מהגזירות הנ"ל עד שנולד הבעש"ט נ"ע איז אַ רעכטער מהלך, עס האָט געווערט מ"ם נו"ן שנה, דער בעש"ט נ"ע איז גיבאָרין גיוואָרין ח"י אלול תנ"ח, דער סימן איז שנת נח"ת.

בין המכתבים הידועים בשם הגניזה מחערסאָן¹, יש מכתב מהבעש"ט לכ"ק הרה"ק ר' יעקב יוסף הכהן נ"ע (התולדות)² מיום ג' מקץ תקי"ג³, אשר בו הוא מקיים הבטחתו מכבר, לגלות לו באיזה יום ובאיזה שנה נתגלה אליו מורו אחי השילוני⁴, וכותב בזה"ל:

„אני ביום מלאות לי כ"ו שנה ביום ח"י אלול בשנת תפ"ד בעיר אָקופ⁵, כחצות הלילה נתגלה אלי, הלימוד הראשון הי' פרשה בראשית, וכאשר גמרנו התוה"ק עד לעיני כל ישראל⁶, הייתי בן ל"ו ונגליתי".

(1) אודות הגניזה החרסונית – ראה קובץ „התמים“ חוברת א ע' ט (ו, א ואילך). המלוקט באגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' תלה ואילך. וש"נ.

(2) הר"ר יעקב יוסף הכהן מפולנאה בעמח"ס תולדות יעקב יוסף. נפטר כד תשרי תקמ"ד.

(3) נדפס לאח"ז בקובץ „התמים“ חוברת ד ע' יח (קעד, ב). וראה שיחת יט כסלו תרצ"ד (לקמן ופד,

א).

(4) ראה תולדות יעקב יוסף פרשת בלק (הועתק בכתר שם טוב סימן קמג) : „אחי השלוני, שקיבל ממשה רבינו ע"ה, והי' מיוצאי מצרים*, ואח"כ מבית דינו של דוד המלך ע"ה**, והי' רבו של אלי הנביא***, ורבו של מורי זלה"ה. וראה ספר השיחות תש"ח ע' 232. לקו"ש ח"ב ע' 512. ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 375 הערה 129 בשוה"ג הבי'.

(5) ראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 141 ואילך.

(6) ברכה לד, יב.

(* הקדמת הרמב"ם לספר היד. וראה בבא בתרא קכא, ב.

** רמב"ם שם.

*** ירושלמי עירובין פ"ה ה"א. רמב"ם שם. וראה בבא בתרא שם.

עפ"י הדברים האלה אשר ביום ח"י אלול תפ"ד נתמלא למורינו הבעש"ט נ"ע כ"ו שנה, הרי נולד בשנת תנ"ח ח"י אלול, והתגלותו של מורינו הבעש"ט הי' – עפ"י מכתב הנ"ל – ביום ח"י אלול תצ"ד, וכן בכל המכתבים שישנם, הן מכתבי הרה"ק ר' אדם בע"ש⁷ למורינו הבעש"ט⁸ במשך ג' שנים תצ"א-תצ"ג בדברי תורה וביאורים מאמרי הזהר והתיקור-נים, ודברי תורה על אשר מסרב להתגלות, ומודיע לו אשר כולם החליטו שיתגלה, והן ממכתב מורינו הבעש"ט לגיסו הרה"ק ר"ג נ"ע⁹, מוכח כי התגלות מורינו הבעש"ט הי' בשנת תצ"ד¹⁰.

62

גאָר אַלטע חסידיים האָבין דערציילט בשם חסידי כ"ק הרה"ק רמ"מ מוויטעבסק¹¹, ששמעו מפי קדשו אשר שנת תנ"ח הנה סימנו נח"ת וחת"ן אשר בשנה ההיא נולד מורינו הבעש"ט, חד משמי שמיא נח"ת¹² שזהו חת"ן נחות דרגא¹³, ובוזה נעשה נחת רוח למטה, שנחת רוח חדשה בעולם זה, כלומר דרך בעבודה איך לעשות נח"ת רוח לו ית'.

שמעתי מהחסידי ר' חנוך הענדיל נ"ע¹⁴ ששמע מהרב החסיד ר'

(7) ר' אדם בעל שם מראפשיץ, תלמידו של ר' יואל בעל שם מזאמושט ורבו של מורנו הבעש"ט. ראה אודותיו בקובץ "התמים" חוברת א' ע' י (ט, ב). שיחת חג הפסח תרצ"ד (לקמן קלו, א). ספר השיחות תרצ"ו ע' 143; תרצ"ט ע' 365; תש"א ע' 154; תש"ב ע' 35. ע' 52; תש"ג ע' 151. ספר הזכרונות חלק א (קה"ת, תשט"ו) פרק נא-נג. סא. חלק ב (קה"ת, תשכ"ה) פרק עד-עט. צט. קז. וראה ב"מבוא" ל"שבחי הבעש"ט" (ירושלים, תשמ"ב) ע' 58 ואילך.

(8) כמה מהם נדפסו בקובץ "התמים" חוברת א' ע' יא ואילך (ז, א ואילך). חוברת ג' ע' יז"ט (קה"ת, א – קכו, א). חוברת ד' ע' ז"ט (קסט, א – קע, א).

(9) הר"ר אברהם גרשון אשכנזי מקיטוב. על מצבתו נחקק שנפטר "כ"ה לח' אדר א' שנת התקכ"א".

(10) ראה קובץ "התמים" חוברת א' ע' כב (יב, ב). וראה שיחת ח"י אלול תש"ה (לקמן חלק ג' ותעג, ב).

(11) הרה"ק ר' מנחם מענדל. נולד בשנת ת"ץ לערך. בשנת תקל"ז עלה לאה"ק והתיישב בטבריא. נסתלק בד"ח אייר תקמ"ח. בעל מח"ס "פרי הארץ". ראה אודותיו – מאמר "אבות החסידות" בקובץ "התמים" חוברת ב' ע' נב (עג, ב) ואילך. ספר השיחות תש"ה ע' 67 ואילך. שיחות ש"פ פקודי וש"פ שמיני תשמ"א. ליל שמח"ת תשמ"ח. יסוד המעלה ח"א ע' יט ואילך.

(12) ע"פ דניאל ד, י.

(13) ראה יבמות סג, א.

(14) המשפיע ר' חנוך הענדל קוגל. בא לליובאוויטש ה' אלול תר"ג (אגרות יקודש ח"ג ע' תה), ונפטר שם ט' טבת תר"ס. ראה אודותיו – קובץ "התמים" חוברת א' ע' עט (מא, א) ואילך. ספר השיחות תרצ"ו ע' 17. וש"נ.

זיסקינד קורעניצער נ"ע¹⁵ שאמר בשם הרה"ח ר' זלמן זומיר נ"ע¹⁶ אַז דער בעש"ט איז געבאָרין גיוואָרין, און נתגלה גיוואָרין, אין אַ מדינה וואָס זי איז גיווען דורך גיוויקט מיט אידישע מסירת נפש בלוט.

אַז דער טאַטע האָט גילייענט דעם בריף הנ"ל מהבעש"ט נ"ע להרה"ק הרי"י נ"ע אמר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק ווי וועט דאָס מתאים זיין מיט דעם וואָס עס איז מקובל רבי מפי רבי ששנות חיי הבעש"ט נ"ע בעלמא דין הם ע"ב שנה, אלא שאין ידוע אם הם שנות הגילוי או המילוי¹⁸.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק פלעגט זייער ניט וועלין ליידן אַז מיא דערציילט אַ מעשה שלא בדיוק, ובפרט אַ הפלאה'דיקע מעשה, והי' אומר תורה ניתנה בסיני במקום וזמן, והכוונה אשר ע"י עבודה זאָל אין זמן ומקום דערהערט ווערין דער למעלה מהמקום וזמן, אשר זהו השערי אורה שנפתחו במעמד הר סיני, שזהו"ע תומ"צ שהן עצמן בזמן ומקום רק שבהם ועל ידם יורגש בהזמן ומקום מה שלמעלה מהגבלת הזמן ומקום, וכמו הנחת תפילין אשר מצותן בזמן ומקום דוקא אבל הם כלים להמשכת הלמעלה מזמן ומקום.

אמר אחד אשר מקובל אצל אנשי וואָהלין כי הבעש"ט נסתלק ביום ד' לשבוע, וסימנך¹⁷ ביום שנתלו המאורות¹⁸, ולפי זה ברור כי הסתלקות מורינו הבעש"ט הי' ביום ראשון דחג השבועות².

והשיב, כי עתה נתיישב לי פירוש המלות שאמר רבינו הגדול ביום השני לצאתו מתפיסא שהי' ביום הרביעי בשבוע, בו נטלו המאורות בטי"ת, ובו נתלו המאורות בתי"ו³.

(א) הערה: הכוונה ימיו כפולים, והם היו"ד שנים שלמד.

(ב) הערה: כי הקביעות דחה"ש תק"ך הי' ביום ד' וה'.

(ג) עיין לקמן אות י"ג¹⁹.

(15) ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 17. וש"נ. בית רבי ח"א פכ"ו (עג, א). ח"ג פי"א (כ, א).

(16) מגדולי תלמידי אדמו"ר הזקן ואח"כ של אדמו"ר האמצעי. רב בדענעבורג וגם בקריסלאוויץ.

ושם מ"ב. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"א ע' 244. וש"נ.

(17) ראה ספר השיחות תרצ"ט ס"ע 376 ואילך. וש"נ.

(18) ראה חגיגה יב, א. פרש"י בראשית א, יד.

(19) ס"ע פב ואילך.

ב.

ביום ד' פ' תבוא²⁰ תרנ"ז שהי' בשבעת ימי המשתה של חתונת²¹, ביום ההוא כבדוני נכבדי אני²² בבקור פרטי ובתוכם היו הרה"ג הרד"ץ²², הרד"ז²³, הרי"מ²⁴, הרה"ה²⁵, הרה"ש ר' הלל²⁶, הרה"ש²⁷, הרמ"מ מאז²⁸, הרי"ב²⁹, ועוד, וחדרי הי' קטן, והלכנו להגן שאחורי ביתינו ושם הי' שולחן וספסלים וישבנו שם והתחילו לדבר בעניני חסידות ומנהגי החסידים, ואמר הרמ"מ מאז²⁸ כשהייתי קטן שמעתי ממלמדי ר' גדליה, הוא הי' זקן מופלג, וזכר עוד את רבינו הזקן בבואו בפעם הראשון

(20) ח"י אלול.

(21) החתונה התקיימה ביום ועש"ק י"ג אלול.

(22) הרה"חיים דוד צבי חן. רב בטשערניגוב, מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"א ע' 223. ע' 238. תרצ"ט ע' 333. קייץ הי"ש"ת ע' 49. תש"ב ע' 92. תש"ג ע' 43. רשימת היומן של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח' תמוז תרנ"ח – קובץ „התמים" ח"ג ע' כא (קכו, א). (23) הרה"ח ר' דוב זאב קאָזעוויקאָוו. הרה"ח ר' דוב זאב. רב ביעקאטרינאסלאוו. נולד לערך תקצ"ח-תר"א. נפטר כז טבת תרס"ח. – ראה אודותיו – ספר השיחות קייץ הי"ש"ת ע' 32 ואילך. תרצ"ז 247. וש"נ.

(24) הרה"ח ר' יעקב מרדכי בעזפאָלאָוו. רב בפאָלטאָוו. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע. י"ב אייר תרט"ז – ל' תשרי תרע"ו. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 131. וש"נ.

(25) הרה"ח המקובל ר' לייב האָפּמאַן. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 147.

(26) הרה"ח שלום הכהן הומינר מביעשענקאוויטש. נקרא בשם ר' שלום ר' הלל, כי הי' תלמיד מובהק של הרה"צ ר' הלל נ"ע מפאריטש" (אגרות קודש ח"ג ע' תט. וראה לקמן הערה ד).

(27) אולי הכוונה להרה"ח ר' אשר גראָסמאַן שו"ב מניקוליובי – ראה ספר השיחות תש"ג ע' 169 אודות השתתפותו בסעודת השבע ברכות אור ליום ח"י אלול תרנ"ז.

(28) אולי הכוונה להרה"ח ר' מאיר מרדכי טשערניני* (ראה ספר השיחות תש"א ע' 104 אודות השתתפותו בסעודת החופה יום א' ט"ו אלול תרנ"ז).

(29) הרה"ח ר' ישע"י ברלין מריגא. חתן אחות כ"ק אדמו"ר מהר"ש (הרבנית ראדע פריידע). נפטר בשנת תרס"ח. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ו ע' 131. וש"נ. אגרות בעל היתורת חסד (ירושלים, תשס"א) ע' 4 ואילך.

(* ממחונכי ר' הלל מפאריטש ומחסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע. התעסק בהגהת התיארוחוצת ווילנא תר"ס. נפטר ט"ו מרחשון תר"פ. ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ט ע' 343 ואילך. תש"ו ע' 34. וש"נ.

(** מבאָריטאָוו. ראה אודותיו – קובץ „התמים" חוברת ז ע' קב (שסט, ב) ואילך. וראה גם „התמים" חוברת ג ע' כז (קל, א). חוברת ה ע' ח (רטג, ב) ואילך. ע' קא (רטג, א). ח"ג תקכ"ט, ב. ספר השיחות קייץ הי"ש"ת ע' 29. ע' 136. ע' 152. תש"א ע' 103. תש"ה ע' 17. תש"ז ע' 89. ע' 101. ע' 109. ועוד.

לשקלאָוו, וגם זכר ווי עס איז גיוואָרין דער ערשטער חסיד אין שקלאָוו, וואָס ער האָט דערציילט אַז ער איז גיווען אין מעזריטש, און האָט אַליין גיזעהען דעם מגיד, ער איז אַ גרויסער למדן און אַ ירא שמים, עס איז אַ ליגין וואָס די ווילנער שלוחים דערציילן, וועגין אים מיט זיינע תלמידים. ר' גדלי' האָט מיר דערציילט אַז גאָר אַמאָהל פלעגט מען י"ח 64 אלול האַלטן פאַר אַ יום טוב, דער בעל שם טוב איז געבאָרין גיוואָרין י"ח אלול.

ויאמר הרה"ח ר' שלום ר' הלל'ס³⁰, ר' הלל³⁰ האָט אַמאָהל דערציילט אַז ער האָט גיהערט פון גוטן אידן כ"ק הרה"ק ר' מאָטעלע טשערנאָבילער, אַז דער טאַטע האָט געזאָגט (כוונתו על הוד כ"ק הרה"ק ר' נחום זצוקללה"ה) אַז דער בעש"ט איז געבאָרין גיוואָרין בגופו בנפשו וברוחו ח"י אלול. בגופו ווען ער איז געבאָרן גיוואָרין אין אַ גוף, בנפשו וואָס ביום ח"י אלול איז אים נתגלה גיוואָרין מורו ורבו הק', וברוחו וואָס ער איז נתגלה גיוואָרין, און די אַלע דריי מאָל איז גיווען ח"י אלול, איך – האָט ר' הלל געזאָגט, מספר הר"ש – וואָלט קובע זיין ח"י אלול פאַר אַ יום משתה ושמחה, נאָר אַ קביעות יום טוב דאַרף מאַכן אַ רבי, און פאַרוואָס מען האָט דאָס ניט קובע גיווען אַ יום-טוב, איז לדעתי הטעם וויילע כתר איז ניט נמנה עם הספירות³¹.

ג.

הרב החסיד ר' דוב זאב נ"ע³² מספר שבשבעת ימי המשתה מחתונת כ"ק אאמו"ר הרה"ק³² – אלול תרל"ה – אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק³³,

(ד) הערה: כן ה' נקרא לפי שה' נוסע תמיד עם הרה"ג הרה"ח ר' הלל.

30) הרה"ח ר' הלל בר' מאיר הלוי מאַליסאָוו, הידוע בשם ר' הלל פאַריטשער. ראשי פרקים מתולדותיו – ראה פלח הרמון על ספר בראשית וספר שמות (הוצאת קה"ת) בתחילתם. ספר השיחות תרצ"ו ע' 6. ושי"נ.

31) ראה לקו"ת בחוקותי מו, ג. אוה"ת בהעלותך ס"ע שז. ענינים ע' קעה. המשך תרס"ו ע' רכ.

32) כ"ק אדמו"ר מהורש"ב.

33) כ"ק אדמו"ר מהר"ש.

ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת³⁵, אויף שבת זאָגט ער אין זהר³⁶ דמני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער גיגעבין אַ ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה³⁷, איז די ברכת השבת מלפניו ומאחוריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים³⁸.

לג

(דער רבי³³ — מספר הרה"ח הרד"ז — איז גיווען זייער אופגלייגט די סעודה איז גיווען אין גאָרטין, דער עולם איז גיווען גרייס און דער רבי איז גיווען זייער פריילעך, די שיינקייט זאָיינע איז דאָך אַלע מאָל גיווען אויסערגיווייגליך, יעמולט האָט ער בפועל גילויכטן, שכנינה שרוי' על פני קדשו, האָט ער גיזאָגט בפנים צהובות בזה"ל)

וואָס די ג' פסוקים זיינען באמת לאמיתתן דאָרפמען הערען און מיא הערט בחסידות בכללות, און אין פרטיות וואָס עס איז נוגע יעדערן לפי נשמתו וענינו בעבודה איז דאָס ביחידות, נאָר איצטער איז דאָך אַ זמן שמחה לעילא פאָ די זיידעס און זייערע רביים ולעילא בקובה ושכינתי', און אַ שמחה למטה, בין איך מבאר די ג' פסוקים ויא דאָס איז עפ"י מדה ממוצעת מדת כל אדם. מיטוואָך, אַז מיא הייבט אָן טראַכטן ואו וועט מען נעמען אויף שבת, הן בפשיטות³⁹ און הן מיט וואָס וועט מען שבת'ן, יעדער איד איז דאָך שבת גאָר אַ אַנדערער, ווערט מרה שחורה'דיק, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. אַז עס קומט דאָנערשטאָג, עס ווערט נעהענטער צו שבת, און עס איז נאָך אַלץ ניטאָ, איז יעמולט נרננה'ט זעך ניט, מיא פאַרשטייט אַז מיא דאָרף עפיס טאָן. איז אַז מיא זיצט דאָנערשטאָגדיקע נאָכט און מיא לערינט חסידות, יעמולט איז פרייטיג דעהערט מען כי כו' ומלך גדול כו'⁴⁰, מיא דעהערט דעם אל גדול און דעם מלך גדול, און מיט דעם שבת'ט אַ איד.

66

(34) חלק מהבא לקמן הועתק ב"היום יום" כג"כד כסלו.

(35) להעיר מפסחים קו, סע"א. פרי עץ חיים שער השבת פ"א. תו"א לך לך יב, ב.

(36) ח"ב סג, ב. פה, א.

(37) פ' ראה טו, יח.

(38) תהלים צה, א"ג — ב"שיר של יום" דיום רביעי.

(39) בפשיטות: ב"היום יום" שם: בפשטות.

(40) תהלים שם, ג.

היינטיקער שבת⁴¹ איז שבת הגדול, עס איז דער טאָג וואָס דער בעש"ט איז געבאָרן גיוואָרין, דער טאָטע האָט מיר געזאָגט אַז האַראָדאָקער חסידים פלעגין דערציילן בשם הרה"ק הרמ"מ זצוקלה"ה אַ ריבוי מעשיות וואָס זיי האָבין געהערט פון אים וואָס ער פלעגט דערציילן וואָס ער האָט מקבל גיווען אודות הבעש"ט קודם שנתגלה ואופן ההתגלות שלו, וקיבוץ התלמידים, וכל מה שעבר עליו.

און אַז – מספר הרד"ז – דער רבי האָט מסיים גיווען, האָט ער גיהייסן מכריז זיין אַז אַלע וואָס קאָנען זינגען זאָהלין זינגען דעם ניגון וואָס ער האָט גיזאָגט, מיא זאָל זינגען אָפּ גיציגן, אַלע גלייך, און דריי מאָהל איבערזינגען, און בכדי אַז אַלע זאָהלין זינגען גלייך האָט ער געהייסן אלי' אָבעלער (ויראָבייציק)⁴² און צדוק האַמליער (ניחאָמקין)⁴³ אַז זיי זאָהלין שטיין אין דער הייך און אופפירן מיט די זינגער. ולאחר שגמרו לנגן אמר הדרוש כי על כל כבוד חופה, וביאר כי כבוד וחופה שניהם מקיפים, מקיף הקרוב ומקיף הרחוק, ובאמצע הדיבור אמר בקול נעימה, מקיף הקרוב די זיידעס, מקיף הרחוק דער מגיד און בעל שם.

די שמחה – מספר הרה"ח הרד"ז – וואָס עס איז גיווען באַ אונז חסידים איז ניט אויסצומאָלן, דער רבי איז באַלד נאָך חסידות גיגאַנגען אַ ריקוד, אַ קליינע וואַיילע און איז אַרוף גיגאַיינגען אויף די טרעפּ פון גאָרטין צו זיך אין דער אַכסדראַ⁴⁴ און איז געזעסן נעבן פענסטער און גיזעהען ווי מיר חסידים האָבין געטאַנצט אין גאָרטין, עס האָבין געטאַנצט צענדליקער רעדליך, רז"א און רמ"לי זייען גישטאַנען נעבען

(ה) בהגן אשר אחורי דירת כ"ק אאזמו"ר שהי' ארוך כעשרים וחמשה קלאַפּטער על רוחב תשעה קלאַפּטער, היו שליכות מוליכות אל אַכסדראַ הסמוכה לחדרו.
 (ו) דודי הרה"ח הרז"א נ"ע דודי חתן כ"ק אאזמו"ר הרה"ק, הרה"ח ר' משה ארי' שליט"א גינזבורג⁴⁴, מוויטעבסק.

(41) ש"פ תבא, ח"י אלול, תרל"ה.

(42) ראה אודותיו – אגרות קודש ח"ג ס"ע שטו ואילך. ספר השיחות קייץ ת"ש ע' 163 ואילך.

תש"ג ע' 111. תש"ה ע' 95.

(43) ראה אודותיו – ספר השיחות תרצ"ז ע' 260. וש"נ.

(44) בעלה של הרבנית מרת דבורה לאה. נפטר יום א' דחג הסוכות, ט"ו תשרי, תרצ"ה.

רבי'ן, האָבין זיי דערציילט אַז דער רבי האָט געזאָגט קוקט קינדער וויא חסידים פרייען זען בשמחה של מצוה, און אַזיי וועלין אידן טאַנצען אין די גאַסן אַז משיח וועט קומען.

ביום הש"ק ח"י אלול – מספר הרה"ח הרד"ז – הי' יום המעונן איז דער קידוש גיווען אין גרייסין זאָל. בעת הקידוש אמר כ"ק אדמו"ר, דער בעש"ט איז גיבאָרין גיוואָרין ח"י אלול, דער בעש"ט האָט מיט חסידות אויף גיטאַן אַ חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי, און נאָכדעם האָט דער רבי גיזאָגט אַ חסידות אני לדודי ודודי לי, ר"ת אלול וס"ת ד' יודי'ן שעולה מ"ם⁴⁶ כנגד מ' יום שהי' משה בהר לקבל את התורה⁴⁷.

אחר חסידות נגנו, ואחרי כן אמר כ"ק אדמו"ר אַז דער ריקוד במחול – אין אַ עיגול הנהוג אצל החסידים – איז דאָס נתחדש גיוואָרין בימי הבעש"ט⁴⁸. מחול איז מקיף, דער ערשטער גילוי מוז זאָיין אַ מקיף ער איז זעך ניט מתיישב אין כלים בכלל און אין פנימיות בפרט, דער זיידע רבינו הגדול מיט זיין מסירת נפש אויף חסידות און אויף חסידים האָט מיישב גיווען דעם מקיף אין אַ פנימית און האָט גימאַכט כלים צו פנימיות, איצטער אַז חסידים טאַנצן אַ מחול איז דאָס אורות בכלים און אור מקיף שורה עליהם, והמקיף פועל בפנימי.

68

דער רבי איז אַוועקגיגאַינגען צו זיך, און דער עולם איז אַרויס אויפין הויף און מיא האָט געטאַנצט צענדליקער רעדלעך.

בסעודת ש"ק אמר כ"ק אדמו"ר, דער בעש"ט האָט גיעפינט שערי פנימיות התורה און דער אַלטער רבי האָט גיעפינט שערי חב"ד, איז די איצטיקע ח"י אלול'ס דער פירוש אלול' אַליין האָט אַפגילעבט, אַמאָל אַז

(ז) על מקום בית דירת כ"ק אדמו"ר הרה"ק צ"צ (עפ"י צואתו) בנה כ"ק אדמו"ר חדר גדול אחד מרובע רחבו עשרה קלאַפּטער, על עשרה קלאַפּטער, ונק' זאָל הגדול, ושם הי' אח"כ אולם הגדול של ישיבת תומכי־תמימים⁴⁵.

(45) ראה שיחת יום שמח"ת שנה זו (לעיל ע' טו) ובהערה שם.

(46) אבודרהם סדר תפלת ראש השנה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ד"ה עוד

יש). ב"ח אור"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו).

(47) ראה עקב י, י.

(48) ראה גם ספר השיחות תרצ"ט ע' 343.

עס פלעגט קומען אלול פלעגט אַרוף פאַלין אויף אַלעמען אַ מרה שחורה, אַלע פלעגין זעף פאַרוואַלקענען, דער אַלטער רבי האָט ממשיך גיווען דעם חיות אין אַ פנימיות, אַ חיות פנימי, אַרויס גיטריבין די מקיפים'דיקע עצבות, און אַריין גינומען די פנימיותדיקע מרירות.

דער אַלטער רבי – מספר הרה"ח הרד"ז – מה ששמע אז מכ"ק אאזמו"ר הרה"ק – הייבט אָן צו ריידן" מכה צדיק ורשע, און פרעגט קשיות⁴⁹ אויף דעם רשע, ואל תהי רשע בפני עצמך⁵⁰, וגם אם יהי בעינו כרשע וכו', לכאורה האָט ער גידאַרפט ריידן מכה מדריגת צדיק. נאָר דער סדר פון בעלי מקיפים איז אַז זיי זיינען בעלי קצוות, עס איז רעכט אַזוי און עס איז רעכט אַזוי, אָט איז מען אַ צדיק, און אָט איז ח"ו רעכט אויף זיך צו זאָגן ח"ו רשע, וואַיילע דאָס איז ניט התיישבות, אין פנימי איז ניט שייכות קיין עירוב קצוות, פנימי איז מסודר. במילא איז אַמאָל אַז עס איז גיקומען חדש אלול מיא דאַרף ווערין פרימער, איז געפאַלין אַ מרה שחורה, און אויף זיך אַליין מעורר זיין האָט מען זיך גערופין בשם ח"ו רשע, און במילא איז דאָך גיוואָרין די גרויסע עצבות, און אין חדש אלול איז גילעגין אויף אַלעמין אַ וואַלקין. דער בעש"ט האָט אַראַיין גיטראַגין חיות אין עבודה און דער אַלטער רבי האָט בעלוכטין דעם דרך הבעש"ט, ער האָט אַרויסגיטריבין די פאַרשמאַלצענע מרה שחורה ועצבות, און האָט צוא גיבראַכט צו דעם אַז אַ צדיק דאַרף אויך תשובה טאָן, די חסידות וואָס דער אַלטער רבי והבאים אחריו האָבין אונז געגעבין איז אַ גילוי משיח, און ער האָט מבאר גיווען דעם מאמר משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא⁵¹, ואמר חסידות דרוש, אז תשמח בתולה במחול⁵².

(ח) הערה: הכוונה על ספר התניא.

(49) בתניא פ"א.

(50) אבות פ"ב מ"ג.

(51) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת ר"ה נח, ד. האוינו עה, סע"ב. שה"ש מה, א. ג, סע"ב. שיחת אחש"פ

תרצ"ד (לקמן וקמו, א ואילך).

(52) ירמ" לא, יב.

ד.

הרה"ח רד"ץ סיפר שהוא שמע מאביו הרה"ח הרב ר"פ⁵³ שהוא שמע מהחסיד הישיש ר' יעקב האַרְאָדאָקער שהי' מקושר להרה"ק רמ"מ זצ"ל והוא שמע מכ"ק הרה"ק רמ"מ זצ"ל כי הבעש"ט נולד ח"י אלול תנ"ח, וואָס דער סימן פון דעם יאָר איז נח"ת און חת"ן, און דעם יאָר וואָס דער בעש"ט איז גיבאָרין גיוואָרין האָט מען גידרוקט דעם צווייטין מאָהל דעם של"ה הקדוש⁵⁴ בעיר אמשטרדם⁵⁵ (איז יעמולט אויך גיווען אַ קטרוג ר"ל למעלה אויף אידן אין מדינת פוילין וויא עס איז גיווען ר"ל דער קטרוג הראשון באַלד ווי עס איז נתפרסם גיוואָרין דער ספר של"ה (וואָס בעת מיא האָט גידרוקט – דעם ספר של"ה הקדוש – איז במשך ההדפסה איידער שנגמר כולו האָט מען גיקויפט קונטרסים ווייס און דער ספר הקדוש האָט אופגיפלאַקערט אידישע הערצער און שלטה ר"ל עין הרע, און ניט איצט געדאַכט עס איז גיווען ר"ל דיא גזירת ת"ח ות"ט הידועים), אָבער ת"ל עס איז גיווען אַ שנת מנוחה). דער בעש"ט איז גיווען כ"ו שנה וויא אַ איש פשוט, צעהן יאָהר האָט מיט אים געלערענט מורו ורבו הק' און יעמולט איז ער נתגלה גיוואָרין און איז גיווען אַ פרנס כ"ו שנה.

70

איינמאָל – מספר הרה"ח הרד"ץ בשם הנ"ל – איז הרה"ק הרמ"מ זצ"ל גיזעסין בסעודת יו"ט דחה"ש, און איז גיווען בדביקות גדולה ואח"כ פתח ואמר, יודע ד' ימי תמימים⁵⁶, יודע ד', וויסין דעם שם ד', קאָן מען דאָס וויסין פון די ימי תמימים, וואָס זיינען ממשיך אלקות אין וועלט, און זיינען מקשר וועלט מיט אלקות, וואָס מיט דעם מאַכט מען די וועלט גאַנץ, און מיט דעם איז מען משלים דעם רצון אלקות, דער רבי דער בעש"ט האָט גילעבט צוויי מאָל כ"ו און איין מאָל עשר, די ערשטע כ"ו איז כמספר שם הוי' הנעלם, דערפאַר איז ער גיווען אַ נסתר,

53 ר' פרץ חן. רב בבעשענאָוויטש, נעוועל, טשערניגאָוו. מחסידי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ. ראה – רשימת היוםנ ח' תמוז תרנ"ח בקובץ „התמים" ח"ג ע' כא (קכו, א). תורת שלום ע' 83. ספר השיחות תרצ"א ע' 221. קיץ היש"ת ע' 137. תש"א ע' 54. תש"ג ע' 2. תש"ד ע' 82.
54 ספר שני לוחות הברית להר"ר ישעי' הלוי הורוויץ.
55 ראה גם ספר השיחות תש"א ע' 132. תש"ג ע' 146.
56 תהלים לו, יח.

די אַנדערע כ"ו איז כמספר שם הוי' הגלוי, דערפֿאַר איז ער גיווען בהתגלות, נאָר בכדי ער זאָל קאָנען נתגלה ווערן האָט געדאַרפֿט דורכגיין דער סדר פֿון עשר ספירות וואָס דאָס זיינען די מיטעלע צעהן יאָהר, ונחלתם לעולם תהי' ⁵⁶, מיט תורת הבעש"ט וועלין מיר קומען אין ארצנו הק' און איז אַוועק טאַנצין בשמחה גדולה.

ה.

החסיד המקובל ר' לייב נ"ע האָפּמאַן ביאר תורתו של הרה"ח הרד"ץ הנ"ל בענין שני שמות הוי', בענין אתה הוא הוי' לבדך ⁵⁷, הג' בחינות קודם הצמצום, אתה עצמות ב"ה, דלא אתרמיזא בשום אות וקוץ ⁵⁸, וביאר לו ענין האותיות והתגין שלהם, דאותיות באיזה מדריגה שהם הם בעלי תמונה ותבנית, גם קוצי דאתוון אינם מופשטים מגילוי של תבנית, ולכן אותיות פירושהם אַתּא ⁵⁹ שהוא גילוי, אבל אתה עצמות ב"ה דלא אתרמיזא בשום אות וקוץ, בלי שום תמונה ותבנית, הוא, פירושו שם הוי' הנעלם, הוי' הכוונה שם הוי' שבצמצום, וזהו לבדך כמו שהוא לפני הצמצום, שזהו בחי' הוי' לבדך בחי' מל' דא"ס כמו שהוא לפני הצמצום, להיות הוי' לאחר הצמצום בפרצופים העליונים הכללים, ובכדי שיהי' גילוי זה הוא ע"י הע"ס שבמל' דא"ס, ואז ע"י ספי' מל' דמל' הי' יכול להיות גילוי זה.

ובאחד הפעמים – מספר הרה"ח ר"ל נ"ע – שהייתי על יחידות אצל כ"ק אדמו"ר ושאלתי כמה ענינים, והי' רשום בזכרוני עוד איזה ענינים לשאול, אמנם לפי שכבר התארך זמן עמידתי יותר על מדת ההגבלה שהגביל לי הגבאי ר' לויק משרת^ט, הנה הגם שכ"ק אדמו"ר הראה לי פנים מאירות בדיבור ארוך ובמענות ברורות על כל שאלותיי, אבל מכיון

(ט) הי' מסדר מי יכנס תחלה ומי אח"כ ⁶⁰.

57 נחמ' ט, ו. וראה סה"מ תרנ"ג ע' רנח ואילך. תר"ס ע' מג ואילך. תרפ"ט ע' כג. וש"נ.

58 ראה לקו"ת פינחס פ, ב.

59 לשון הכתוב – ישע"י כא, יב. ראה תו"א מקץ מב, ב. לקו"ת במדבר יא, ג. שה"ש לג, ג.

60 ר' לוי יצחק אידלעוויץ. הגבאי ראשון של כ"ק אדמו"ר מהר"ש. ראה אודותיו – ספר השיחות

שרל"מ פתח זה פעמיים את הדלת⁶⁰ התחלתי לצאת, וכ"ק אדמו"ר ברכני ובהסתכלו בי אמר לי, לייבע דו טראַכסט מכח דעם בעש"ט וואָס ווילסטו פרעגין, פרעג. ואמרתי באַ מיר איז עפּיס אָפּגילייגט אַז דער בעש"ט דער מעזריטשער מגיד און דער אַלטער רבי, איז כח"ב⁶¹ פון חסידות⁶².

72

כ"ק אדמו"ר השתנה בפני קדשו והתלהב במאד, ועמד מלא קומתו ואמר, דאָס איז אַזוי נאָר אין דעם כללות הגילוי מלמעלה, היינו אין דעם סדר התגלות תורת החסידות בדרך מלמעלה למטה, איז באַ אונז דער בעש"ט דער מעזריטשער מגיד און דער רבי דער כח"ב פון חסידות, און אַזוי איז במוחש בפועל, דער סדר פון התגלות הבעש"ט איז וויא דער סדר פון גילוי הכתר, מתעלם ומתגלה ובהתגלותו הוא כתר ומקיף עומק רום ועומק תחת כחדא, און אַזוי איז גיווען דער סדר ההתגלות פון בעש"ט תחלה נסתר ונעלם ואח"כ התגלה ובהתגלותו איז דאָס גיווען מקיף הכללי, וואָס ער איז סובב ומקיף עומק רום און עומק תחת כחדא, עליית הנשמה און אַ מופת בהשואה גמורה.

דעם מגיד האָט דער בעש"ט ניט גינומען ניט מיט מופתים און ניט מיט מקיפים, דער מגיד האָט געזוכט השכלה נקודת החכמה און אַז ער האָט דאָס גיפונען באַ דעם בעש"ט איז ער גיוואָרין זיינער.

דעם רבי'ן האָט ניט גיפועל'ט קין השכלה, ער האָט גיזוכט הבנה, דער טאַטע האָט מיר דערציילט, אַז דער זיידע האָט אים דערציילט, אַז

(י) ר' לויק משרת⁶⁰.

(יא) פתיחת הדלת הי' הוראה מצד רל"מ כי הגיע הזמן לצאת, ופחדו של רל"מ הי' על כל אנ"ש כי ידעו אשר בפעם השני' לא יתן לכנוס על יחידות.

(61) = כתר חכמה בינה.

(62) שני ענינים באדמו"ר הזקן – א' מנשיאי תורת החסידות הכללית, ומייסד תורת חסידות חב"ד. ויש לומר, שזהו החילוק בין שני האופנים בדרגות הנשיאים בספירות: (א) הבעש"ט, הה"מ ואדה"ז – כתר חכמה בינה, (ב) הבעש"ט והה"מ – כתר (עתיק ואריך), אדה"ז חכמה, אדמו"ר האמצעי – בינה, והצ"צ – דעת*. – לקוטי שיחות חלק לה ע' 105 הערה 37.

איך האָב זעך ב"ה שייס גישטעלט אויף אַ שטאַנד אין ידיעת התורה האָב איך גיזוכט הבנה, יעמולט האָט זעך גיהערט אין דער וועלט אַז עס איז דאָ צוויי ערטער ווילנאָ און מעזריטש, אין ווילנאָ לערנט מען לערנען, און אין מעזריטש לערנט מען דאָוונען⁶³, איך האָב גיזוכט דעם בינה ליבא⁶⁴, און עפ"י נס בין איך געקומען אין מעזריטש און דאָרטן האָב איך ב"ה גיפונען וואָס איך האָב גיזוכט במדה מרובה.

אַבער דאָס איז אַלץ אין דעם סדר באופן מלמעלה ווי דער סדר להנהגה פון השגחה עליונה, אין דעם מקום המדריגות, אין סדר העבודה איז דער בעש"ט דער מעזריטשער מגיד און דער רבי, חב"ד. און האָט מסיים גיווען מיט דעם פסוק⁶⁵ הוי' וכו', הוי', אַז עס זאָל זיין דער דעהער פון שם הוי' אין עולם מיט הבנה וקליטה, איז בחכמה יסד ארץ דער בעש"ט, כונן שמים בתבונה איז דער מעזריטשער מגיד, בדעתו וואָס דאָס איז דער דעת פון דער גליא שבתורה וחסידות מיט דער עבודה שבלב במס"נ בפועל, תהומות נבקעו דאָס איז דער רבי, וואָס דורך דעם איז ושחקים אַלע רביים וואָס בעבודתם והדרכתם צורייבין⁶⁶ זיי דעם לב אבן⁶⁷ און מאַכן אַ לב בשר⁶⁷ ירעפו טל ביו ביאת המשיח.

1.

הרה"ח הרי"מ נ"ע²⁴ האָט יעמולט דערציילט שפעס אחד הי' על יחידות ושאל איזה דברים שהוזכרו בהדרוש של שבת ההוא בענין א"ק, וציוה לי ללמוד הדרוש למנצח על השמינית בלקו"ת⁶⁸, ותבקש אצל בני"ב הביאור שעל דרוש זה הבלתי נדפס, ובהמשך דיבור קדשו אמר אַ

(ב) הכוונה על הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

63 ראה שיחת ח"י אלול תש"ה (לקמן חלק ג ותפג, סע"א ואילך). רשימת המאסר (לקמן חלק ד תרסב, א ואילך). ספר השיחות תש"ו ע' 22. תש"ח ע' 197. ע' 255.

64 תקו"ז בהקדמה (ז, א).

65 משלי ג, י"כ: "ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל".

66 ראה גם חגיגה יב, ב.

67 ע"פ יחזקאל לו, כו.

68 תזריע כ, סע"ג ואילך.

ציור מוחשי אויף פּרצוף א"ק איז ווי דער בעש"ט, אדם און עליית הנשמה כחדא (ומכיון שראיתי אשר כ"ק אדמו"ר איז אויפגלייגט, שאלתי) און דער אַלטער רבי, וענה כ"ק אדמו"ר דער רבי איז בשרשו דעת הנעלם, נאָר דאָס איז בשרשו, ובהתגלותו מוחא סתימאה שכל הנעלם מכל רעיון, און ע"י המס"נ שלו נתגלה הסדר בעבודה בדרך מלמטה למעלה, און ער איז גיווען רבי, און אַז עס איז פּראַן אַ רבי איז פּראַן חסידים (ובתוך כך התחיל הרה"ח הרי"מ לבכות בדמעות שלישי עד שכל המסובים התפלאו, והתחילו לבקש אותו כי לא יבכה ולא הועיל מאומה עד כי הרה"ח הר"ל נ"ע האָפּמאַן אמר איצטער איז אַ זמן פּון אַ שמחה משולשת דער יום הולדת פּון בעש"ט, דער יום ההתגלות, און באַיין רבי'ן איז שמחת חתונת בנו יחידו, וואָס איז דאָס פּאַר אַ וויינען, פּאַלטאַווער רב, מיא דאַרף תשובה טאָן. והתחיל לנגן כי הר"ל ה' מגן נפלא, וכל המסובים עזרו על ידו והחסיד ר' שלום ר' הלל'ס והרא"ש הלכו לרקד ואחריהם כל המסובים מלבד הרי"מ שהי' נשען בראשו על ידיו ובוכה, וימזגו את הכוסות לאמר לחיים, ובתוך כך פסק הרי"מ מלבכות, ויאמר בקול בוכים דער רבי האָט מיר יעמולט געזאָגט, אַז עס איז פּראַן אַ רבי איז פּראַן חסידים) אַבער חסידים וואָס טוען, אַז מיא איז אַבער אַ חסיד, ניט קין חסיד, מאַכט מען דעם רבי'ן אויס רבי. דער רבי איז גיווען אַ רבי, האָט גימאַכט חסידים, און חסידים מיט דעם וואָס זיי זיינען גיווען חסידים ואנשי מעשה בעבודה שבלב, האָבין זיי מחזק גיווען דעם רבי'ן⁶⁹.

ז.

תמול⁷⁰ ספרתי כי אלו הג' שעות שהי' כ"ק רבינו הגדול בדירת המנגד צער אותו ביותר מכל ענין המאסר כו', און אַז ער האָט ניט גיוואָלט אַוועקגיין פּון קרעפּאַסט ווען מיא האָט אים מבשר גיווען מגאולתו.

דער גאַנצער ענין התפיסה איז גיווען בהסכּם כ"ק רבינו הגדול ניט נאָר כ"ק רבינו הגדול נאָר כל צדיק וצדיק הוא מושל ושולט על כל

69) ראה ערכין יז, א: דור לפי פרנס או פרנס לפי הדור (לקו"ש חט"ו ע' 502 ובהערה 1).

70) לעיל ע' 71.

ענינים הגשמיים⁷¹, תורה איז אַ בעל דעה אויף וועלט, און אַלע עניני עולם זיינען משועבד צו תורה, איז במילא דאָס וואָס עס דאָרף טרעפן מיט אַ צדיק איז דאָס נאָר בהסכמת הצדיק, איז מובן אַז די תפיסה איז גיווען בהסכמת כ"ק רבינו הגדול.

ווען דער רבי וואָלט ניט מסכים גיווען וואָלט מען אים ניט תופס זיין, די רא"י פון דער נסיעה לפטרבורג, איז פרייטיק גיבליבן שטיין די שוואַרצע ביידל⁷² און עס האָט ניט גיהאָלפן די פיר פערד וואָס מיא האָט צוגישפּאַנט אויף שלעפּין דעם וואָגען עס האָט זעך ניט גירירט פון אָרט, וויילע דער רבי האָט ניט גיוואָלט.

זעכס שעה פאַר זמן הדלקת נרות האָט דער רבי ניט גיוואָלט ווייטער פאַרין, האָט זעך די ביידל אָפּגישטעלט אין מיטן וועג, און ניט⁷³ פון אָרט. און אַז דער גענעראַל מיט די זשאַנדאַרין האָבן פאַרשטאַנען אַז דאָס איז ניט קין גלאַטע זאָך וואָס מיט אַמאָהל האָט זעך צובראָכן די אַקסין⁷⁴ פון ביידל⁷⁵, און אַז מיא פאַריכט די אַקסין, פאַלט אַ פערד, פריינגט מען נייע פערד און אַז זיי קאָנען ניט רירן דעם וואָגען פון אָרט, האָבען זיי גיבעטן פאַ כ"ק רבינו אַז ער זאָל געבין רשות צו פאַרין אין אַ דאָרף דערביי, האָט דער רבי ניט גיוואָלט, האָבן זיי גיבעטן ער זאָל געבין רשות אַריבער פירן דעם וואָגען אָן אַ זייט אין פעלד, אויף דעם האָט דער רבי מסכים גיווען, און דאָרטין איז מען גיווען ש"ק. דאָס איז צוויי דריי וויאָרסט נעבין דעם מושב – סאַליבע רודניא – וואָס נעבין דער שטאָט נעוועל.

76 החסיד ר' מיכאל הזקן מנעוועל⁷⁶ הי' מספר שהוא הכיר חסידים שהם

(ג) הערה: וכמאמר כ"ק רבינו הגדול⁷⁵ צוחין⁷⁶ אף עקתין⁷⁷ וכו'.

(71) ראה גם ד"ה אתה אחד תשמ"ב (ס"ה מלוקט ח"א ע' תנו. בהוצאה החדשה – ח"ב ע' נו).

(72) שוואַרצע ביידל: ראה שיחת יט כסלו שנה זו (לעיל ע' כה).

(73) ניט: אוצ"ל: מיט גירירט.

(74) = צירי העגלה.

(75) ראה גם שיחת יום א דהג הפסח תש"ג (לקמן חלק ג ותי, א).

(76) ע"פ הפיוט „אומר בשבחין“.

(77) = צירי העגלה „אַקסין“ – „עקתין“ צעקו („צווחין“).

(78) הרה"ח ר' מיכאל בלינער. מההולכים רגלי להצ"צ. נתחנך אצל הרה"ח ר' פרץ חן. איזה זמן

ידעו והראו באצבע את המקום אשר בו שבת כ"ק רבינו הגדול, והוא בעצמו הלך לשם לראות את המקום ובכל הדרך משני הצדדים עמדו אילנות – וויערבי – ישנים ושבורים, ובמקום ההוא אשר העבירו אח"כ את העגלה שישבתו שמה ה' בסמוך אילן גדול – בערָאָזע – אילן יפה במאד מרובה בענפים, וכשהי' החסיד הר"מ נ"ע מדבר בזה ומבאר פרטי המקום האָט ער געהאַט חיות און איז גיווען בהתעוררות של יראת שמים ורגשי מדות תרומיות מראיית האילן יותר מכמו שעתה מתעוררים מלימוד בענין של עבודה.

ח.

(דאָס איז אפילו אַ מאמר המוסגר עס איז ניט נוגע צו דעם סיפור הענין וואָס מיא דערציילט, אָבער דאָס איז נוגע אין גאַנצין מהות פון חסידים, און עס איז נוגע זיך און וואָייב און קינדער זאָלן גיזונט זיין, וכמאמר הידוע⁷⁹ הכל תלוי בלב והלב תלוי בכיס, דער ראשית העבודה באַ חסידות'שע יונגע לאַייט איז גיווען ראַייבין זעך אַרום עלטערע חסידים, און במוחש זעהען מיר אַז מיא וויהל עס זאָל ווערין וואַרים אין שטוב דאַרפמען הייצין די אייווין, אַז באַ אידן זאָל ווערין אַ חום דקדושה אַ חיות אין אַ מצוה און אַ גישמאַק אין לערנען דאַרף מען הייצין די אייווין, התעוררות הלב, און התעוררות הלב ווערט נאָר דורך שמושה של חסידים ואנשי מעשה, און דאָס איז הכל תלוי בלב, והלב תלוי בכיס, צו האַרץ דאַרפמען האַבין עפּיס מזומן אויך, האַרץ אַליין איז ניט מספיק, מיא דאַרף האַבין מזומענע סחורה, עס דאַרף זיין אַ שמירה מעולה אין די קביעות עתים וואָס מיא לערינט בכל יום ויום, די שעה וואָס מיא לערינט איז דאָס נוגע זיך און בני בית שי'. איצטער זיינען פראַן אַזעלכע וואָס האַנדלען אויף קרעדיט, אַ האַרץ איז פראַן עס ציהט און מיא קומט צואַ אַ חסידות'שן פאַרבריינגען, מיא ווערט נתעורר אָבער דער מזומן פעלט, דער קביעות עתים לתורה.

לט

התפרנס ממלאכת עשית תנורים ובעת מלאכתו ה' מדבר בתורת הדא"ח. בזקנותו ה' משפיע בישיבת תר"ת. הצטיין באהבת ישראל, מבעלי העבודה. נפטר במוצש"ק כ"ח מרחשון תער"ב. ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 39-40 בהערה. ספר השיחות תרצ"ז ע' 236. וש"נ.

(79) ראה ירושלמי תרומות ספ"ח.

אַלע דאַרפן וויסן און אַלע ווייסן, אַז דער אידישער לב טוב וואָס עפ"י תורה בכלל, און דער חסידות'שער לב טוב בפרט, איז אַ גליק קוואַל – מעין של אושר – אין פאַמיליען לעבין דאָס איז די גרעסטע ברכה און ווי ידוע ומפורסם אַז דער ריינער אידישער תורה'דיקער פאַמיליען לעבין איז דאָס איינער פון די גרעסטע גליקן וואָס איז פראַן אין דעם מענטשליכען לעבין, און דאָס קומט נאָר פון דעם קביעות עתים לתורה בחברותא וצוותא טבא. איצטער רעדט מען אין דעם דרך אגב, אין אַ מאמר המוסגר, נאָר דער ענין האָט אַ גרויסן חשיבות אין חיי בית ישראל, און מיא דאַרף זעך אויף דעם אָפּשטעלין ביחוד, וואָס דאָס איז כולל טובת בני ישראל און בנות ישראל וילדיהם שי).

ט.

דער סיפור פון דער נסיעה לפטרבורג גיט אונז אַ מוחש'דיקן מופת אויף דעם וואָס מיא האָט גירעדט אַז כל ענין וענין וואָס עס טרעפט זעך מיט אַ צדיק בכלל און אַ צדיק ונשיא בישראל בפרט איז דאָס נאָר בהסכמת הצדיק, אַז דער רבי האָט ניט געוואָלט פאָהרין איז דער וואָגין גישטאַנען, און אָפּגעשטעלט האָט ער זעך ואו און ווען דער רבי האָט גיוואָלט.

78 ווען דער וואָגן וואָלט זעך אָפּגישטעלט בעת זמן הדלקת נרות וואָלט כלל קין חידוש ניט גיווען, אויך אפילו אין אַ זאָך וואָס שלא בידיעה כמו המעשה⁸⁰ וואָס הגאון הגביר ר' יהושע ז"ל צייטליס⁸¹ האָט גיוואָלט אויספרוויין דעם רבי'ן מיט יין וואָס נגע בו נכרי ולא עלתה בידו, ואמר לכ"ק רבינו הגדול עליכם נאמר⁸² לא יאונה לצדיק כל און, דאָס אַלץ איז קין פלא ניט, אָבער אַז דער וואָגין זאָל זעך אָפּשטעלין האַלב עלף פראַייטיג אין דער פריא און ניט⁸³ פון אָרט, דאָס איז אַ פלא נפלא פון מופתי ה' במוחש כמו כל הנסים הגלויים.

אשר על כן פאַרשטייען אַלע גאַנץ קלאָהר אַז אַזאַ מאַן דאמר און

(80) ראה שיחת אחש"פ תרצ"ד (לקמן וקמו, ב).

(81) ראה אודותיו – שיחת ליל שמח"ת שנה זו (לעיל ע' יא).

(82) משלי יב, כא. וראה לקו"ש ח"ה ע' 187 הערה 23.

(83) ניט: אוצ"ל: ניט רירן זיך.

בעל דעה אויף גשמיות ווי דער רבי איז גיווען, האָט גיהאָט בכח גאָר ניט גיין אין תפיסה, און ער האָט זעך ניט גידאַרפט באַהאַלטן אפילו אַ שעה אויך, און אַז ער איז גיגאַיינגען אין תפיסה איז דאָס גיוויס צוליב אַ כוונה פנימית אין עבודה.

אברהם אבינו האָט פותח גיווען דעם צנור מס"נ על קדה"ש⁸⁴, און דער רבי האָט פותח גיווען דעם צנור מס"נ אויף עבודת ד' בתורת החסידות, וואָס פון אַלעמדעם פאַרשטייט מען אַז דער כללות ענין פון דער תפיסה איז דאָס מער ניט ווי אַ הלבשה ברצון, שלא להשתמש בדרך למעלה מן הטבע.

דער ענין וואָלט זיין שטאַרק נוגע מבאר זיין אים בפרטיות, וואָס פון דעם וואָלט מען פאַרשטאַנען אַ אפס קצה לכל הפחות פון דעם רבי'נס אהבה פנימית ועצמות⁸⁵ צו אידן בכלל — וואָס ער האָט גיוואָלט אַז אַלע זאָהלין אָנהייבן לעבין מיט אַ חיות אין תורה ועבודה בדרך החסידות — און חסידים בפרט, און די אהבה האָט דער רבי נוטע גיווען בהאדמו"רים הרביים הבאים אחריו, וואָס מבאר זיין דעם ענין בדרך אגב איז אי אפשר, דער ענין איז כדאי לקבוע ברכה לעצמו, באריכות הביאור הדרוש לו, נאָר איך דערמאָן דאָס בקצרה בכדי חסידים זאָלן וויסן אַז זיי זיינען ח"ו ניט עלינט, וואָרום אַזאָ אהבה עצמית ופנימית איז אַ נצחית לדורי דורות ביז משיח, אַז מיא וועט זוכה זיין זיך זעהען בתחיית המתים, מיט די רביים פנים בפנים בפנים מאירות ופנים מסבירות.

י

נאָך דער קורצער הקדמה פון דעם העדר תפיסת מקום באַיין רבי'ן די תפיסה וכל עניני המיצר ר"ל, וועל איך אייך דערציילן אַ מעשה.

בחורף תרס"ו ה' כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואני ביום ההלולא של כ"ק רבינו הגדול, כ"ד טבת, במאָסקוואַ, והיו צריכים למנין לתפלת המנחה ובחורף שהוא יום הקצר — וגם כידוע אופן הישיבה אז במאָסקוואַ ה' ע"י דאָווערענאָסטין⁸⁶ וכל איש יהודי ה' צריך לשמור א"ע בהילוכו

(84) ראה אוה"ת נ"ך ח"ג ע' ארנג. סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב.

(85) ועצמות: אוצ"ל: ועצמית.

(86) רשיון מיוחד.

ברחוב שלא יכירו בו, פן יכולע לו כנודע – עלה זאת בכבודות גדולה להתקבץ יחד ובפרט לשעה קבועה, ואמר אז כ"ק אאמור"ר הרה"ק, לו ידעו גדול הענין של ה"אמן" מקדיש זה, וויפיל ברכה והצלחה ער גיט בנר"ן חי' יחידה, ברוחניות ובגשמיות, בבני חייא ומזונא לדורי דורות, וואָלט גיווען כמה וכמה מנינים, ואח"כ החלו להתקבץ אחד לאחד, כ"ק אאמור"ר הרה"ק הי' זהיר בתפלה בזמנה ובפרט בתפלת המנחה – ובכן הוא כבר התפלל מנחה – והמשלים להמנין בא החסיד ר' ברוך שלום הכהן ז"ל רודנער⁸⁷, והתפללו מנחה. ואמר כ"ק אאמור"ר הרה"ק, יש קדישים שהוא בשביל הנפטר, ויש קדישים שהם תועלת להאומרים, ויש שלהאומרו הוא סולם ולהשומע הוא צנור, די ערשטע ד' תיבות פון קדיש זיינען ר"ת יוש"ר⁸⁸, שהמשכה תהי' ביושר בטוב הנראה ונגלה.

א תלמיד ביום ההלולא של רבו עומד בהתקשרות של נר"ן חי' יחידה שלו עם מורו ורבו.

א איש פשוט גם הוא ח"ו בישבו בתפיסה ל"ע, איז ווערט מען איידעלער, ועאכו"כ כ"ק רבינו הגדול וגם שהי' תפוס על ענין התגלות פנימית התורה, און האָט גיהאַט אויף דעם מס"נ בפועל, וכידוע ג"כ שבת רבינו הגדול נסתלקה עי"זי. ולאחר מס"נ ודביקות כזו עם א"ס ב"ה ורבותיו הק', יובן עד כמה שנגע לו כל ענין המאסר (היינו העדר תפיסת מקום) ואפשר להבין מזה אַ קצת השערה אין דעם ענין אלקי וואָס רבינו הגדול זיצענדיק אין פעטראָפּאָוולסקי קרעפּאָסט, זייענדיק אין איינעם מיטן מגיד און הערינדיק דעם בעש"ט נ"ע, עד כמה שנגע לו (הצער) בענין הזמן של שלש שעות שישב בבית המנגד.

איצטער איז דער ענין פון דעם וואָרט וואָס גייט בקבלה אַז אותן הג' שעות שישב כ"ק רבינו הגדול בבית דירת המנגד הי' לו אז צער גדול יותר מכל האמור, מובן היטב.

(ד) הערה: עיין לקמן אות י"א וי"ד⁸⁹.

(87) תר"ל – יג שבת תרצ"ב. ראה אודותיו – אגרות קודש ח"ד ס"ע תט ואילך. יומן אד"ר תרפ"ז (ספר השיחות תרפ"ז ע' 140. ע' 145. ע' 156 ואילך). ספר "לב הארי" (כפ"ח, תשס"ט) ע' 21 ואילך.

(88) = יתגדל ויתקדש שמי' ובא.

(89) ע' פ ואילך. ע' פד ואילך.

יא.

אין משך פון די פינף יאָר תקמ"ח – תק"ן⁹⁰ האָט זעך דער עדת החסידים ב"ה זייער פאַרשטאַרקט הן בכמות והן באיכות דאָס הייסט אַז די אַלע תלמידי ג' החדרים האָבין זעך מתפשט גיווען אין מקומות שונות, וכידוע אַז דער רבי אַליין איז גיווען אַ מסודר גדול און אַ מצביא, ובענין הנהגה בהתעוררות ה' לו סדר קבוע ומעובד, וויא איך האָב אַמאָל איינעם גישריבין במכתב ארוך אַ חלק גדול ממה שרשום אצלי במה ששמעתי בענין זה, הנה במשך החמשה שנים הללו נתרבו ת"ל חסידים בעלי דעה רחבה, והמנגידים ראו כי עדת החסידים היא עדה שלמה והכירו בתלמידי כ"ק רבינו הגדול הנוסעים בהמדינה לפרסם תורת הבעש"ט נ"ע כי הם גדולי ישראל בתורה ויראת אלקים, ואשר בכל עיר ועיר עושים נפשות רבות לחסידות, עוררו מחדש את הגאון מווילנא, וכידוע אשר בתחלה מאן לשמוע אליהם, ואלו הבעלי נצחונות אשר חפצו במחלוקת הוכרחו לסבכו בכחש ומרמה ולהביא לו ידיעות בדיבות ומלשינות על דרכי החסידים בכלל וביטול תורה בפרט.

בעת ההיא⁹¹ בשנת תקנ"א-ב' ת"ל פרחו שושנת החסידות ושלטה עין רע של השם עינו הרעה במקדש ראשון ושני והי' ר"ל קטרוג גדול למעלה, בקיץ ההוא⁹² שלח כ"ק רבינו הגדול את הרה"ח ר' יעקב נ"ע סמיליאנער⁹³ לכ"ק הרה"ק ר' נחום זצוקללה"ה⁹⁴ עם פ"נ עבירו ועבור כללות ענין החסידות, וקרא לבתו הרבנית הצדקנית מרת דבורה לאה⁹⁵

90 די פינף יאָר תקמ"ח – תק"ן: אוצ"ל: תקמ"ח – תקנ"ב. ראה קטע שלאח"ז.

91 בהבא לקמן – ראה רשימת המאסר (לקמן חלק ד ותרסה, ב ואילך). ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 39 ואילך. ע' 55. ע' 64 ואילך. תש"א ע' 146. תש"ג ע' 59. תש"ח ע' 194. – וראה לקמן סעיף יד (ע' פד ואילך) – המשך להמסופר כאן.

92 ראה לקמן סעיף יד (שם). וראה גם בית רבי ח"א פכ"ד (נת, א).

93 שד"ר לגביית מעות ארץ הקודש. ראה אודותיו ב"מבוא" לאגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ע' 17 ואילך. וש"נ. וראה שיחת כ"ה שבט תרצ"ו (לקמן חלק ב ורב, א ואילך). ספר השיחות תרצ"ז ע' 227.

94 הרה"ק ר' מנחם נחום מטשערנאָביל. מתלמידי הבעש"ט והרב המגיד ממעוריש. נולד בשנת

ת"ץ. נסתלק י"א מרחשון תקנ"ח. מח"ס „מאור עינים". נסתלק יא מרחשון תקנ"ח.

95 נולדה בשנת תקכ"ז (רשימת רבינו „אופן ההשתלשלות בהתייסדות חסידות חב"ד דור ראשון,

דור שני (קה"ת, תשס"ט) ע' יז הערה (ט).

אמו של כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הצמח צדק, ואמר לה הכוונות שכיוון בקריאת שמה (פירוש למי כיוון⁹⁶, שהרבה דבורה'ס והרבה לאה'ס היו), וסיפר לה כל פרשת הענין בגודל עבודתו בענין התפשטות תורת רבותיו הק', והמצב הטוב אשר ת"ל הענין מתקבל בהצלחה גדולה, אבל גירא בעינא דשיטנא כו'⁹⁷, ואשר נפסק עליו למעלה כו', און ער רעכינט אַז די המשכות אין עולם התחתון וועלין זעך קאַנען פירן פון עולם העליון אויך, דאָס האָט גיפועל'ט עבודה, נאָר דאָס איז ניט קיין הנהגה פון תיקון. בתו לא ענתה כלום ע"ז והלכה לה, ובמשך זמן באה ואמרה לו, אויף דעם טאָר ער ניט מסכים זיין, דאָס בשום אופן ניט. וקראה איזה נבחרים ובעלי סוד מתלמידי רבינו וסיפרה להם הענין בקצרה, ואמרה לפניהם:

דער טאַטע בשו"א ניט, זי נעמט אויף זיך אָפּבייטן⁹⁸, בכדי דער טאַטע זאָל דורכפירן דעם זיידענס און עלטער זיידענס כוונות און רצונות, וואָס דאָס איז דער רצון העליון.

מרגלא בפומי' דבני כ"ק רבינו הגדול לקרא את הרב המגיד נ"ע בשם דער זיידע, ואת הבעש"ט נ"ע בשם דער עלטער זיידע⁹⁹.

יב.

אַ אַמאָליקער דעם טאַטענס אַ פאַרבריינגען איז יעדער וואָרט אַ פעריל, מרגליות טובה, במשך הזמן ווערט מען אַלץ נעהענטער אויף צו פאַרשטיין אַ אַלטין וואָרט, און עס ווערט גאָר אַנדערש קלאָהר און ליכטיק, יעדער וואָרט וואָרעמט און מאַכט גוט, און אַז מיא טראַכט אין דעם פילט מען זיך ניט אַזיי עלינט. אין גשמיות זעהען מיר, באַ דעם וואָס האָט איינצילטע פעריל, טייערע גוטע סחורה, אָבער דאָס איז פאַרט איינצילטע פעריל, אַט די זעלבע פעריל אַז מיא ציהט זיי אַרוף אויף אַ

96 ראה ספר השיחות תש"ד ע' 65.

97 קידושין ל, א.

98 זי נעמט אויף זיך אָפּבייטן: בענין ה"חילוף" וכו' – הרי פשוט שאדה"ז לא דרש זה מבתו או מחסידיו, אלא לאחר שהתנדבו לא ה' בידו להשיב. וידוע שכבר נתפשט המנהג במדינותינו מלפנים שהיו "מנדבים" שנים ועושים חילופים (מכתב י' סיון תשל"ו – אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חל"א ע' רכו).

99 ראה אגרות קודש ח"ב ע' שסב. נתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1136 ואילך.

שנירל מיט אַ סדר מסודר, איז אין די פּעריל אַליין איז קיין שום נייעס ניטאָ, נאָר עס איז גאָר אַן אַנדער יופי, עס בעלייכט דעם גאַנצין אַרום, און עס שאַפט זעך אַ אויר זך.

יג.

מב

בשנת תרל"ט הי' הקביעות של י"ט כסלו ביום א', בש"ק י"ח כסלו אמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש את הדא"ח ד"ה אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ¹⁰⁰. ויבאר כי ע"י העבודה דגוי אחד בארץ¹⁰¹ נעשה האחדות באתה ושמך, ויבאר ההפרש בין האחדות העצמי דאתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם¹⁰², ובין האחדות שנעשה ע"י העבודה.

הסדר בכלל אצלו הי' אשר בליל א' של י"ט כסלו היתה הסעודה נקראת על שם כ"ק א"ז הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע¹⁰³, והי' שוהה בערך ט"ו או כ' מינוטן, והי' אומר דאָס איז די סעודה וואָס דער אייניקל פּראָוועט, ולמחרת ליל ב' די"ט כסלו (היינו מי"ט לכ') היתה הסעודה העיקרית והי' יושב עם המסובים כחמשים מינוטן עד שעה בערך וסיפר אז.

דער רבי – רבינו הגדול – קומענדיק פּון דירת המנגד¹⁰⁴ וראה גודל השמחה של החסידים עד כי התגוללו ברחובות פטרבורג¹⁰⁵, הי' מפחד ופחדו הי' לא מהענין עצמו, כי חירות גמורה ניתנה לו, כ"א פחדו הי' מההתרחבות וההתפשטות של הנצחון. למחר ביום ד' בקר אחר התפלה (י"ט כסלו הי' אז ביום ג' בשבוע), אמר כ"ק רבינו הגדול¹⁰⁶, על יום הרביעי נאמר¹⁰⁷ יהי מארת חסר כתיב¹⁰⁸, ופירש כפירוש הרמב"ן¹⁰⁷ שאור

100) נדפס בסה"מ תרל"ט ח"א ע' מ ואילך. הנחת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב – שם ע' רב ואילך. וראה

סה"מ תרצ"א ע' קסט ואילך.

101) שמואל"ב ז, כג.

102) תפלת השחר.

103) אשת כ"ק אדמו"ר מהר"ש. ראה אודותה – רשימת „דברי ימי הרבנית רבקה” (קה"ת, תשע"ד).

104) ראה שיחת יט כסלו שנה זו (לעיל ע' נז). לעיל ס"ז ואילך (ס"ע עד ואילך).

105) ראה שיחת יט כסלו תשכ"ב (תו"מ התוועדויות תשכ"ב ח"א ע' 263 ואילך).

106) ראה שיחת ש"פ וישב תשח"י (תו"מ התוועדויות תשי"ח ח"א ע' 259 ואילך).

107) בראשית א, יד.

108) ירושלמי תענית פ"ד ה"ג. פרש"י עה"פ.

שנברא ביום ראשון שמש ג' ימים¹⁰⁹ ג' דורות הבעש"ט הרב המגיד – און האָט זעך אָפּגישטעלט. (וסיים כ"ק רבינו הגדול) ביום הרביעי איז נטלו המאורות¹¹⁰ אָבער בו ביום איז נתלו המאורות נתלו בת"ו, איצטער ווענדעט זעך אָן חסידים, בכם הדבר תלוי.

במשך יום הד' נתודע ענין החופשה בכל העיר פטרבורג ולפנות ערב התאספו אנשים המון רב, האָט דער רבי געזאָגט אַז ער וועט ניט זאָגין קיין חסידות, זיינען צוגעגאָיינגען צוויי אידן וועלכע האָבין זעך דורכגישלאָגין דורכן גרויסען עולם ואמרו – לרבינו הגדול – מיר האָבין זעך פּאַרשלאָגין אין ראסיי, עד ד' בנו, אַז מיר דינען דעם אויבערשטין און זיינען מקיים אַלץ וואָס מיר ווייסן וואָס אין דער הייליקער תורה שטייט, רבי זאָגט תורה און מאַכט אוינז שטאַרקער דיא האַרץ צוא עבודת הבורא ב"ה.

כעבור איזה זמן יצא כ"ק רבינו הגדול אל החצר ואמר דרוש המתחיל כמים הפנים כו', ואף כי ה' הקור גדול, איז גיוואָרין וואָרים עס האָט דורכגינמען אַלע ביינדיליך, בלשון זה שמעתי – מכ"ק אאמו"ר הרה"ק. –

איידער דער רבי האָט געזאָגט די חסידות אמר¹⁰⁶:

כתיב¹¹⁰ זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה, זה דור דאָס איז אַ דור, אַז די דורשיו די מנהיגי ופרנסי הדור¹¹¹ זיינען מבקשי פניך, פנימית א"ס, אַז יעקב סלה, אַז אַ פשוטער איד וואָס דאָס איז יעקב י' עקב¹¹², איז ער בכל מקום ובכל זמן בבחי' סלה¹¹³, שטאַרק מיט די שטאַרקייט און נצחיות פון א"ס, ויאבק איש עמו¹¹⁴, העלו אבק עד כסא הכבוד¹¹⁵, והל"ל

(טו) וכן"ל דהסתלקות הבעש"ט נ"ע ה' ביום הרביעי.

109) ב"ר פ"ג, ו ובמתנות כהונה שם. תנא דבי אליהו זוטא פכ"א.

110) תהלים כד, ו.

111) ראה גם סנהדרין לח, ב.

112) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א

ויצא כא, א. ובכ"מ.

113) ראה עירובין נד, א.

114) וישלח לב, כד.

115) חולין צא, א.

וילחם מהו ויאבק, אלא דיש מלחמה שנמשך מהאבק בלבד, וכמו במחלוקת הנעשה ע"י מחרחרי ריב וואָס כל יניקתם הוא מן האבק. ואח"כ אמר כ"ק רבינו הגדול הדרוש כמים הפנים וגו'.

מג

ואמר כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש, כי יסוד המאמר הוא תורת הבעש"ט נ"ע, ושאלו כ"ק אאמו"ר הרה"ק – על יחידות – האם שמע רבינו הגדול זה המאמר מרבו הה"מ או ששמע אותו בישיבתו במאסר, השיבו בפנים צהובות אַז מיא וויל אַלץ וויסין ווערט מען פריא אַלט. און אַז ער – כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש – האָט דערזען – מספר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק – אַז עס האָט מיר אָנגערירט עד וכו' ¹¹⁶ (כידוע ביטולו הגדול של כ"ק אאמו"ר הרה"ק לפני כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מוהר"ש, ובפרט בעת יחידות) אמר לי, סדר העבודה הוא מלמטה למעלה, ולא מלמעלה למטה ע"י גילוי.

בדרוש כמים הפנים דשנת תרל"ט ¹¹⁷ מדובר כל ענין הנ"ל דזה דור כו' ויש ע"ז ב' הנחות (א' של כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלא השלימה ¹¹⁸, וש' רמ"ל ¹¹⁹ כל המאמר ¹¹⁹).

יד.

הפ"נ להרה"ק ר' נחום מטשערנאָביל ¹²⁰ שלח התחלת חדש אלול, בליל ר"ה (ליל א') אחר התפלה יצא כ"ק רבינו הגדול, וידוע אשר מנהגו ה' שלא דיבר כלל בליל א' של ר"ה, ובשנה ההיא שינה ממנהגו ושאל ואו איז דבורה לאה, וכשראה אותה התחיל לאמר לשנה, ואך הספיק לאמר התיבה לשנה, קפצה ואמרה לאב' – רבינו הגדול – לשנה טובה תכתב ותחתם (כידוע אשר הנוסח הקבוע הוא לשנה טובה תכתב ותחתם

(טז) דודי הרה"ח רמ"ל ש' גינזבורג ⁴⁴.

116) אָנגערירט אין דער זיעבטער ריפ [= נגע בצלע השביעית] (תורת מנחם רשימת היומן ע' שכ – משיחה זו).

117) סה"מ תרל"ט ח"א ע' מט ואילך.

118) סה"מ שם ע' רו ואילך.

119) לע"ע אינו תח"י.

120) ראה לעיל סעיף יא (ע' פ ואילך).

בלשון יחיד¹²¹, ולא בלשון רבים תכתבו וכו', וכן היו אומרים לכל כ"ק אבותינו רבותינו הק') טאטע ניט ריידין.

86 ולמחרת ביום ב' ר"ה אמר רבינו הגדול חסידות עד הבדלה – רבינו הגדול ה' אומר דא"ח ביום א' וביום ב' דר"ה – ואחר הבדלה קרא את בתו מרת דבורה לאה הנ"ל ואת אישה הר' שלום שכנא¹²² לחדרו, והרש"ש עמד אצל הכותל ובכה, ואמר וואָס טוט מען מיט אַ קינד פון 2 יאָהר¹²³, און אַזאַ קינד. וביום צום גדלי' נסתלקה, ולקח רבינו הגדול את נכדו הצ"צ לחדרו ושם ה' ישן.

כשנעשה בן ג' שנה ציוה רבינו הגדול שישן אצל ארון הס"ת, אין ד' אמות של תורה.

פעם א' בהיותו בחדר כ"ק רבינו הגדול (אחר פטירת אמו) התעורר כ"ק אדמו"ר צ"צ משנתו ובכה, ואמר מאמע נעם מיך צו צו זיך, ואמו זצ"ל האָט אים צוגיקלאַפּט ואמרה, ניין, ניין, שלאָף רוהיג דער זיידע איז דאָ, זאָיי באַיין זיידען.

טו.

קודם הבר מצוה של כ"ק אאמו"ר למד עמו אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, תניא. וסיפר לו אז ג' דברים.

א) ברוך השם וואָס דער [עלטער] זיידע דער רבי (אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש כשהי' אומר דער עלטער זיידע כוונתו היתה לרבינו הגדול,

121) בלשון יחיד ולא בלשון רבים תכתבו וכו', וכן היו אומרים לכל כ"ק אבותינו רבותינו הק': לכאורה הכוונה שאפילו כשמאחלים לאדם נכבד, שבד"כ פונים אליו בלשון רבים, הנה נוסח האיחול נאמר בלשון יחיד. משא"כ כשמאחלים לרבים, אומרים בלשון רבים (ראה גם ספר השיחות תש"ה ע' 3. ר"ד ער"ה תשכ"ד (תר"מ התוועדויות תשכ"ג ח"ג ע' 259)). ועוד.

122) בן הרה"ח ר' נח אַלטשולער, מחסידי הרה"ק הרמ"מ מהארדאק. רש"ש ה' מהמביאים את ספר התניא לבית הדפוס בפעם הראשונה בשנת תקנ"ט (ראה הסכמת הרה"ק ר' משולם זוסיל מאניפאלי בראש ספר התניא). והתעסק בשליחות רבינו הזקן בהדפסת הש"ס והטורים בסלאוויטא (ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן ע' רמט ואילך. ע' שנא ואילך. ע' שנה). ראה אודותיו – בית רבי ח"א פכ"ד (נת, ב ואילך). שיחת ש"פ במדבר תשמ"ב.

123) אודות שנת הולדת אדמו"ר הצמח צדק – ראה ספר השיחות תרנ"ץ ע' 266. וש"נ.

וכשהי' אומר דער זיידע או אונזער זיידע" כוונתו היתה על כ"ק אדמו"ר (האמצעי) נתפס בתקנ"ט ולא בתקל"ט, וואָס וואָלט ער דענסטמאָל גיטאַן, אז היו צריכים למקיפים וכו', ברענען די וועלט, און ניט דאָס איז די כוונה.

(ב) אגרת הקדש¹²⁴ המתחיל פותחין בברכה, נכתב ונתפרסם עשרה שנים קודם כתיבת אגרת קטנתי¹²⁵.

(ג) מתחלה¹²⁶ הי' אגה"ק קטנתי מסתיים ורוח נכאה כו' ואחרי אשר אמר – רבינו הגדול – ג' פעמים בליאָזנאָ המאמר כמים הפנים וגו' כפרש"י¹²⁷ ולא כתרגומו¹²⁸, אז הוסיף באגרת קטנתי הנ"ל התיבות „וכולי האי ואולי יתן ד' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'“, ובזה נטע אצל החסידים מדות טובות.

כאשר¹²⁶ כ"ק אדמו"ר הרה"ק למד עמי האגרת קטנתי, אמר לי אשר בעת שכ"ק אדמו"ר אביו אדמו"ר מוהר"ש למד אתו את האגרת קטנתי, ואמר לו אַז ווען דער רבי – רבינו הגדול – וואָלט ניט גישטעלט די דריי ווערטער „במדת אמת ליעקב“ (באגה"ק קטנתי) וואָלט ער גיהאַט נאָך חמשים אלפים חסידים, אָבער דער רבי מאָנט מדת אמת.

דער מגיד האָט געשיינקט דעם אַלטן רבי'ן אַ שמייכעל און דערמיט האָט ער – רבינו הגדול – גיקאַנט אָפקויפן די וועלט, ורק להיות כל עבודתו של כ"ק רבינו הגדול לנטוע ענין העבודה פנימית באַ חסידים, לא חפץ להשתמש בזה ששייך למקיפים שבנשמה.

טז.

בשנת ת"ר החלו להתפרסם קונטרסים מהלקו"ת ושו"ת כ"ק אדמו"ר צ"צ, וואָס ער האָט זעך אויפגישריבין מיט רבנים.

(יז) לפי שכ"ק א"ז הרבנית רבקה נ"ע ג"כ נכדתו.

(124) הועתק ב„היום יום“ ז מנחם אב.

(125) היינו בשנת תקמ"ט (ראה מכתב בדר"ח אייר תשכ"ח (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר חכ"ה ע' קב)).

(126) הועתק ב„היום יום“ י מנחם אב.

(127) משלי יט, יט: „כמים הללו, הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך, כן לב האדם לאדם, חברו, לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים“.

(128) וז"ל: „היך מיא והיך פרצופי דלא דמין חד לחד היכנא לביהון דבני נשא לא דמין חד לחד“.

בשנת תר"ג הכריחו את אדמו"ר צ"צ, בפטרבורג, שיסע על המדינה (הם כוונו אחרת בזה וכו' ואין כאן מקומו) ונסע עמו דודי זקני מהרי"נ¹²⁹, בשנת תר"ד, אשר עשה אז כ"ק אדמו"ר צ"צ נסיעה לשקלאָוו מאַהילוב ראָגאַטשאָוו זלָאָבין מינסק ווילנאַ, בחזירתו – סמאַרגאַן דאָקשיץ ובא לליובאַוויטש דרך פּאָלאָצק וויטעבסק.

88 בתחלת נסיעתו בהיותו בשקלאָוו, אמר לו בנו ד"ז הרה"ק מהרי"נ, כי הרבה אברכי החסידים בושים לכנוס על יחידות.

כשמוע כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ זאת, בכה בככי גדולה, ואמר וואָס הייסט מיא שעמט זעך, אַ זאָך וואָס עס איז נוגע אין נפשות ממש און מיא שעמט זעך.

אח"כ אמר ד"ז הרה"ק מהרי"נ לכ"ק אביו אאזמו"ר אדמו"ר צ"צ, כי הרבה מהחסידיים הזקנים זעהען אין דיר דעם זיידן.

והשיב – כ"ק אביו – אַ ודאי (בל' תמיה) באַ דעם זיידען איז אַ חסידות'שער בע"ב ווען ער איז גישטאַנען נעבין נאָך אַ אידן איז יענעם גוט גיוואָרין, פון זיינע מדות טובות, און אַ חסידות'שער יונגערמאַן אַז ער פלעגט קומען אין אַ אַרט פלעגט מען זען אַרומ אים קלייבן ווי בינען נעבין אַ פינשטאַק, די חסידות'שע יונגעלייט האָבין ליכטיק געמאַכט אידישע הייזער און האָבין פאַרפלאַנצט נטיעות טובות לדורי דורות.

יז.

לייענענדיק די בריף פון די רביים, הן מכתבים כלליים און הן מכתבים פרטיים זעט מען די אהבה וחיבה פון די רביים צו חסידים, די אהבה היותר גדולה בלשון בני אדם היא אהבת האדם לבנים, הנה באמת גם אהבה זו היא כלא חשיבי לגבי האהבה וואָס רבי האָט האָלט חסיד.

ידוע המעשה שרבינו הגדול הי' לו מחלה בחוטמו¹³⁰, אַז עס פלעגט באַ אים פון צייט צו צייט אַרויספאַלן שטיקליך פלייש, ואמרו על זה

(129) הרה"ק ר' ישראל נח בן אדמו"ר הצ"צ. ראה אודותיו – שיחת יט כסלו שנה זו (לעיל ע' כח).

וש"נ.

(130) ראה גם רשימת היומן של רבינו מיום כ' טבת תרנ"ו (קובץ „התמים“ חוברת ח ע' ה (שעט, א)).

הרופאים¹³¹ אַז דאָס נעמט זעך פון אַ שטאַרקע טיפּע ביינקעניש צו אַ זאַך¹³², והוא ענין נכספה וגם כלתה נפשי¹³³.

ואמר כ"ק אדמו"ר צ"צ, אַז אַלע מס"נ פון דעם זיידען – רבינו הגדול – זיינען כלא, לגבי דעם מס"נ פון אַפרייסן זעך פון דעם ועמך לא חפצתי¹³⁴, און אַפּגעבין זעך מיט טאָן אַ טובה, וועלן אַז אַ איד זאָל טאָן תשובה בכח עצמו און זיין אַ עובד אלקים באמת.

יח.

(הרבה לדבר בענין שצ"ל אהבת רעים, ואמר) איך בין מעורר חסידים און בעט חסידים אַז מיא זאָל ווערין מעהרער אויס גיבונדין מערער צונייף גיטראַגין, בכלל אַ איד דאַרף זיין זייער טייער, און חסידים בפרט, עס איז דאָך רעכט אַז עס זאָל זעך טרעפן אַז ערשט אין דריי חדשים אַרום דערוויסט מען זעך אַז באַ יענעם איז גיווען אַ שמחה, והשי"ת יעזור שתוכלו לבשר בשורות טובות ולקבל בשורות טובות.

תמימים בפרט און חסידים בכלל וואָס זיינען אויפגיוואַקסן אויף די הייווין (שמרים) פון אהבת ישראל, דאַרפן און מוזין זיין וואַרעמער, דער אַנדערער דאַרף פאַרנעמען דעם חשוב'ן אָרט, זיין שמחה איז מיין שמחה, מיין שמחה איז זיין שמחה.

כשנתקבלה הידיעה בליובאוויטש כי ר' אלחנן שי' מאַראַזאָוו¹³⁵ נשתחרר מעבודת הצבא, הלך החסיד הנודע ר' הענדל¹³⁶ בחצר בזמר

(131) ראה ספר השיחות תשי"ט ע' 285.

(132) ראה גם ספר השיחות תרפ"ז ע' 111.

(133) תהלים פד, ג.

(134) תהלים עג, כה. וראה לקו"ת תזריע כ, סע"א. סהמ"צ להצ"צ קלח, סע"א ואילך.

(135) הרה"ח ר' אלחנן דוב מאראזאוו. נולד ה' כסלו תרל"ח בעיר טשערקאס. בשנת תרנ"ז בא לליובאוויטש. ה' מהתלמידים הראשונים של ישיבת „תומכי־תמימים“ בליובאוויטש. במשך זמן שימש כמשגיח בישיבת „תומכי־תמימים“ אשר בליובאוויטש. לערך משנת תרד"ע שימש כמזכיר וגבאי אצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע. משנת תרפ"ב שימש כמזכירו של רבינו. בי"ד אדר ראשון תרפ"ז נאסר, ונידון לשלש שנים גלות בסיביר. בקיץ תרפ"ט, לאחר כשנתיים וחצי, חזר מגלותו לעיריה נעוול, לשם עברה משפחתו בזמן מאסרו. בחודש אדר א' תרח"ץ נאסר יחד עם קבוצה של חסידים, ולאחר חקירות ועינויים נרצח עלידי הג.פ.אוו. הי"ד. ראה אודותיו – ספר השיחות תרפ"ב ע' 28 הערה 1. תרפ"ט ע' 32 הערה 16.

(136) הרה"ח המשפיע ר' חנוך הענדל קוגל. בא לליובאוויטש ה' אלול תר"ג (אגרות־קודש ח"ג ע')

90 "חָאָנִיעַ אִיז אַרױס" וּנְכַנֵּס לְחֵדֵר כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק – הוּא הִי' מֵהַחֲשׁוּבִים בְּעֵינֵי כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק – וּסִיפֵר כִּי רֵא"מ נִשְׁתַּחֲרַר וְהִתְחִיל לְרַקּוּד בְּהַחֲדָר – וּגַם אֲנִי הֵייתִי בְּאוֹתוֹ מֵעַמֵּד – כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק עַמֵּד מְכַסּוֹ וְהִנִּיחַ יָד קִדְשׁוֹ עַל שְׁכָמוֹ – שֶׁל ר' הַעֲנַדִּיל – וּסְבַב עַמְדוֹ ג"פ, וְאָמַר לוֹ דַּעֲרַפְאָר וּוְעַל אֵיךְ אֵיידֵךְ זָאָגִין חֲסִידוֹת.

צִרִיכִים לֵיִיקֵר אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וּבִפְרֵט הַחֲסִידִים וּגְזַע הַחֲסִידִים וְצִרִיכִים לַעֲזוֹר לְכַאו"א בְּכָל מָה דַּאֲפִשֵׁר, אֲבָל כָּל עֲזָרָה צִרִיכָה לֵהוּיֹת בְּחֻכְמָה שְׁלֵא יְהִי' ח"ו מְלַבִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ, מֵיֵא דַּאָרְף וּוִיסִין וּוִיֵא צו מוֹכִיחַ זֵיין יַעֲנֵעַם, נִיט מְגַדִּיל זֵיין בְּצַעֲרוֹ – וּוּאָס דָּאָס וּוִיִּיס יַעֲנַעַר אָלִיין אוֹיךְ און עַס וּוִיִּיטִיקַט אִים אוֹיף דַּעַם זֵיין הַאָרֶץ – נֶאָר מֵיֵא דַּאָרְף יַעֲנַעַם מִקְרַב זֵיין לְכַתְחֵלָה מִיט אַ פִּינְגַּעַר דַּעֲרֹנְאָךְ מִיט אַ הַאָנְד וְכוּ', און בִּינּוּ לְבִין עַצְמוֹ דַּאָרְף עַר גוֹט וּוִיִּינַעַן אוֹיף יַעֲנַעַם לֹא טוֹב, און זָאָגִין אַ קַאָפִּיטַל תְּהִלִּים.

י.ט.

אַסַךְ גִּיטְרַאָכְט וּוִיִּינִיק גִּירַעֲדַט אַפּוֹלַע גִּיטְאָן, און אַלֶץ מִיט זִיךְ, דָּאָס אִיז גִּיווִוען דַּעַר מֵהוּת פּוֹן אַ אַמְאָלִיקֵן חֲסִיד.

אַ רַבִּי – כְּמוֹבֵן קוֹדֵם נְשִׂאוֹתוֹ – אִיז אַרִיין צו אַ רַבִּי'ן אוֹיף יַחֲידוֹת, וִיעֲנָהוּ:

דִּיין עֲבוּדָה אִיז טָאָן מִיט זִיךְ, בִּיז אַז יַעֲנַעַר זָאָל דַּעֲרַהֲעֵרִין, דַּעַר וְנוֹזְלִים¹³⁷ זָאָל וּוְעֵרִין בְּרִיִּיטַעַר, וְכַמְשַׁל הַאֲכַר הַמְבִּיא חֲטִים לְטַחוֹן, מִיִּינַט עַר אַז דַּעַר נַעֲזַל – מִקּוּם שְׁמֵשׁ יוֹצֵא הַקֶּמַח – גִּיט דִּי מַעַל אֲבָל הַטוֹחֵן יוֹדַע אַז מֵיֵא שִׁיט אַרִיין אוֹיבֵן אִין קַאָשׁ – מִקּוּם שְׁנוֹתָנִים שֵׁם הַחֲטִים – אִיז דַּעֲנַסְטֵמָאָל דָּאָ מַעַל אִין נַעֲזוֹל, אֲבָל תְּנַאִי בְּדַבַּר שְׁצִרִיךְ לִיתֵן חֲטִים אִין דַּעַם קַאָשׁ, נִיט קִיין זָאָמַד, וְכִיּוֹצֵא בִּזְהָ, און אוֹיב מֵיֵא שִׁיט זָאָמַד וּוְעַט נִיט זֵיין קִיין מַעַל. וְלִכֵּן חֲסִידוֹת צִרִיךְ לֵהוּיֹת בְּלִי פְּשׁוֹת בְּכַדִּי אַז דַּעַר מו שְׁטִיקַל בְּרוִיט וּוּאָס וּוְעַט אַנְקוֹמַעַן צו יַעֲנַעַם, זָאָל דָּאָס זֵיין לַחֵם לֵהַחִיּוֹת.

תה), וּנְפִטֵר שֵׁם ט' טַבַּת תְּר"ס. רֵאָה אוֹדוֹתוֹ – קוֹבֶץ "הַתְּמִים" חוֹבֵרַת א ע' עַט (מֵא, א) וְאִילֶךְ. סִפֵּר הַשִּׁיחוֹת תְּרַצ"ו ע' 17. וּש"ג.

(137) ש"ה"ש ד, טו. וְרֵאָה לְקוּי"ת הַאֲזִינוּ עֵא, ד. שִׁיחַת כ כִּסְלוֹ שְׁנָה זוֹ (לַעֲלֵי ע' יז).

חסידות מאַנט ניט נאָר הערין נאָר דערהערין¹³⁸. דערהערין אלקות, דערהערין תורה, דערהערין דעם אַנדערין.

כ.

המתנגדים הנה במעשיהם או בדיבוריהם נגד החסידים בנוסח הישן, הם מצערים את נשמת הגאונים זצ"ל אשר בארצות החיים, כי אל תזכר לנו עוונות ראשונים כו¹³⁹, זייענדיק אין עולם האמת האָט מען שטאַרק חרטה על העבר וואָס זיי האָבין זיך גילאָזט פֿירין פֿון מחרחרי ריב און מוציא שם רע על החסידים¹⁴⁰, איז די וואָס זיינען נגד חסידים און מאַכן חילוקי דעות, זאָיינען זיי דערמיט מצער את נשמת הגאונים זצ"ל, וד' יברך את עמו בשלום¹⁴¹.

כא.

אמר לצעירים שעמדו אצלו כי שמע אשר קרה דבר נפלא, הקרח נשא את הגשר (באלו הימים נשא הקרח של נהר דווינע את הגשר). בשמעי דבר זה, נתחדש לי, אשר אַ גשר דאַרף מורא האָבין פֿאַר קעלט, אַז קעלט קאָן ח"ו צוברעכין אַ בריק. אתם הצעירים הסכתו ושמעו, אתם הגשר, וואָרום איר זייט דער בריק צווישן קינדער און עלטערע, גידיינקט אַז אַ בריק דאַרף האָבין אַ שמירה מעולה פֿון קעלט. די קעלט זאָל ח"ו ניט צוברעכין דעם בריק. זאייט וואָרים מיט תורה וקיום המצות אַז דער בריק זאָל זיין גאַנץ, און השי"ת זאָל העלפֿין אַז אַלע זאָהלין גיין אויפֿן רעכטען זייט, והשי"ת יצליח.

כב.

עס איז באַ מיר אַ שמחה גדולה וואָס יונגע לאַייט קלייבין זעך צונויף און מיא לערינט בחבורה. יש זריעה ויש נטיעה, ושניהם צריכים להיות, זריעה לימוד הנגלה, וחסידות הוא נטיעה¹⁴², עס פֿאַרוואַרצעלט

(138) ראה ספר השיחות תרצ"ט ס"ע 387 ואילך. וש"נ.

(139) תהלים עט, ח.

(140) ראה שיחת ש"פ וישב תשי"ב (תו"מ התועדויות תשי"ב ח"א ע' 225).

(141) תהלים כט, יא.

(142) ראה גם אגרות יקודש ח"ג ס"ע קי. ד"ה איתא במשנה ארבעה ראשי שנים הם תשל"ז.

זעף שרשים עמוקים אויף קינדס קינדער שי, וכן הוא גם באהבת ושיחת רעים. התחזקו ידידינו אנ"ש, איש את רעהו יעזורו לקבוע עתים לתורה והתועדות בשיחת רעים, והשי"ת יעזור לכולנו יחדיו בתוך כלל ישראל שי, בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויזכנו להתבשר בבשורות טובות בגשמיות וברוחניות.



לזכות
החתן התמים מאיר ישראל איסר הכהן
והכלה מרת יוכבד שפרה
שיחיו
פרידמאן



ליום חתונתם בשעה טובה ומוצלחת
ח"י אדר ראשון, ה'תשע"ט
לבנין עדי עד
ולאריכות ימים ושנים טובות



ISBN 978-0-8266-6169-2



9 780826 661692